

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Logar

**Analiza parlamentarnih volitev 2008 z vidika vključenosti žensk v predstavniško
demokracijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Logar

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

**Analiza parlamentarnih volitev 2008 z vidika vključenosti žensk v predstavniško
demokracijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Hvala, mentor prof. dr. Marjan Brezovšek. Za strokovno podporo in usmeritve.

Hvala, mami in ati, za potrpežljivo čakanje na mojo diplomu ter spodbudne besede in koristne nasvete.

Hvala, Špela in Gašper. Za vajino podporo in spodbude besede.

Hvala tebi, dragi Matej. Ti, ki si ob meni.

Hvala, Darja in Petra, za iskreno veselje in spodbude v mojem življenju.

Analiza parlamentarnih volitev 2008 z vidika vključenosti žensk v predstavniško demokracijo

Predstavniška demokracija je demokracija posrednega tipa. Že sama narava političnega delovanja pa je oblikovana po moških vzorih, kar pomeni, da politični prostor ni naklonjen ženskam, ki se želijo vključiti v politično življenje ali pa v njem že delujejo. Glede na ovire, s katerimi se srečujejo pri svojem vključevanju, imajo kljub Zakonu o volitvah v Republiki Sloveniji oziroma njegovim spremembam, kjer je leta 2008 ključna uvedba 25-odstotne enakosti spolov na kandidatnih listah, velik vpliv voljene politične opcije. Normativni ukrepi za zagotavljanje uravnotežene prisotnosti žensk nimajo merljivega vpliva na pozitivno spremembo števila in deleža poslank v državnem zboru. Znano pa je tudi zaskrbljujoče dejstvo, da se število poslank na volitvah v državni zbor leta 2008 kljub navedenim normativnim ukrepom ni bistveno spremenilo. Skupno število poslancev se spreminja v nesorazmerju do števila poslank, na ta način pa se otežuje uveljavljanje ženskih predstavnic v slovenski politični areni. Politične stranke bodo tako morale nase prevzeti del odgovornosti in načelo enake zastopanosti spolov uveljaviti na način, da bo politična participacija žensk v slovenskem državnem zboru višja, delež žensk v omenjeni instituciji pa ravno tako. Stranke bodo morale kandidatne liste sestavljati na način, da bodo imele ženske res realne možnosti izvolitve.

KLJUČNE BESEDE: demokracija, enakost spolov, politična stranka, Državni zbor Republike Slovenije, volitve.

Analysis of the 2008 parliamentary elections in the light of the involvement of women in the representative democracy

The representative democracy is an indirect form of democracy. The very nature of political actions is formed after male models, meaning that the political field is not inclined to women, wanting to participate in the political life or those, who are already participating in it. Regarding the obstacles, they are facing by their entering, the political parties have a significant impact on their participation, regardless the Election act Republic of Slovenia and its changes, where in 2008 a 25-percent gender equality on candidate list was introduced. The normative measures to ensure balanced participation of women do not have measurable impact on the positive change of the number and share of female representatives in the National Assembly. Known is also the worrying fact that the number of female representatives to be elected in the National Assembly on the 2008 elections did not significantly change despite the stated normative measures. The total number of male representatives is changing in disproportion to the number of female representatives. This way the assertion of female representatives in the political field becomes even more difficult. Political parties will have to take responsibility and enforce the principle of equal gender representation in a way, that political participation of women in the Slovenian National Assembly will be higher, and also the share of women in the stated institution. The parties will have to form candidate lists in such a way, that women would have realistic chances to be elected.

KEY WORDS: democracy, gender equality, political party, National Assembly of the Republic of Slovenia, elections.

KAZALO

1 UVOD	9
2 METODOLOŠKI NAČRT	11
2.1 Vsebinska opredelitev problema in predmeta proučevanja.....	11
2.2 Cilji proučevanja.....	11
2.3 Zgradba diplomskega dela.....	11
2.4 Hipoteze.....	12
2.4 Metode in tehnike proučevanja.....	13
3 TEORETIČNOPOJMOVNA IZHODIŠČA	14
3.1 Predstavniška demokracija	14
3.2 Feminizem	16
3.3 Politična stranka	17
4 MESTO ŽENSK V PREDSTAVNIŠKI DEMOKRACIJI	20
4.1 Žensko vprašanje v predstavniški demokraciji skozi čas	20
4.2 Žensko vprašanje v sodobni predstavniški demokraciji	21
5 STRATEGIJE ZA POVEČANJE PARTICIPACIJE ŽENSK V PREDSTAVNIŠKI DEMOKRACIJI	23
5.1 Politične strategije	25
5.2 Mednarodnopravna ureditev	28
6 DEJAVNIKI VPLIVANJA NA POLITIČNO UVELJAVITEV ŽENSK.....	30
6.1 Družbeni dejavniki	30
6.2 Politična kultura.....	31
6.3 Volilni sistem.....	33
6.4 Politične stranke	35
7 ŽENSK V SLOVENSKEM POLITIČNEM PROSTORU	39
7.1 Dejavniki, ki vplivajo na delež žensk v slovenskem parlamentu	40
7.1.1 Zakonska določila.....	41
7.1.2 Volilni sistem	45
7.1.3 Politične stranke	46
7.1.4 Politika kvot.....	49
7.2 Možne spremembe, ki bi zagotovile večjo prisotnost žensk v parlamentu	51
8 ANALIZA VKLJUČENOSTI ŽENSK V SLOVENSKI PARLAMENT.....	54
8.1 Vključenost žensk na parlamentarnih volitvah od leta 1992 do 2004.....	55

8.2 Vključenost žensk na parlamentarnih volitvah 2008.....	62
8.2.1 <i>Analiza kandidatnih list</i>	62
8.2.2 <i>Analiza rezultatov volitev</i>	71
9 UGOTOVITVE IN SKLEP	85
10 LITERATURA	89

KAZALO SLIK

Slika 8.1: Število neizvoljivih volilnih okrajev	59
Slika 8.2: Izvoljivost žensk glede na volilno enoto in leto volitev v državni zbor.....	61
Slika 8.3: Število in delež žensk na kandidatnih listah parlamentarnih političnih strank.....	66
Slika 8.4: Število in delež žensk na kandidatnih listah neparlamentarnih političnih strank	68
Slika 8.5: Skupni delež žensk na kandidatnih listah ter razmerje med parlamentarnimi	69
Slika 8.6: Število neposredno izvoljenih poslank iz političnih strank, ki so kandidirale.....	73
Slika 8.7: Trend politične participacije žensk v DZ RS od leta 1992	74
Slika 8.8: Trend izvoljivosti SDS in poslank SDS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do.....	80
Slika 8.9: Trend izvoljivosti LDS in poslank LDS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do.....	80
Slika 8.10: Trend izvoljivosti SD in poslank SD na volitvah v DZ RS od leta 1992 do leta	81
Slika 8.11: Trend izvoljivosti NSi in poslank NSi na volitvah v DZ RS od leta 1992 do	81
Slika 8.12: Trend izvoljivosti SLS in poslank SLS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do	82
Slika 8.13: Trend izvoljivosti SNS in poslank SNS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do	82
Slika 8.14: Trend izvoljivosti DeSUS in poslank DeSUS na volitvah v DZ RS od leta	83

KAZALO TABEL

Tabela 8.1: Umeščenost posamezne kandidatke na volitvah od leta 1992 do leta 2004	57
Tabela 8.2: Število popolnoma izvoljivih volilnih okrajev	58
Tabela 8.3: Izvoljivost volilnih enot.....	60

Tabela 8.4: Politične stranke in primarna delitev	63
Tabela 8.5: Politične stranke in sekundarna delitev	64
Tabela 8.6: Umeščenost posamezne kandidatke od leta 1992 do 2004.....	65
Tabela 8.7: Število in delež žensk na kandidatnih listah parlamentarnih političnih strank	66
Tabela 8.8: Število in delež žensk na kandidatnih listah neparlamentarnih političnih...	67
Tabela 8.9: Število poslank po političnih strankah na volitvah v DZ RS 2004 in 2008	76
Tabela 8.10: Izvoljene poslanke in izvoljivost volilnih okrajev.....	77

1 UVOD

»(Predstavniška) demokracija, v kateri ni žensk, ni prava demokracija, ali vsaj ni dokončana demokracija« (Antić Gaber 1998, 39).

Antić Gaber (1998, 39) navaja naslednje nesporne ugotovitve, ko obravnava položaj žensk v sferi politike: ženske v večini držav uživajo aktivno volilno pravico, imajo pasivno volilno pravico, kjer imajo na področju politike formalnopravno izenačen položaj z moškimi, glede na delež v celotni populaciji prebivalstva pa so ženske po vsem svetu podreprezentirane v nacionalnih parlamentih. Sodobne feministične teorije so mnenja, da demokracija, kjer je prisotna nizka zastopanost žensk, ni prava demokracija in jo je treba dopolniti.

Sodobne demokracije se nenehno srečujejo s problemom enakopravnega zastopanja oziroma enakopravne prisotnosti žensk v politiki. Zastopanost žensk na pomembnejših ravneh odločanja je skromna kljub dejstvu, da so se v zadnjih letih na tem področju uvedle korenite spremembe. Stanje na tem področju se sicer postopoma izboljšuje, a je vseeno prisoten fenomen, da bolj kot se vzpenjamo po lestvici moči in ugleda, zastopanost ženskih predstavnic upada. Ravno to pa je resen problem v politiki, kjer je politik oziroma poslanec ali poslanka visoko na lestvici moči. Parlament oziroma državni zbor je tisti, ki sprejema najpomembnejše odločitve v državi in ima reprezentativno vlogo, vlogo kjer zastopa interese vseh državljanov, torej tako žensk kot tudi moških. Dejstvo, da so ženske na tej stopnji manj zastopane, pa slabo vpliva na odločitve, ki zadevajo interese ženskega spola.

Prisotnost žensk v slovenskem parlamentu je skromna, vseeno pa prihaja do manjših sprememb glede na dejstvo, da zakonodaja na tem področju posega predvsem na raven enakopravnega obravnavanja oziroma enake zastopanosti obeh spolov. Zaskrbljujoče je tudi to, da je Slovenija na področju zastopanosti žensk pri političnem odločanju daleč pod evropskim povprečjem in da so ženske relativno malo prisotne na položajih predstavniških institucij (Statistični urad Republike Slovenije 2007, 48). V parlamentu, kjer potekajo pomembni procesi odločanja in kjer je prisotnost žensk prav tako pomembna kot prisotnost moških, pa so ženske ključne, saj bi njihova odsotnost pomenila manjše možnosti vpliva na politične odločitve, ki zadevajo državljanke

Republike Slovenije. Poudariti je treba seveda tudi to, da na samo prisotnost žensk vplivajo različni dejavniki. Politična stranka ima izreden vpliv in je glavni akter, ki določa, razvršča in razporeja ženske na kandidatne liste, liste pa potem dalje na volilne okraje. Pri tem pa je, kot pravita Fink Hafner in Krašovec (2000, 144–145), politična stranka pri procesu izbire kandidat in kandidatov tista, ki sledi predvsem lastnim interesom in postavlja svoja merila. Ali pa, kot pravita Jalušič in Antić Gaber (2001, 56), so stranke različno naklonjene kandidaturam žensk, študije pa nedvomno kažejo, da na možnosti za izvolitev žensk vpliva veliko različnih dejavnikov, med katerimi so eden najpomembnejših ravno politične stranke.

Za večjo prisotnost žensk lahko država uporablja številne strategije in ukrepe, a je pomembna tudi samoiniciativnost.

V diplomski nalogi bom pojasnila in analizirala slovenske parlamentarne volitve 2008 z vidika vključenosti žensk v predstavniško demokracijo. Izhajala bom iz dejavnikov vplivanja in strategij za večjo prisotnost žensk v politiki. V ospredju mojega proučevanja dejavnikov vplivanja na prisotnost žensk v slovenskem parlamentu pa bo ključna predvsem politična stranka, njena vloga pri postavljanju žensk na kandidatne liste in umestitev liste v volilne okraje.

2 METODOLOŠKI NAČRT

2.1 Vsebinska opredelitev problema in predmeta proučevanja

Predmet proučevanja mojega diplomskega dela je vključenost žensk v predstavniško demokracijo, glavno vodilo pa mi bo analiza parlamentarnih volitev 2008 v Republiki Sloveniji. Pri tem bom izhajala predvsem iz dejavnikov vplivanja in strategij za večjo prisotnost žensk v politiki. Kot podpora mi bo služila analiza Raziskave volitev v Državni zbor Republike Slovenije, ki jo je leta 2008 opravila Agencija Entelehia (Agencija za strokovno podporo javnim politikam), naročnik raziskave pa je bil Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti. Poudarjam pa, da največ pozornosti namenjam vplivu politične stranke na izvoljivost žensk v slovenski parlament.

2.2 Cilji proučevanja

Glavni in osnovni cilj diplomske naloge je s pomočjo hipotez preveriti vključenost žensk v predstavniško demokracijo. Osnovnemu cilju so podrejeni tudi preostali cilji, pri katerih se bom osredotočila na samo predstavitev stanja na področju žensk v slovenski politiki ter ocenila strategije za večjo zastopanost žensk v organih političnega odločanja. Omejila se bom na parlamentarne volitve iz leta 2008, kot podlaga pa mi bodo služile tudi vse prejšnje volitve v Državni zbor Republike Slovenije.

2.3 Zgradba diplomskega dela

Diplomska naloga je razdeljena na dvanajst poglavij, ta pa so razdeljena na podpoglavja.

Prvo poglavje je namenjeno uvodu v diplomsko delo in je osredotočeno na tematiko v splošnem smislu. V drugem poglavju predstavljam metodološki načrt, ki zajema vsebinsko opredelitev problema in predmeta proučevanja, cilje, zgradbo, hipoteze ter metode in tehnike proučevanja. Tretje poglavje je namenjeno teoretičnopojemnim izhodiščem: predstavniška demokracija, feminizem in politična stranka. Četrto poglavje predstavlja osvetlitev položaja žensk skozi čas in njihov status v sodobni predstavniški demokraciji. Peto poglavje navaja strategije za povečanje participacije žensk v

predstavniški demokraciji, šesto pa potem nadalje navaja dejavnike vplivanja na politično uveljavitev žensk. V ospredje sem postavila naslednje dejavnike: družbeni dejavniki, politična kultura, volilni sistem in politične stranke, slednje so osrednji dejavnik proučevanja v moji diplomski nalogi. V sedmem in osmem poglavju je predstavljen in proučevan ključni del mojega diplomskega dela. Sedmo poglavje je namenjeno predstavitvi položaja žensk v slovenskem političnem prostoru, osmo pa analizi vključenosti žensk v slovenski parlament, kjer mi bo kot vodilo služila raziskava o volitvah v Državni zbor Republike Slovenije. Omenjeno poglavje je razdeljeno na dve podpoglavji, kjer v prvem delu predstavim zastopanost žensk na parlamentarnih volitvah od leta 1992 do 2004, drugo podpoglavje pa obravnava analizo parlamentarnih volitev 2008, na podlagi katerih proučujem zastopanost žensk. Deveto poglavje je namenjeno ugotovitvam in sklepu diplomskega dela, deseto poglavje pa navaja literaturo in vire, ki sem jih uporabila pri izdelavi diplomskega dela.

2.4 Hipoteze

V svojem diplomskem delu bom ugotavljala, kolikšna je zastopanost žensk v slovenski politiki oziroma v Državnem zboru Republike Slovenije. Prizadevala si bom ugotoviti, kakšen je vpliv strategij in dejavnikov za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških na političnem področju, ter se pri dejavnikih omejila predvsem na politične stranke, pri katerih bom preverjala in analizirala njihov vpliv na prisotnost in izvoljivost žensk v državni zbor. Na podlagi teh dejstev sem si postavila sledeči hipotezi:

Hipoteza 1:

Politične stranke imajo ključno vlogo pri uveljavljanju načela enake zastopanosti spolov v slovenskem političnem prostoru.

Hipoteza 2:

Politične stranke pri sestavi kandidatnih list ženske postavljajo v manj izvoljive volilne okraje kot moške.

2.4 Metode in tehnike proučevanja

Za pridobivanje relevantnih informacij sem v diplomski nalogi uporabila naslednje metode in tehnike proučevanja:

- **analiza in interpretacija primarnih virov:** zakonske podlage s področja vključenosti žensk v predstavniško demokracijo. Za celotno diplomsko nalogo mi bo osnovo predstavljal Zakon o volitvah v državni zbor in njegove spremembe, prav tako sta pomembna zakona s področja enakega obravnavanja obeh spolov tudi Zakon o enakih možnostih žensk in moških in Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja;
- **analiza in interpretacija sekundarnih virov:** domača pa tudi tuja relevantna strokovna literatura mi bo služila kot opora za opis in razlago pomembnejših pojmov;
- **interpretacija rezultatov raziskave** Urada vlade Republike Slovenije za enake možnosti z naslovom: Raziskava volitev v Državni zbor Republike Slovenije;
- **pregled in analiza člankov,** dostopnih preko svetovnega spleta.

3 TEORETIČNOPOJMOVNA IZHODIŠČA

Sprva bom predstavila in razjasnila osnovne teoretične pojme, ki bodo služili kot podlaga za lažje razumevanje področja mojega raziskovanja. V prvem sklopu izhodišča predstavim predstavniško demokracijo, drugi sklop je namenjen pojmu feminizma, tretji pa definira politično stranko in njeno vlogo pri vključenosti žensk v politično sfero. Namen izbranih pojmov je predstaviti osnovo, v nadaljevanju pa na tej osnovi gradim celoto.

3.1 Predstavniška demokracija

Predstavniška demokracije je demokracija posrednega tipa, v katerem državljani izvolijo svoje predstavnike, ki izvajajo oblast v njihovem imenu. Čeprav izvoljeni predstavniki volivcev ne sprašujejo o vsaki zadevi, je pomembno dejstvo, da se mora do neke mere upoštevati javno mnenje, sicer jih v nasprotnem primeru lahko na posreden način doleti kazen; na naslednjih volitvah jim volivci odrečejo podporo. Nujen pogoj predstavniške demokracije je torej elektoralna demokracija¹. Pri volitvah ne gre za odločanje o konkretnih temah, ampak za izvolitev ljudi, ki bodo odločali o temah (Sartori 1987).

Predstavniška demokracija izhaja iz dejstva, da je suverenost ljudstva nedeljiva in jo izvršuje po svojih voljenih predstavnikih. Vse bolj pa se uveljavlja prepričanje, da sodobna predstavniška demokracija ni več primerna in zadostna odločati o vseh zadevah v družbi, zato je pomembno, da se del odgovornosti odločanja prenese na ljudstvo samo (Grad 2000, 17–18). Ljudstvo je torej suvereno v svojih odločitvah, kar pa pomeni tudi, da je posameznik nosilec suverene oblasti v družbeni skupnosti. Brezovšek in drugi (2008, 44) pravijo, da vsa oblast v državi pripada in izhaja iz ljudstva, njihovi predstavniki pa so nosilci oblasti. Pri tem pa je mehanizem volitev oziroma izvolitev predstavnikov ljudstva postal najpomembnejši mehanizem strukturiranja oblasti.

Antić Gaber (1998, 19–21) izpostavi dve vprašanji, ki se nanašata na predstavniško demokracijo, in sicer: sprašuje se, ali je sistem predstavništva lahko oblikovan tako, da

¹ Bistvo elektoralne demokracije je, da volivci izvolijo predstavnike, ki potem odločajo, vendar pa morajo upoštevati mnenje ljudi, ki so jih izvolili (Sartori 1987).

predstavlja voljo ljudstva, in ali so predstavniki ljudstva pri odločanju o splošnem dobrem svobodni ter v kolikšni meri so dolžni zastopati svoje volivce. To vprašanje je po navadi rešeno z liberalnim konceptom predstavniške demokracije². V večini ustav³ je zapisano, da so poslanci in poslanke v parlamentu predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na nikakršna navodila. To pomeni, da lahko v parlamentu odločajo po svoji vesti in jim pri tem ni potrebno upoštevati mnenj politične opcije ali drugih interesnih skupin. V ospredju odločanja poslancev in poslank pa mora biti javni interes, ki ga kot predstavniki ljudstva zagovarjajo v parlamentu. Slednje pa ima posledice tudi za obravnavanje problematike zastopanosti žensk v politiki oziroma predstavniški demokraciji.

Kymlick (v Antić Gaber in Jeram 1999, 92) opozarja na predstavniško demokracijo kot enoto, ki vključuje predstavništvo skupin in splošno predstavniško demokracijo. Predstavništvo skupin pomeni radikalen odmik od obstoječega pojmovanja predstavniške demokracije, drugi pa pravijo, da je predstavništvo skupin logično nadaljevanje mehanizmov in obstoječih načel predstavništva. Na drugi strani se splošna predstavniška demokracija nanaša predvsem na geografsko določene volilne okraje z enim izvoljivim mestom v parlamentu. Antić Gaber (1999, 96) pa glede žensk v politiki zagovarja mnenje, da je s splošno predstavniško demokracijo, kjer je zastopanost žensk v parlamentu precej nizka, verjetno nekaj narobe. Na tem mestu se sklicuje na Phillipsovo, ki je mnenja, da tako očitno odstopanje od populacije kot celote preprosto ne more biti zgolj slučaj. Phillipsova (v Antić Gaber 1998, 41) pravi, da je v družbi težko priti do konsenza, katere od skupin naj politično predstavništvo pokrije. Po njenem mnenju je jasno, da predstavniška demokracija ne more zagotoviti, da bodo v parlamentu v skladu s svojo prisotnostjo v strukturi prebivalstva prisotne prav vse družbene skupine, a vseeno pa ni razloga, da ne bi moglo priti do konsenza tudi na področju sorazmernega predstavništva žensk v parlamentu. Ženske se namreč pojavljajo kot politično marginalizirana družbena skupina. J. S. Mill (v Antić Gaber 1998, 28) pravi, da bi moral vse skupine v parlamentu zastopati njihov zastopnik in na ta način bi bili zastopani vsi interesi volilnega telesa. Antić Gaber povzame mnenje Milla in pravi,

² Liberalni koncept predstavniške demokracije je sistem vladanja, ki ima naslednje značilnosti: splošna volilna pravica, izmenjava elit na oblasti, reprezentativni parlament, temelji na spoštovanju pravic državljanov in ljudi in na sposobnosti oblikovanja razvojnih konsenzov (Beyme v Rus in Toš 2005, 298).

³ V Ustavi Republike Slovenije je to vprašanje obdelano v 82. členu, ki določa, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršna koli navodila.

naj bodo ženske prisotne v parlamentu ne zato, da bi vladale, temveč zato, da tam ne bi sprejemali zakonov, ki bi jim škodili.

3.2 Feminizem

Feminizem je skupek teorij in praks, ki se je prelevil iz prvotnega upora proti dominaciji med spoloma v boj proti dominaciji kot mehanizmu urejanja medčloveških odnosov (Jeretič 2000, 476). Vidik preboja je pomemben predvsem zaradi dejstva, da se je zgodil premik v širšo javno zavest.

Odkar so ženske dobile volilno pravico, kot jo imajo moški (torej pravico biti voljene in imeti volilno pravico), so prisotne na politični sceni. Še vedno govorimo o železnem zakonu, ki vlada na tem področju, saj so ženske večinoma prisotne na nižjih ravneh odločanja. Večja kot je politična moč posameznega mesta, manjša je namreč verjetnost, da bodo ženske zasedle to mesto. Ženske so prisotne le kot posamezne predstavnice, kot skupina pa postavljene na obrobje, torej so na tem področju marginalizirane. Del feministk zato zahteva predstavništvo žensk kot družbene skupine, saj imajo do političnega predstavništva pravico glede na to, da predstavljajo posebno družbeno skupino, ki ima posebne interese (Antić Gaber 1998, 42).

Predstavnice različnih feminističnih konceptualizacij političnega vidijo v različnih vsakodnevnih izkušnjah moških in žensk temeljno razliko, ki opredeljuje njihove različne možnosti dostopa do institucij politične oblasti (Antić Gaber 1998, 38). Tako Virginia Sapiro (v Antić Gaber 1998, 42–43) na podlagi različnih raziskovanj kot predstavnica feministične politične teorije zagovarja dejstvo, da imajo ženske različen položaj in delijo niz problemov, ki označujejo poseben interes. Ta različen položaj se kaže v tem, da so ne glede na svojo izobrazbo ali (ne)zaposlenost tiste, ki skrbijo za gospodinjstvo in otroke, javne politike in zakoni krepijo razlike med moškimi in ženskami, politično relevanten položaj moških in žensk je bistveno različen. Dejstvo je, da politični sistemi niso pripravljeni predstavljati manjših skupin. Ko skupine razvijejo svojo lastno zavest in politične zahteve do sistema, se razvijejo posebne politične zavesti in aktivizem. Na ta način so ženske razvile različne oblike organizacijskega delovanja. Avtorica govori o nekonvencionalnih in konvencionalnih oblikah pritiska, o posebnih oblikah organizacijskega delovanja za dvig zavesti. Zagovarja, da obstajajo

posebni ženski interesi, ki naj bi bili predstavljeni v zakonodajnih telesih države. Skupne komponente, ki si jih ženske delijo, so navedene spodaj. Na podlagi teh komponent pa je Sapiro prepričana, da je povečanje števila žensk v pomembnejših organih odločanja ključno za politično predstavništvo žensk kot skupine, pri tem pa jih vodi:

- vera v akcije skupine, s katerimi bi si izboljšale svoj položaj;
- želja, da bi popustile napetosti patriarhata in seksizma;
- prepričanje, da so njihove možnosti in njihova kakovost življenja omejene, deloma tudi zaradi tega, ker so ženske.

Ne nazadnje pa je potrebno opomniti še na razliko med zgodnjim feminizmom in sodobnimi feminističnimi teorijami. Zgodnji feminizem je gradil predvsem na dokazovanju enakosti moških in žensk in na emancipaciji žensk, na drugi strani pa sodobni feminizem pristaja in priznava razlike med spoloma, gradi pa na njunih različnih življenjskih izkušnjah. Enaka obravnava moškega in ženske temelji na tem, da se ženske obravnava, kot bi bile moški (Antić Gaber 1998, 38).

Carole Pateman (v Antić Gaber 1998, 35) pravi, da ženske nikoli niso bile in tudi niso sprejete kot enakopravne državljanke v nobeni demokratični državi.

3.3 Politična stranka

Politična stranka je nastala z moderniziranjem političnih sistemov v 19. stoletju, kar je pomenilo prehod k bolj demokratičnemu sistemu vodenja države, temelječe na izvoljenih predstavnikih (Fink Hafner 2001, 12). Gre namreč za pojem, ki označuje politično stranko kot politično organizacijo, ta pa vključuje ljudi z istim političnim prepričanjem in se bori za svoj obstoj oziroma za obstoj državne oblasti. Preko državne oblasti politične stranke uresničujejo svoje politične cilje (Grad 2000, 34).

Družbeni položaj strank se spreminja, prav tako njihove temeljne značilnosti, značilnost, ki pa se ohranja, je, da so stranke tiste, ki se borijo za oblast in nadzor nad upravno oblastjo (Fink Hafner 2001, 31). Max Weber (v Della Porta 2003, 119–122) je stranko opredelil kot združenje, ki temelji na (formalno) svobodnem vključevanju, njena ustanovitev pa temelji na dejstvu, da bi z lastnim voditeljem zagotavljale položaj

moči v okviru določene družbene skupine, z lastnim aktivistom pa možnosti za doseganje osebnih prednosti in objektivnih ciljev ali obojega hkrati. Gre torej za združenje, ki ima cilj vplivati na oblast in se opira na prostovoljne oblike participacije. Zahodne demokracije stranko vidijo kot tisto združenje, katerega cilj je vplivati na javne odločitve prek udeležbe na volitvah. Zasesti volilne funkcije je pglavitni cilj političnih strank. Njihove naloge pa so sledeče: biti posrednik med javnimi institucijami in civilno družbo, strukturiranje volitev, politična socializacija, nadzor vladanih nad vladajočimi ter oblikovanje javnih politik, kjer so tisti akter, ki oblikuje politike, jih ponudi volivcem, v primeru zmage na volitvah pa jih mora tudi udejanjiti.

Treba je poudariti predvsem nesporno dejstvo, da so politične stranke eden najpomembnejših političnih akterjev sodobnih predstavniških demokracij (Antić Gaber 1998, 100). V nadaljevanju diplomskega dela predstavim nekaj definicij politične stranke.

Panebianco (v Fink Hafner 2001, 14) govori o stranki kot organizirani skupini oziroma združenju, ki je usmerjeno k političnim ciljem, si prizadeva s svojo dejavnostjo ohraniti ali spremeniti veljavne družbene, gospodarske in politične razmere s sredstvi vplivanja na izvrševanje oblasti ali s prevzemom oblasti in je edina vrsta organizacije, ki deluje v volilni areni.

Spet drugi avtorji sp mnenja, da je politična stranka organizacija, ki ima vlogo socialnega akterja, kadar povezuje volivce in vključuje državljane v politični sistem, hkrati pa igra vlogo institucionalnega akterja, saj izvaja naloge, ki pripadajo vladnim in parlamentarnim akterjem (van Biezen v Fink Hafner in Haček 2000, 31).

Antić Gaber (1998, 97–101) definira politično stranko kot organizacijo, ki si prizadeva na osnovi svojega volilnega rezultata nadzirati vzvode oblasti, največkrat vlado. Stranke po legitimni poti, na volitvah, med seboj tekmujejo za oblast v družbi. Iz novejših razprav o političnih strankah pa lahko ugotovimo, da so se stališča glede vloge političnih strank spremenila. Razprave gredo v smer spreminjanja sodobnih političnih strank in govorijo o novem tipu političnih strank, ki so pomemben dejavnik, ki vpliva na prisotnost žensk v parlamentu. Treba pa je poudariti, da so tudi tisti politični

dejavnik, ki ima največjo moč pri izbiranju kandidatk in kandidatov za volitve. Na izvoljivost žensk politične stranke vplivajo na dva načina: posredno ali neposredno.

Značilnosti političnih strank, ki so še posebej pomembne za vključenost žensk v sfero politike, pa je Antić Gaber (1998, 97–101) razdelala zelo sistematično, in sicer glede na: ideološko naravnost, notranjo organiziranost, državne ali regionalne stranke, velikost in število tekmujočih strank. Navedene značilnosti v svojem diplomskem delu natančneje predstavim kasneje. Raziskovanje nadaljujem z ženskim vprašanjem in položajem žensk v predstavniški demokraciji.

4 MESTO ŽENSK V PREDSTAVNIŠKI DEMOKRACIJI

4.1 Žensko vprašanje v predstavniki demokraciji skozi čas

Začetki feminizma in razmah feminističnih študij je prinesel v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prizadevanja odprave spolne diskriminacije in tudi raziskovanje preteklosti, razumevanje vzrokov izrinjenosti žensk iz politične arene in iskanje korenin neenakega statusa spolov. Šestdeseta in sedemdeseta leta so prinesla zanimanje za zgodovino nižjih spolov. Na prehodu omenjenih let sta ZDA in Velika Britanija postali najodmevnejši prizorišči feminističnega aktivizma, nato pa je počasi sledila še Zahodna Evropa. Vendar pa raziskovanje zgodovine žensk takrat ni prineslo posebne podpore institucionalnih zgodovinskih krogov, pa tudi širše raziskovanje ženske preteklosti ni obrodilo sadove. Prvi feministični posegi v zgodovino so bili tudi s strani najbolj odprtih predstavnikov dojeti le kot dopolnilo dotedanjih zgodovinskih izsledkov. Šele v poznih sedemdesetih letih je opazen premik, in sicer po institucionalizaciji women's studies. Natalie Zemon Davis je trdila, da je treba zgodovinopisno perspektivo nujno razširiti, saj je treba pod lupo raziskovanja postaviti podrejene in tudi tiste, ki so podrejenost obnavljali in uveljavili. Prav v tej fazi je zgodovina žensk izgubila vlogo prebojne konice, ki jo je sprva imela pri drugem valu feminizma (Jeretič 2000).

V devetnajstem stoletju so bile dileme politične teorije, ki je obravnavala predstavniki demokratico, izraz praktičnih dilem vzpostavljanja sodobnih držav. Gre za obdobje postopne, vztrajne širitve dosega predstavniki demokracije. Dvajseto stoletje je predstavniki demokraciji naklonjeno v manjši meri, za ženska gibanja v tem stoletju pa velja, da liberalna demokracija in z njo povezana profesionalna politika nista bili v ospredju razprav, kaj šele da bi uživali posebno podporo (Antić Gaber 1998, 29). Druga polovica dvajsetega stoletja pa prinese spremembe.

Phillips (v Antić Gaber 1998, 29) pravi, da se samostojna ženska gibanja kažejo kot podoba ženskih gibanj v Veliki Britaniji, poudari pa, da se to kaže v naklonjenosti do neposredne demokracije.

Za levo usmerjeno (socialistično) žensko gibanje v drugi polovici 20. stoletja velja omeniti, da je zaradi odpora do uradne politike razvilo alternativne načine delovanja in

poskušalo priti do sprememb na področjih, pomembnih za ženske. Gre za poudarjanje razlik med moškim in žensko, poudarjanje sestrstva in zahtevanje po vzpostavitvi ločenega sveta za ženske. Za to gibanje je značilno, da moške vidijo kot slabe, sovražnike naravnega, ženske pa so idealizirane, so vrle in naravne. Prišlo je do spoznanja, da moška psihologija predstavlja nevarnost, ki vodi v zatiranje žensk in grožnjo za obstoj celotnega človeštva (Antić Gaber 1998, 29–30).

Še dolgo potem, ko so imele ženske že pasivno volilno pravico, je bilo jasno, da so sedeži v parlamentu rezervirani za belce in za moške predstavnike srednjega razreda. Utrjevanje predstavniške demokracije v devetnajstem stoletju, ko se je ta dejansko vzpostavila, je prineslo dejstvo, da je bila volilna pravica večini prebivalstva odrekana, najdlje pa se je to dogajalo ravno ženskam. Pridobiti si volilno pravico nikakor ni bila enostavna naloga za ženske, ženske organizacije pa so razvijale različne oblike političnega organiziranja in delovanja. Politični boj in taktika sta veljala za element, s katerim so uresničevale svoje interese. Sama pridobitev volilne pravice pa je pomenila to, da so ženske postale kot državljanke enake moškim kolegom, dobile pa so tudi možnost vstopa v politiko, možnost odločanja o vprašanjih, ki zadevajo tudi njih. Ženske so v politično areno vstopale postopoma, ta proces je povsod potekal počasi, celo v tistih državah, ki so se razglašale za demokratične (Antić Gaber 1998, 33–34).

4.2 Žensko vprašanje v sodobni predstavniški demokraciji

Antić Gaber (1998, 39) kot nesporne ugotovitve glede položaja žensk v politiki navaja: ženske v večini držav uživajo aktivno volilno pravico, formalnopravno je njihov položaj izenačen z moškimi, glede na delež v celotni populaciji prebivalstva pa so ženske po vsem svetu podprezentirane v nacionalnih parlamentih. Sodobne feministične teorije so mnenja, da demokracija, kjer je prisotna nizka zastopanost žensk, ni prava demokracija in jo je treba dopolniti.

Lovenduski (v Antić in Jeram 1999, 31–32) zagovarja dejstvo, da imajo ženske pravico sodelovati v politiki na podlagi dejstva, ker imajo pravice kot državljanke in kot družinske članice. Loči:

- **pragmatične argumente** (nanašajo se na prednosti politike, kjer sodeluje več žensk);

- **normativne argumente** (zagovarjajo mnenje, da je nepošteno, če imajo moški monopol v politiki);
- **argumente razlike** (zagovarjajo tezo, da se bo ob večji prisotnosti žensk politika spremenila, postala bo namreč bolj konstruktivna in manj konfliktna).

Sicer pa je treba poudariti, da je narava političnega delovanja oblikovana po moških formah, ki slonijo na tekmovanju in konfrontaciji. Ženske, ki se želijo vključiti ali pa že delujejo v političnem življenju, pa ugotavljajo, da jim politični javni in socialni prostor nista naklonjena. Srečujejo se namreč s številnimi ovirami, pri njihovem vključevanju imajo velik vpliv voljene politične opcije, pomemben vidik je tudi (ne)zainteresiranost političnih strank, kot kandidatke na volitvah so podvržene nižji finančni podpori, soočajo se s strožji standardi, imajo težji dostop do kakovostnega izobraževanja ter vodilnih položajev in naletijo na omejen dostop do političnih mrež, vse to pa jim posledično otežuje uveljavljanje v politični sferi (Shevedova v Ballington in Karam 2005, 33–35).

5 STRATEGIJE ZA POVEČANJE PARTICIPACIJE ŽENSK V PREDSTAVNIŠKI DEMOKRACIJI

Politične stranke se kot akterji političnega življenja odločajo za spremembe le v primerih, ko so v to priseljene. Ravno na prehodu iz 19. v 20. stoletje pa so zgodovinske okoliščine privedle do splošne volilne pravice žensk, čemur so se morale politične stranke prilagoditi, saj so morale sedaj privabljati tudi volivke. Stranke so se začele prilagajati spremenjenim okoliščinam, pojavljati pa so se začeli pritiski in pričakovanja žensk, ki so stremele po participaciji v politiki. Na podlagi tega so stranke razvile strategije v procesu podpiranja žensk, te pa so počasi prihajale v pomembne politične organe. Seveda vse stranke niso bile zainteresirane za podporo ženskam, nekatere pa so celo zavračale kakršno koli spremembo svoje politike glede ukrepov za večjo vstopanje žensk v politično elito in strankarske vrste (Antič Gaber 1998, 120–125).

Na spreminjanje odnosa strank do žensk pa je vplivalo več dejavnikov. Matland (1998, 65–66) pravi, da je eden najpomembnejših dejavnikov, ki lahko poveča število žensk, kandidatk na volitvah, obstoj in dejavnost ženskih organizacij in gibanj, ki se z ženskimi politikami ukvarjajo načrtno. Gibanja in organizacije pomagajo ženskam na različne načine, pomagajo jim zgraditi samozavest, pripravljajo jih na javne nastope in zagotovijo podporo pri volilni kampanji. Ženska je namreč s tako pomočjo bolj pripravljena kandidirati, pa tudi strankarski selektorji nanjo gledajo na drugačen način, saj se jim zdi bolj sposobna in primernejša za kandidaturo.

Nepojavljanje žensk na kandidatnih listah strank ter nizek delež parlamentark v demokratičnem svetu sta postopoma delovala kot kazalca (ne)demokratičnosti sistemov, strank in držav. Stranke so morale zaradi notranjih in zunanjih pritiskov spremeniti svoj odnos do možnih kandidatke stranke za volitve, do svojih volivk, v prvi vrsti pa do članice svojih strank. Na razlike v intenziteti podpore in tudi širini podpore ženskam v politiki je vplivala predvsem ideološka naravnost stranke. Na tem mestu je treba poudariti predvsem evropske politike, ki se niso prav nič prilagodile nastalim razmeram in jim vprašanje politične enakosti žensk ni pomenilo prav ničesar. Z namenom, da bi se izognili napačnemu razumevanju, je treba razjasniti še dejstvo, da niso samo moški v strankah nasprotniki bolj množičnemu vstopanju žensk v strankarske in politične elite,

temveč se jim pridružujejo tudi ženske v strankah, ki nasprotujejo takšnemu načinu promoviranja in vzpodbujanja žensk v politiki (Antić Gaber 1998, 124–125).

Lovenduski (v Antić Gaber 1998, 125–132) govori o treh strategijah, ki se jih stranke poslužujejo, ko gre za povečanje deleža žensk v pomembnih organih odločanja. Te tri strategije so naslednje:

- **verbalne strategije** ,pri katerih stranka ženske zahteve sprejme v izhodiščih za volilno kampanjo, pomen večje pristnosti žensk pa večkrat omenjajo strankini govorci;
- **strategije pozitivne akcije** so programi usposabljanja in nudenja pomoči, ki ženskam omogočijo zasedi določene politične pozicije, predpogoj pa je, da si to seveda želijo;
- **strategije pozitivne diskriminacije** pa predstavljajo zbir ukrepov, s katerimi je določeno število mest, položajev na kandidatnih listah, posebej rezerviranih za ženske.

Stranke so torej različno naklonjene kandidaturam žensk, nedvomno pa študije kažejo, da na možnosti za izvolitev žensk vpliva veliko dejavnikov, med katerimi so eden najpomembnejših politične stranke. Raziskave zahodnoevropskih strank kažejo, da stranke s strategijami in ukrepi promocije žensk ostajajo znotraj strank, le malo strank se namreč odloči za uporabo strategij pozitivne akcije, pozitivne diskriminacije ali promocije za podporo svojim članicam, ko gre za podporo na volitvah ali pa za kandidatne liste. Treba bi bilo izvajati pritisk na stranke glede zahtev za promocijo žensk, sprožiti debato o kvotah, izkoristiti volilno kampanjo za spremembo politične agende, v strankah doseči neko splošno uravnoteženost v samih organih in na volilnih listah ter izvajati posebno usposabljanje političark, kjer je bi pomembno vlogo odigral mentor (Jalušič in Antić Gaber 2001, 56).

Pomembno je, da se vsi avtorji, ki se ukvarjajo s problemom uveljavljanja žensk v politiki, strinjajo, da so stranke eden ključnih akterjev, ki vplivajo na prisotnost žensk v politiki.

5.1 Politične strategije

Države se v sklopu političnih strategij poslužujejo posebnih ukrepov in taktik, ki so se pojavile v času, ko se je izkazalo, da deklaracije o odpravljanju diskriminacije spolov in sama verbalna podpora ženskam dejansko niso privedle do izboljšanja položaja žensk. Mnoge države so v preteklosti uporabljale t. i. mehanizme imenovanja, ki je eni ali več ženskam omogočil, da prvič pridejo v parlament (Antić Gaber 1998, 136).

Lovenduski (v Antić Gaber in Jeram 1999, 42) navaja, da je treba izbirati, spremljati in objavljati podatke ter druga dejstva, povezana s sodelovanjem žensk v politični areni in njihovo zastopanostjo, hkrati pa je pomembno, da se javnost osvešča o pomenu uravnoteženega sodelovanja in zastopanja žensk in moških. Seveda preprosta odstranitev ovir za vstop žensk v politiko ne zadošča, da bi imeli več žensk, ki bi prevzele vodilne položaje v politični sferi. Razbiti dolgotrajne spolne vzorce socializacije je težko, za to je potrebno uvesti specifično usmerjeno usposabljanje in izobraževalne programe, ki so oblikovani z namenom, da bi več žensk stopilo v ospredje. Takim programom včasih pravijo pozitivne akcije.

Temeljni razlog za uvedbe zavezujočih določil o minimalnih deležih je ugotovitev, da so ženske kljub formalnopravnemu enakopravnemu položaju z moškimi dejansko na slabšem končnem pa tudi izhodiščnem položaju. Eno od teh določil so t. i. kvote, ki posameznicam in ženskam kot družbeni skupini omogočijo vstop ali vzpon v politiki in jim hkrati omogočijo uresničiti njihove politične cilje. Pomembno je poudariti, da se o kvotah v politiki običajno govori kot o ženskih kvotah in so največkrat opredeljene kot »minimalni delež prisotnosti žensk, ki ga je potrebno doseči« (Antić Gaber 1998, 137, 141).

Antić Gaber (1998, 138, 141) pravi, da t. i. kvote uvrščamo k pozitivni diskriminaciji, določajo pa številčno razmerje prisotnosti spolov na kandidatnih listah za znotrajstrankarske voljene organe političnega odločanja ali na kandidatnih listah za nacionalna predstavniška telesa. Sama določila o kvotah ne morejo dati takoj nekega zelenega rezultata, lahko pa ta ukrep v kratkem času prinese rezultate in v tem se kaže tudi moč kvot. Kvote je torej treba opredeliti kot postopno zviševanje minimalnega

deleža ali pa ta delež opredeliti kot dovolj visok, da bo dejansko lahko vplival na spremembo vloge žensk v politiki.

Kvotna določila običajno predpisujejo strankarski statuti in so posledično torej izraz politike stranke in njene pripravljenosti za spreminjanje stanja podprezentativnosti žensk v parlamentu. Zapisane pa so največkrat tako, da veljajo za sestavo kandidatnih list, kakšen pa bo rezultat, ki ga bodo kvote prinesle, z gotovostjo ni mogoče predvideti, kajti sam rezultat izbire je v vsakem primeru prepuščen volivkam in volivcem (Antić Gaber 1998, 142–143). Kvote so izraz politične volje, saj gre za ukrep, ki je popolnoma politične narave. Ukrep je torej začasen, naj pa bi tistemu, ki je v slabšem položaju, pomagal prebroditi določene ovire. Opredeljene so tako, da naj ne bi diskriminirale in kot take predstavljajo politično sredstvo, ki naj pripelje do določenih predvidljivih političnih posledic. Ženske kot skupino, ki je bila v neenakem položaju z moškimi, obravnava na poseben način in jo postavlja v poseben položaj. Po drugi strani torej lahko izzove občutek diskriminacije pri moških, zato je diskusija, ali so kvote diskriminatorne, še vedno aktualna (Antić Gaber 1998, 143–145). Na tem mestu je treba omeniti dejstvo, da je mogoče v politični diskusiji zaznati veliko število različnih opredelitev za ali proti ukrepom uvajanja kvot. Kvotam ne nasprotujejo le moški, etabrirane politične strukture, tisti, ki so na pomembnih političnih položajih, ampak tudi ženske, ki pravijo, da imajo kvote formalističen značaj in izključujejo politično vsebino. Kot nasprotnike kvot lahko omenim liberalne stranke in njihove ženske organizacije, ki menijo, da zakoni sami po sebi niso prinesli sprememb in tudi kvote same ne bodo ničesar spremenile. Vseeno je torej potrebno, ne glede na to, kakšno je naše stališče, poudariti dejstvo, da obstaja podprezentativnost žensk v politiki oziroma parlamentu (Antić Gaber 1998, 147–148). Ballington in Matland (2005, 143) pa pravita, da določeni avtorji kvote označujejo kot nedemokratske, saj bi morali volivci sami izbrati, koga želijo voliti. Prav tako pa opozarjata, da lahko uvedba ženskih kvot vzpodbudi druge podprezentativne skupine, da zahtevajo tudi za svojo skupino kvote, kar pa bi povzročilo zmanjšanje zastopanosti interesov večinske javnosti v prid manjšinam.

Vsekakor so se t. i. kvote izkazale za enega najuspešnejših mehanizmov, ki omogoča izenačitev startnih položajev moških in žensk na kandidatnih listah. Pripomorejo k temu, da se določeno število žensk, ki to želijo, uvrsti na kandidatno listo, predvsem pa

je pomembno to, da jim pomagajo uresničiti njihove politične cilje (Antić Gaber 2000, 137).

Poudariti je treba, da v sodobnih demokracijah, v najvišjih organih političnega odločanja obstaja številčna nezadostna prisotnost žensk, a na vprašanje, kako doseči njihovo večjo prisotnost, so očitno kvote in drugi načini pozitivne diskriminacije našli pravi odgovor. Vsaj do sedaj so se namreč izkazali kot učinkoviti. Seveda pričakovanj v povezavi s kvotami ne moremo obravnavati neodvisno od obstoječe politične kulture, politike strank ali pa od volilnega sistema. Osnovni pogoj je namreč politična klima, ki je naklonjena enakemu položaju žensk in moških v družbi in enakosti nasploh, brez tega namreč ne moremo pričakovati, da bodo kvote prinesle neke ugodne rezultate in da bodo kot take uspele (Antić Gaber 1998, 150–151). Tudi drugi avtorji se strinjajo, da kvote ne delujejo diskriminatorno, temveč da imajo funkcijo, ki omogoča ženskam premostiti ovire, da lahko v politični areni zasedejo enakovreden delež moškim, saj imajo že kot državljanke to pravico, kajti moški ne morejo zastopati vseh interesov žensk. Konfliktne situacije se lahko pojavijo v času, ko se kvote uveljavljajo, vendar so te le začasne, ženske izkušnje pa le dajejo težo, saj imajo velik pomen v procesu sprejemanja odločitev (Ballington in Karam 2005, 144). Lovenduski (v Antić Gaber in Jeram 1999, 45) je predstavila podatke in dejstva, ki kažejo na to, da so v tistih državah, kjer kvot niso uvedli, ženske proporcionalno slabše zastopane.

Vse to torej kaže na pozitivne učinke kvot na zastopanost žensk v politični areni, vseeno pa so poleg kvot potrebni tudi drugi dejavniki, ki prispevajo k pozitivnim rezultatom. Ballington in Karam (v Matland 2004, 13) trdita, da sta narava strankarskega in volilnega sistema ter prisotnost organiziranih ženskih lobijev, ki delujejo zunaj strank in znotraj njih, pomembni dejavniki. Podatki pa kažejo, da je uveljavitev kvot prinesla boljše rezultate glede uveljavitve žensk v javni sferi, saj so stranke, ki so imele uveljavljen sistem kvot, zabeležile večjo prisotnost žensk v parlamentu, kot pa tiste, ki tega sistema niso imele. Antić Gaber (2000, 136) pa poudari še dejstvo, da kvote lahko pozitivno vplivajo na premike v delovanju strank in jih spodbudijo v promocijo žensk v politiki, kar pa bi pomenilo tudi korak naprej k bolj številčnemu vstopanju žensk v politiko.

5.2 Mednarodnopravna ureditev

V nadaljevanju diplomskega dela poudarim predvsem pomen mednarodnega prava in mednarodnih pogodb, ki so eden od dejavnikov vplivanja položaja žensk v politiki. Posvetim se tudi pogodbam, ki zavezujejo Slovenijo, in nato v nadaljevanju preidem predvsem na področje položaja žensk v slovenski politični sferi.

Kuhlej (v Antić Gaber in Jeram 1999, 67) pravi, da imajo mednarodni dokumenti oziroma pravni akti malo pomena, če se v dejanskim političnem in družbenem življenju oba spola ne obravnavata enako in na podlagi tega dejstva tudi varujejo njihove pravice. Mednarodni dokumenti oziroma mednarodno pravo ima velik vpliv na zakonodajo držav članic, saj se že ob samem sprejemu v določeno organizacijo zavežejo, da bodo določbe mednarodnih pravnih aktov implementirale v svoje nacionalne zakonodaje. Organizacija združenih narodov in Svet Evrope že nekaj desetletij krojita mednarodnopravna pravila, ki zagotavljajo enakopravnost žensk.

Že Ustanovna listina OZN (1945) svoje članice zavezuje k spoštovanju pravic in svoboščin vsakogar ne glede na njegov spol. Kot prvi pomembnejši pa navaja Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (1948), ki v 2. členu postavlja temelje politične enakopravnosti moških in žensk. Dokument, ki obravnava določilo o prepovedi politične diskriminacije žensk, pa je Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966), ki vsakomur zagotavlja pravico do participacije v matični državi, da ima vsak aktivno in pasivno volilno pravico ne glede na spol in druge osebne okoliščine (Kuhelj v Antić Gaber in Jeram 1999, 66–67).

Za doseganje enakosti med spoloma ne smemo pozabiti na Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979), ki deklarira enakopraven položaj moških in žensk v vseh oblikah družbenega življenja, in novejšo Pekinške deklaracije o ženskih vprašanjih (1995) (Kuhelj v Antić Gaber in Jeram 1999, 66–67). Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk v 2. členu državam pogodbenicam nalaga, »da z vsemi primernimi sredstvi, ki jih imajo na razpolago, nemudoma začnejo izvajati politiko odpravljanja diskriminacije žensk ter jih v ta namen zavezuje, da z zakoni ali drugimi ukrepi zagotovijo uresničevanje tega načela v praksi«. Pekinška deklaracija o ženskih vprašanjih pa vključuje institucionalne mehanizme za napredek žensk, definicijo

nacionalnih institucij, naštevajo nekatere pogoje, ki morajo biti zagotovljeni za njihovo učinkovito delo ter s tem v zvezi vladam priporočajo izvajanje določenih aktivnosti (Urad Vlade RS za enake možnosti 2003, 27).

Tudi Evropska unija posveča enakemu obravnavanju spolov in politiki enakih možnosti posebno pozornost že od leta 1970 dalje. V okviru Pogodbe o ustanovitvi evropske skupnosti (1975) je bilo sprejeto načelo enakega plačila za ženske in moške (Jeram 2003, 8). Enako obravnavanje in enake možnosti spolov sta tudi temeljni pravni načeli evropske politike, ki sta opredeljeni tako v Amsterdamski pogodbi kot tudi v mnogih direktivah, ki so uveljavljene v nacionalnih zakonodajah držav članic Evropske unije. V okviru Sveta Evrope sta za varstvo pravic žensk najpomembnejši Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1950) ter Evropska socialna listina (1996), ki zagotavljata nediskriminatorno uživanje pravic in svoboščin ne glede na spol, raso, barvo, jezik, vero in druge okoliščine. Pravni red Evropske unije je namreč opredeljen predvsem s pogodbami, uredbami in direktivami (Jeram 2003, 8).

Evropska unija je sprejela Strategijo za enakost žensk in moških 2010- 2015, ki pomeni delovni program Evropske komisije na področju enakosti med spoloma za omenjeno obdobje. Temelji na dvojnem pristopu posebnih pobud in vključevanja enakosti med ženskimi in moškimi v vse politike in dejavnosti EU, kar je postalo temelj dela Evropske unije na področju spodbujanja enakosti med spoloma. Eden izmed ključnih ukrepov omenjene strategije je zagotoviti enako možnost pri odločanju. Ženske v Evropski uniji namreč predstavljajo skoraj polovico delovne sile in več kot polovico novih univerzitetnih diplomantov, v večini držav članic pa so še vedno premalo zastopane v procesih odločanja in na vodstvenih položajih, še zlasti na najvišjih ravneh. Potrebno je storiti še veliko več, saj je kljub napredku glede uravnotežanja zastopanosti spolov pri političnem odločanju med poslanci nacionalnih parlamentov in ministri nacionalnih vlad povprečno le četrtnina žensk. Komisija si je zastavila cilj, da bo preučila usmerjene pobude za bolj uravnoteženo zastopanost spolov pri odločanju, spremljala doseg cilja 25 odstotkov žensk na najvišjih vodstvenih položajih na področju raziskav, spremljala napredek proti cilju 40 odstotkov članov enega spola v odborih in strokovnih skupinah, ki jih ustanovi Komisija, podpirala spodbujanje sodelovanja več žensk pri volitvah v Evropski parlament, vključno z njihovo kandidaturo (Evropska komisija 2010).

6 DEJAVNIKI VPLIVANJA NA POLITIČNO UVELJAVITEV ŽENSK

V obravnavi problema nizke zastopanosti žensk v politični sferi je treba upoštevati različne dejavnike. Dejstvo pa je, da je prepuščanje žensk v politično sfero v sodobnih državah odvisno od raznovrstnih dejavnikov, »ki so kompleksni in jih nikakor ne moremo zreducirati na raven individualnega interesa« (Kuhelj v Antić Gaber in Jeram 1999, 66, 74). Rule (v Antić 1998, 70) pravi, da raziskave kažejo na tri poglobitve dejavnike, ki vplivajo na zastopanost žensk v politiki: kulturne, institucionalne (volilni sistem) in socialno-ekonomske. Več kot je kandidatov za izvolitev, večje so možnosti za izvolitev predstavnikov in predstavnic žensk in ostalih političnih manjšin. V nadaljevanju diplomskega dela se sama osredotočim predvsem na družbene dejavnike, politično kulturo, volilni sistem in politične stranke. Podrobneje opredelim vpliv političnih strank, ki so vodilo celotne diplomske naloge.

6.1 Družbeni dejavniki

Lovenduski (2005, 45–46) govori o treh glavnih družbenih dejavnikih, ki ženske ovirajo pri aktivnem sodelovanju v politiki. Prvič, finančni kriterij, pri katerem govori o tem, da imajo v večini primerov ženske na razpolago manj finančnih sredstev in se v manjšem številu zaposlujejo na mestih, ki so bližje političnemu delovanju. Drugič, ženske imajo manj časa, saj skrbijo za družino in s tem povezane obveznosti kažejo na drugačen način življenja. Tretjič, ženskam je vstop in delovanje v politiki oteženo, saj še vedno velja prepričanje, da je politika sfera, v kateri dominirajo moški.

Matland (v Ballington in Karam 2005, 40–41) pa pravi, da so socialno-ekonomski pogoji, ki vladajo v državi, eden izmed najpomembnejših dejavnikov vplivanja na politično uveljavitev žensk. Prav tako pomemben pokazatelj pa izpostavi tudi stopnjo razvitosti; bolj kot se ta povečuje, bolj se povečuje stopnja zaposlenosti žensk. Sam razvoj družbe pa povzroči spreminjaje kulture, izboljšuje se dostop do izobrazbe žensk, kar povečuje njihove možnosti za boljša delovna mesta. Ti dejavniki izboljšujejo tudi dostop do politične kariere, ob tem pa se razvija potreba po enakopravnem položaju moških in žensk v družbi in tudi sami politični areni.

Prav izobrazba in zaposlitev pa sta pomembna in prevladujoča dejavnika, ki omogočata vstop ženskam v politično areno. Politična elita ima prevladujočo družboslovno izobrazbo in prihaja iz poslovno-finančnih ter pravnih institucij. Glede izobrazbe so ženske sicer na dokaj visoki ravni, a vseeno problem predstavlja predvsem zaposlitev, kajti v družbi velja, da so vodilna in posledično torej tudi višja delovna mesta »prihranjena« za moške z enako ali pa celo nižjo izobrazbo. Delovna mesta pa so tudi tista, ki omogočajo politično udejstvovanje, to pa je eden od razlogov, da je v politiki občutno manj žensk (Kuhelj v Antić in Jeram 1999, 74).

Kuhelj (v Antić in Jeram 1999, 76–77) omenja religijo kot dejavnik, ki ima močan vpliv na participacijo žensk v politiki. Govori o raziskavah, da bolj kot religija spodbuja patriarhalna stališča do sveta, manj je družba naklonjena ženskam, ki delujejo v javnem življenju. Patriarhalna stališča izvirajo iz dejstva, da so za moške rezervirane vloge, ki izražajo ambicioznost, dinamičnost, samozavest, moč, na drugi strani pa ženske vloge izražajo nežnost, pasivnost, kooperativnost in čutnost. Ženske vloge so namreč vezane na biološko- reproduktivne vloge. Politika pa se v tej patriarhalni družbi smatra kot »moška zadeva«, zato moški v politiki diktirajo.

Vsi navedeni dejavniki so kulturne, socialne in ekonomske narave: močna tradicija in deljenje vlog na moške in ženske, ki povzroča brezposelnost žensk ter slabše finančno stanje so le nekateri vzroki, ki prispevajo k neenakopravnemu obravnavanju in vključenosti žensk v politično ter v druge sfere javnega življenja. Pri tem je seveda treba poudariti, da stanja ne smemo posplošiti na vse države, kajti obstajajo razlike med vzhodom in zahodom Evrope, državami socialistične tradicije in skandinavskimi državami blaginje, med katoliškimi, muslimanskimi, protestantskimi in drugimi državami. Vseeno pa ostaja dejstvo, da je zastopanost žensk v družbenem in političnem življenju možno spremeniti v korist žensk. Potrebna je namreč reforma, ki bo zajela spremembe političnega sistema in globalno posegla v celotno družbeno dogajanje (Kuhelj v Antić in Jeram 1999, 79–81).

6.2 Politična kultura

Brezovšek in drugi (2008, 231–232) pravijo, da je politična kultura družbeni pojav, ki je danes dokaj stabilen, v samem sociološkem smislu pa širok pojem, ki poleg duhovnih

sestavin vključuje tudi artefakte in ustanove. Politična kultura je rezultat politične socializacije in predstavlja sistem izrazov, simbolov, izkušenjskih prepričanj in vrednot, ki določajo situacijo politične aktivnosti (Pye in Verba v Brezovšek in drugi 1988, 129). Gre za kompleksen politični koncept, na podlagi javnega mnenja pa ga je nemogoče izmeriti. Mogoče pa je odkrivati vedenjske in simbolne orientacije, ki so posledica dane politične kulture (Brezovšek in drugi 1998, 129).

Lukšič (2006, 10–11) pa pravi, da gre na prvi pogled za dva koncepta, ki ga zajema pojem politične kulture, za politiko in za kulturo. Dejansko gre za skupek stališč do političnih vrednot, politike, ideologije, nacionalnega značaja in kulturnega etosa. Sama politična kultura pa zajema politično tradicijo, »duh« javnih ustanov, neformalna in formalna pravila politične igre ter smisel za razumevanje, kaj politika je in kaj ni. Oblikuje se šele s politiko, stopnja politične kulture določene skupnosti pa je pogojena z razvitostjo politične zavesti. Bolj kot je razvita politična zavest, višja je stopnja politične kulture.

Almond (v Lukšič 2006, 46) trdi, da ima politična kultura močan vpliv na dejansko obnašanje ljudi ne glede na oblast ali medije, in dodaja, da je politična kultura »določen vzorec usmerjenosti v politično akcijo«.

Kolektivno obnašanje, občutja, vrednote, informacije in usposobljenost ljudi v družbi vplivajo na način delovanja politike v družbi. Sama distribucija političnih stališč in vedenja je pojmovana kot politična kultura, ki ima tri ravni političnega sistema. Na prvi ravni, ravni sistema, v ospredje prihajajo vrednote in organizacije voditeljev in državljanov, ki skupaj držijo politični sistem. Na drugi, procesni ravni je interes posameznikov pomemben z vidika vključenosti v proces izražanja zahtev in podpore enim in nasprotovanja drugim skupinam. Na tretji, politični ravni, pa je pomembno dejstvo, da so pričakovanja voditeljev in posameznikov o ciljih in poteh, ki jih bo izbrala vlada za njihovo dosego, pomemben dejavnik, ki ga je treba poznati. Na vse to pa vpliva proces politične socializacije, v katerem posameznik oblikuje svoje vrednote, občutja in politično obnašanje (Krašovec v Antić Gaber in Jeram 1999, 212–213).

Politična kultura ima velik in pomemben vpliv na zastopanost žensk v politiki. Glavni dejavniki politične socializacije so družina, verske ustanove, šola, statusne in poklicne skupine, interesne skupine, politične stranke in množični mediji. V okviru politične

socializacije se oblikujejo politično obnašanje, občutja in vrednote posameznika. Ko se v družbi spremeni sistem, lahko pride do oblikovanja nove politične kulture ali pa se radikalno spremeni obstoječa kultura. Pride do procesa resocializacije, ki pa je težji od socializacije. Politično kulturo, ki bo naklonjena večji participaciji žensk, je treba oblikovati že na začetku socializacije. Posledica tega procesa bo, da bodo politične stranke drugače razmišljale, ko bodo sestavljale kandidatne liste in nanje uvrščale kakovostne in usposobljene kandidatke. Ustvariti je torej treba pozitivno mnenje in pričakovanja okolja do sodelovanja žensk v politiki (Krašovec v Antić Gaber in Jeram 1999, 213–214).

6.3 Volilni sistem

Avtorji volilne sisteme definirajo na različne načine ter posameznim elementom dajejo različen pomen.

Arend Lijphart (v Antić Gaber 1998, 61–64) meni, da je volilni sistemi določajo, kdo ima volilno pravico, predpisujejo volilne postopke, postavljajo okvire organizacije volitev, postopke in tehnike volitev ter »način pretvorbe glasov volilnega telesa v poslanske sedeže«. Volilni sistemi so sestavljeni in volilnih zakonov, ki določajo volilno delovanje, način glasovanja, volivčevo vlogo, obliko volilnih enot ter volilne formule, ki prevajajo glasove v sedeže. Večina teoretikov pa volilni sistem uvršča med najpomembnejše dejavnike, ki lahko vplivajo na izvolitev manj zastopanih družbenih skupin, kajti različni volilni sistemi niso različno naklonjeni različnim strankarskim sistemom in strankam, temveč imajo tudi različne vplive na izvolitev predstavnic in predstavnikov manjšin in marginaliziranih družbenih skupin. Vpliv volilnega sistema na večje možnosti za izvolitev žensk je lahko neposreden ali posreden. »V primeru posrednega vpliva je vstop žensk povezan s tem, ali je sistem naklonjen ohranitvi obstoječega strankarskega razmerja ali pa vzpodbuja nastajanje novih, med drugim ženskam naklonjenih strank« (Arend Lijphart v Antić Gaber 1998, 61–64).

Sistem večinskega predstavništva, pravi Antić Gaber (1998, 63–66), je manj naklonjen izvolitvi predstavnic in predstavnikov manjšin, medtem ko je sistem sorazmernega predstavništva zastopan v večini evropski držav, v parlamentih je zastopanih več strank, možnosti za nastajanje novih strank so boljše, kar pa poveča tudi možnosti za izvolitev

žensk na volitvah. Grad (2004, 60–64) poudari, da v sistemih sorazmernega predstavništva pomembno vlogo odigra možnost preferenčnega glasovanja⁴, ki omogoča volivcem več možnosti, da vplivajo na izbor kandidatov in niso omejeni le na strankarske okvire. Ballington in Karam (2005, 99) trdita, da sistem sorazmernega predstavništva običajno vsebuje večje volilne okraje, posledica česar je večje število izvoljenih kandidatov v okraju. Politična stranka mora zaradi tega skrbeti za čim bolj raznovrstno kandidatno listo, kjer so ženske pomemben dejavnik in na njih ne smejo manjkati. Sestaviti je treba uravnoteženo kandidatno listo, ki bo nagovorila različne socialne skupine. Na drugi strani nam avtorja predstavi večinski volilni sistem, kjer obstaja le eno okrožje, v katerem stranke predstavijo enega kandidata. V takšnem volilnem sistemu so ženske neposredne konkurentke moškim, strankarski veljaki pa se običajno odločijo za moškega kandidata.

Tudi Jalušič in Antić Gaber (2001, 36–39) trdita, da sistem sorazmernega predstavništva ugodneje vpliva na izvoljivost žensk kot pa sistem večinskega predstavništva. V državah s sistemom sorazmernega predstavništva se je pokazalo, da so možnosti za izvolitev žensk odvisne od tega, kako visoko so postavljene na kandidatno listo. Višje jih stranke postavijo, večje so njihove možnosti za izvolitev. Tudi volilno okolje pomembno vpliva na njihovo izvoljivost, torej ali se voli več predstavnic/predstavnikov ali samo eden. Raziskave pa so pokazale tudi to, da je izvoljivost žensk višja v primeru, če je volilni prag zmerno visok.

Povzamem lahko, da avtorji in avtorice, ki se ukvarjajo z vplivom volilnih sistemov na možnost izvolitve žensk in manjšin, zatrjujejo, da je volilni sistem sorazmernega predstavništva bolj naklonjen izvolitvam njihovih predstavnic in predstavnikov. O elementih volilnih sistemov, ki vplivajo na izvoljivost žensk, se v diplomskem delu podrobneje ne bom opredelila. V nadaljevanju podrobneje opredelim vpliv političnih strank na izvoljivost žensk v parlament.

⁴ Preferenčno glasovanje pomeni, da se lahko volivci, ki se odločijo za eno stranko, odločijo hkrati tudi za osebo, ki jo bodo volili, če bo stranka dobila dovolj glasov (Grad 2004, 60–64).

6.4 Politične stranke

V sodobnih demokracijah je vpliv političnih strank na procese določanja v državi zelo velik, kajti stranke so tiste, ki postavljajo svoje kandidate za člane v predstavniških telesih. Njihov vpliv je velik tudi pri izboru kandidatov, ki bodo predstavljali ljudstvo, saj volivci in volivke na volitvah izbirajo med strankami, stranka pa poprej določi, kateri kandidat bo predstavljal ljudstvo v posameznih državnih organih (Grad 2004, 27–29). Nedvomno so torej politične stranke tiste, ki imajo največjo vlogo pri izbiranju kandidatk in kandidatov za volitve (Antić Gaber 1998, 98). Pravila za izbor teh kandidatk in kandidatov nastajajo znotraj političnih strank, ki razvijajo različne načine kombiniranja in selekcioniranja. Torej sestavo voljenih teles določajo stranke in ne volivci in volivke. Vodilo političnih strank je načelo, da kandidat ali kandidatka pridobi čim več glasov, poleg tega pa mora biti upoštevan tudi volilnem sistemu in kulturi, v kateri se odvijajo volitve. Možnost izvoljivosti ženske se poveča takrat, ko imajo stranke formalno določena in članstvu znana pravila. Prevlada moških med voljenimi predstavniki pa je posledica strankarskih postopkov izbire kandidatk in kandidatov (Lovenduski 1993). Maskulinizacija je problem politike političnih strank, njihovih procesov, pravil. Pomembno je poudariti, da je feminizacija političnih strank pomembna za ženske v politiki tako v primeru, ko gre za njihovo sodelovanje v vladi, zakonodajnem telesu ali ko gre za zastopanje njihovih interesov in pričakovanj (Lovenduski 2005, 45).

Politične stranke v sodobnih demokracijah delujejo odvisno od zakonskih, političnih in ekonomskih okvirjev neke države. Delujejo v okoljih, kjer se strankarski sistem šele vzpostavlja, ali pa tam, kjer vlada politični pluralizem in kjer je njihovo delovanje povezano s tradicijo. V prvem primeru se pojavlja več sorodnih, manjših strank, v drugem primeru pa je strank manj, med njimi pa obstajajo večje ideološke razlike. Politične stranke so pomemben dejavnik vplivanja na politično uveljavitev žensk oziroma na njihovo politično življenje v parlamentu. Ideološka naravnost, notranja organiziranost stranke, velikost stranke, število tekmujočih strank so le nekatere značilnosti oziroma dejavniki, ki vplivajo na prisotnost in odsotnost žensk v politiki (Antić Gaber 1998, 97–106).

Ideološka naravnost stranke je povezana s pogledom na vlogo ženske v družbi. Antić Gaber (1998, 102) pravi, da so levo usmerjene, socialistične in socialdemokratske stranke, ki so zagovarjale enake možnosti za ženske in moške in pozdravljale sodelovanje žensk v javni sferi, hitro začele sprejemati razne ukrepe za izboljšanje položaja žensk v politiki. Na drugi strani pa so se tradicionalno in desno usmerjene stranke že zgodovinsko gledano zavzemale za delitev vlog in so mesto žensk videle predvsem v družinskem krogu. Posledica tega je bila, da so bile ženske v procesu iskanja možnih kandidat in kandidatov v desno usmerjenih strankah pogosto zapostavljene in niso bile uvrščene na kandidatne liste.

Eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na izvoljivost žensk in na njihov položaj v politiki, je tudi notranja organiziranost stranke. Stranke imajo lahko centralizirano ali pa decentralizirano notranjo strukturo. Pri slednjih gre za to, da imajo veliko moč lokalni in regionalni odbori ali posamezne skupine stranke. V strogo centraliziranih strankah ima izjemno ali celo izključno moč odločanja vodstvo stranke. V manj centraliziranih strankah, kjer baza podpira svoje lokalno izbrane kandidate in pri njih vztraja, ima vodstvo v primeru, da je temu naklonjeno, manj možnosti za sprejem formalnih postopkov in posebne politike v korist večje prisotnosti žensk (Antić Gaber 1998, 102–103).

Naslednji kriterij, ki vpliva na politične možnosti žensk v politiki, je velikost stranke. V neuveljavljenih in manjših strankah imajo ženske več možnosti za uvrstitev na kandidatne liste, saj imajo te stranke v primerjavi z bolj uveljavljenimi in večjimi strankami manj uveljavljenih politikov. Po drugi strani pa so ženske na kandidatnih listah močnejših in bolj uveljavljenih strank v prednosti, saj imajo večje možnosti izvolitve. Še posebej velika možnost izvolitve pa je takrat, ko pride do večjih sprememb v velikih strankah (Antić Gaber 1998, 104–105). Tudi velikost stranke torej igra pomembno vlogo, ne smemo pa zanemariti dejavnika števila strank, ki tekmujejo na volitvah. V večstrankarskih parlamentarnih demokracijah je tekmujočih strank za mesta v parlamentu več, kot je strank, ki že imajo svoje poslance v parlamentu. Lahko predpostavimo, da so možnosti za izvolitev žensk večje tam, kjer ni že vnaprej znano, kateri dve stranki (največ tri) si bosta razdelili sedeže. Drugače je v parlamentih, kjer si sedeže razdeli več strank – število sedežev je praviloma manjše, stranke pa si skušajo pridobiti sedeže tudi tako, da predlagajo nove ljudi in kandidate, med katerimi so tudi

ženske. Prav tako imajo ženske večje možnosti za kandidiranje v državah z daljšo tradicijo delovanja demokratičnih institucij, kjer se pojavijo nove stranke. V državah nekdanjega socialističnega bloka pa se pojavlja problem, da politična pluralizacija ni prinesla večjih političnih možnosti, delež žensk v skupščinah oziroma novih parlamentih pa se je posledično močno znižal. Čeprav situacija ni povsem primerljiva, lahko omenimo, da je bilo v enopartijskih sistemih v najvišjih organih odločanja bistveno več žensk, kot jih je danes v večstrankarskih političnih sistemih (Antić Gaber 1998, 105–106).

Politične stranke izbirajo kandidate na podlagi dejstva dobiti največje možno število glasov. Torej so stranke tiste, ki izberejo takšne kandidate, ki jim bodo to tudi omogočili. Pri novih kandidatih, ki jih stranka postavi na kandidatna mesto oziroma listo, imajo različni dejavniki pomembno vlogo. K sebi pa vabijo tudi tiste, ki so v družbi že znani po svojem delu, poklicu ali drugih nalogah. Pri tem ne smemo zanemariti dejstva, da stranke vlagajo manj denarnih sredstev za promocijo žensk v politiki (Ballington in Matland 2005, 95, 35). Smiselno bi bilo, da bi se finančno nagradilo tiste politične stranke, ki uspejo na svojih listah izvoliti kandidatke. Takšna stimulacija bi pomenila ukrep pozitivne diskriminacije (Antić Gaber in Jeram 1999, 166–167). Doslej je bilo govora le o posrednem vplivu političnih strank na prisotnost žensk na kandidatnih listah, v nadaljevanju diplomskega dela, pa predstavim vlogo političnih strank v procesu političnega rekrutiranja.

Grad (v Antić Gaber 1998, 106) pravi, da so politične stranke nastajale in se razvijale ravno zaradi političnega organiziranja državljanov ob volitvah, sodobne politične stranke pa so se s svojim delovanjem pri volitvah postavile med predstavniško in volilno telo, s tem pa močno zmanjšale vlogo volivcev v volilnem procesu.

Ob postopnem vzpostavljanju posredovalne vloge političnih strank, so te med ljudstvom in organi oblasti razvile različne postopke rekrutiranja za voljene funkcije v organih oblasti. V selekcijskem procesu si stranke za boj na volitvah pridobivajo kandidatke in kandidate, ki so po njihovem mnenju oziroma prepričanju uspešni, od njih pa pričakujejo izkušnje iz političnega delovanja, neredko pa tudi podporo članstva stranke na lokalnem nivoju. Same načine in pravila selekcijskega postopka so običajno določile oziroma še določajo same s svojimi notranjimi pravilniki. Ti pravilniki so lahko pisani

ali pa nepisani. Procesi in postopki izbiranja so veliki meri odvisni od tega, kako široka je baza, iz katere stranke izbirajo. Čim širša je, tem bolj natančno je treba opredeliti postopke izbire. Na ta način pa je najbolj perspektivnim kandidatkam in kandidatom omogočeno, da se postavijo oziroma prebijejo v ospredje (Antić Gaber 1998, 106–111).

Nedvomno imajo politične stranke največjo vlogo pri izbiranju kandidatov za volitve, a treba je poudariti, da je sam ustroj strank različen in podrobnejše oblikovanje procesov izbire kandidatov za volitve, ki vsekakor pomembno vplivajo na število žensk v parlamentih, je večinoma prepuščeno njihovim notranjim odlokom, statutom, pravilom obnašanja (Fink Hafner in Krašovec 2000, 144). Analize volitev kažejo, da je pojavljanje žensk na izvoljivih mestih na kandidatnih listah močno povezano z močjo politične stranke. Večja kot je moč stranke, boljši so volilni obeti, posledica tega pa je tudi, da je toliko manj žensk na kandidatnih listah. Ženske, ki bi se uvrstile na liste močnih političnih strank, bi imele precejšnje možnosti za izvolitev na volitvah (Antić Gaber 1998, 70). A vsaka politična stranka ima svojo strategijo v zvezi s kandidiranjem žensk.

7 ŽENSKE V SLOVENSKEM POLITIČNEM PROSTORU

Ženske so si v Sloveniji že konec 19. stoletja prizadevale izboljšati svoj položaj v javni sferi. Po podatkih Republiškega statističnega urada naj bi si ženske že v letu 1897 pridobile določeno mesto v političnem prostoru, ko so začele z izdajo prvega ženskega časopisa. Dve leti kasneje so slovenske učiteljice ustanovile prvo žensko društvo. V boju za volilno pravico so ta in podobna društva ter revije doživele višek v letih med 1905 in 1907, ko je na Slovenskem tekla razprava o razširitvi volilne pravice tudi za ženske. Zaradi bojazni, da bi ženske namenile svoje glasove klerikalnim strankam, je bila razprava zatrta s strani liberalcev in socialdemokratov. Leta 1911 pa so ženske s spremembo zakonodaje o političnem združevanju dobile možnost vključevanja v strankarsko politično delovanje. Po razpadu Avstro-Ogrske je bil politični boj žensk postavljen v ozadje, med obema svetovnima vojnama pa je bilo zavzemanje za volilno pravico žensk zopet aktualno. Leta 1942 je bila v parlament izvoljena prva ženska, 1945 pa imenovana prva ministrica. Ženske so tako prvič formalno- pravno sodelovale kot volilno telo že med drugo svetovno vojno, volilna pravica pa je bila zapisna v ustavo leta 1946 (Antić Gaber 1998, 157–160).

Pridobitev volilne pravice je ženskam nalagala nove naloge in odgovornosti. Zavedati pa so se morale tudi, da oblast pripada ljudstvu in da sta zato uspeh države in njen razvoj odvisna od vsakega posameznika, torej tudi od vsake ženske. Volilna pravica je bila prikazana kot učinkovito orodje demokracije, ki pa ga ženske velikokrat niso znale pravilno uporabiti. Sicer je res, da so si izbojevale enakopravnost, a je res tudi to, da je bilo od njih samih odvisno, ali bodo tudi postale polnopravne državljanke, ali se bodo znale potegniti za pravice, ali se bodo izkazale s pravilnim in uspešnim političnim udejstvovanjem ter dokazale, da so bile vredne zaupanja (Verginella v Antić Gaber 1999, 76). Ne glede na vse to pa so bile prve povojne volitve in z njimi povezana emancipacija revolucionaren korak, pravi Repe (v Antić Gaber 1999, 99) in doda, da so bile tudi ena izmed ključnih zapoznelih modernizacij v razvoju slovenske družbe. »Korak nazaj po njem namreč ni bil več mogoč« (Repe v Antić Gaber 1999, 99).

Po letu 1946 so ženske sicer aktivno delovale v politični sferi, a množično niso prodrle vanjo. Leta 1952 je bila ukinjena Antifašistična fronta žensk, vse dogajanje pa se je preneslo na Socialistično zvezo delovnega ljudstva Jugoslavije, kjer so ženske delovale

v različnih družbenih in političnih sekcijah, a njihova aktivnost je ostala v ozadju. Socialistična oblast pa se tudi ni posebej ukvarjala z ženskim vprašanjem, saj jih je obravnavala v sklopu razrednega vprašanja. Leta 1990 so slovensko politično sfero zaznamovale prve večstrankarske volitve, leta 1991 pa je postala samostojna republika. Nov sistem je glede zastopanosti žensk celo poslabšal njihov položaj, predvsem kar se tiče položaja na področju politike. Tranzicijsko obdobje je prineslo demokratični sistem v obliki večstrankarstva, liberalne vrednote, politični pluralizem in svobodni trg, a položaj žensk se je drastično poslabšal, saj je njihova participacija padla (Antić Gaber 2006, 6).

Ustava Republike Slovenije in zakonodaja določata, da so ženskam in moškim zagotovljene enake pravice. Leta 1991 je Republika Slovenija sprejela Zakon o enakih možnostih in se na podlagi tega uvrstila med države, ki načelo enakosti spolov urejajo s posebnimi zakoni. V parlamentu je bila ustanovljena Komisija za žensko politiko, nato Urad za žensko politiko, ki pa se je kasneje preimenoval v Urad Vlade RS za enake možnosti. Čeprav je večina zakonov napisanih na spol nevtralen način, pa se je v praksi vendarle pokazalo, da to ni dovolj in da sama zakonodaja ne odpravlja razmer, v katerih je zlasti prisotna prikrita diskriminacija. Država sicer na načelni ravni preko svojih institucij res izraža željo, da bi se ženske v večjem številu vključile v politiko, je pa sama realizacija teh želja zelo počasna. Velik problem v Republiki Sloveniji predstavlja neenaka razdelitev dela med spoloma in tudi zaposlitev je eden ključnih elementov enakosti in samostojnosti ter neodvisnosti položaja žensk. Ženske namreč kljub višji izobrazbi kot moški težje pridejo do zaposlitve, zasedejo nižja delovna mesta in imajo manjše karijerne možnosti. Kljub Zakonu o delovnih razmerjih, ki izrecno določa, da vsakemu za enako delo pripada enako plačilo ne glede na spol, pa to v celoti še ni bilo doseženo. Največkrat zasledimo namreč diskriminacijo pri zaposlitvah v zvezi z materinstvom. Takšni in podobni problemi pa ženskam jemljejo energijo in samozavest za vstop v politiko (Cerar 2008, 1–3).

7.1 Dejavniki, ki vplivajo na delež žensk v slovenskem parlamentu

V nadaljevanju se omejim predvsem na splošno predstavitev slovenskega parlamenta kot predstavniškega telesa, torej na njegovo osnovno definicijo, nadalje pa na razširimo

svoje raziskovanje na dejavnike, ki vplivajo na prisotnost žensk v slovenskem parlamentu oziroma slovenski politični areni.

Predstavniška demokracija je demokracija posrednega tipa, v katerem državljani izvolijo svoje predstavnike, ti pa potem izvajajo oblast v njihovem imenu (Sartori 1987). V tej demokraciji je predstavniško telo v Republiki Sloveniji tisti državni organ, ki ljudstvo predstavlja kot celoto, po drugi strani pa sprejema odločitve, ki so v določeni družbi najpomembnejše. Praviloma je torej njegova funkcija zakonodajna, velja torej, da je sprejemanje zakonov njegova najpomembnejša naloga. Parlament je sodobno predstavniško in zakonodajno telo. Seveda ne smemo pozabiti, da ima na zakonodajnem področju določena pooblastila tudi državni svet, ki je predstavnik posebnih družbenih interesov (Brezovšek 2008, 61). V diplomskem delu posebno pozornost posvečam Državnemu zboru Republike Slovenije in se v ta namen v nadaljevanju omejim predvsem nanj. Ustava Republike Slovenije (80. čl.) določa, da je državni zbor predstavniško in zakonodajno telo, ki je sestavljeno iz 90 poslancev, ti pa so izvoljeni neposredno. Velja načelo enake in splošne volilne pravice, glasovanje pa je tajno. Državni zbor torej izraža suverenost ljudstva (Brezovšek in ostali 2008, 62). Volitve v državni zbor ureja Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ-UPB1).

7.1.1 Zakonska določila

Sprva bom predstavila zakonodajo s področja enakega obravnavanja moških in žensk, nato pa se bom omejila na zakonsko področje, ki ureja izvolitev poslancev in poslank v državni zbor.

Že Ustava Republike Slovenije navaja, da je zagotovljeno načelo enakosti, ki opredeljuje uživanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem, ne glede na spol, vero, narodnost politično ali drugo prepričanje (Vertot 2007, 4). Zakon o volitvah v zbor Republike Slovenije (1. čl.) pa nalaga, da se poslanci državnega zbora volijo na podlagi splošne in enake volilne pravice, volitve so neposredne in svobodne, glasovanje pa je tajno. Poslanci se volijo po posameznih volilnih enotah, oblikovane pa so tako, da je število poslancev, ki se jih voli, približno enako, kot je število prebivalcev. Poslance se voli po volilnih enotah, katerih je osem, in na podlagi Ustavnega zakona (sprejetega leta 2000) se delitev mandatov v volilni enoti opravi na

podlagi Droopovga količnika. Za slednjega je značilno, da se izračuna tako, da se skupno število glasov, oddanih za vse liste v volilni enoti, deli s številom poslancev, ki so voljeni v volilni enoti, povečanim za ena. Ta rešitev je omogočila, da se več mandatov razdeli že v volilnih enotah, na državni ravni pa jih za razdelitev ostane manj (Brezovšek in ostali 2008, 151).

Republika Slovenija je na podlagi enakega obravnavanja žensk sprejela naslednja dva zakona:

- Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO),
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM).

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (1. člen) določa, da morajo obstajati:

skupni temelji in izhodišča za zagotavljanje enakega obravnavanja vsakogar pri uveljavljanju njegovih pravic in obveznosti ter pri uresničevanju njegovih temeljnih svoboščin na katerem koli področju družbenega življenja, zlasti pa še na področju zaposlovanja, delovnih razmerij, vključevanja v sindikate in interesna združenja, vzgoje in izobraževanja, socialne varnosti, dostopa do dobrin in storitev ter oskrbe z njimi, in sicer ne glede na njegove osebne okoliščine, kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, zdravstveno stanje, invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (1. člen) pa določa, da morajo biti zagotovljeni:

skupni temelji za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških je Slovenija dobila leta 2002. Zakon ureja eno temeljnih človekovih pravic, in sicer enakost glede na spol, namenjen pa je obema spoloma, čeprav v 1. členu, ki opredeljuje njegov namen, posebej govori o »izboljšanju položaja žensk«. Podrobneje so definirani nekateri pojmi (enakost spolov, diskriminacija zaradi spola) in določene naloge ter ukrepi za ustvarjanje enakih

možnosti žensk in moških v praksi. Podrobno so opisani tudi ukrepi, s katerimi je mogoče ustvarjati enake možnosti in spodbujati enakost spolov, opredeljen pa je postopek njihovega sprejemanja (Urad Vlade RS za enake možnosti 2011).

Ministrstvo za notranje zadeve (2011) pravi, da je politika enakih možnosti spolov v Sloveniji oblikovana na način, da na eni strani uvaja horizontalni pristop integracije načela enakosti spolov v vse politike, izvajajo pa se tudi konkretne aktivnosti in ukrepi za izboljšanje položaja na področjih, kjer so moški in ženske v neenakem položaju v primerjavi z drugim spolom. Ključnega pomena je pri vsem tem integracija načela enakosti spolov, že pri pripravi predpisov in drugih ukrepov, ki posegajo na ta področja, pa je pomembno upoštevati specifičen položaj žensk in moških ter vpliv politik na oba spola.

Seveda ne smemo zanemariti tudi dejstva, da so na področju enakega obravnavanja obeh spolov pomembne tudi mednarodne pogodbe in konvencije. Ministrstvo za notranje zadeve (2011) še navaja, da je načelo enakosti spolov v različnih mednarodnih dokumentih opredeljeno kot temeljno načelo, ki so ga dolžne spoštovati vse države članice mednarodnih in medvladnih organizacij, kot so Evropska unija, Združeni narodi in Svet Evrope. Ti dokumenti poudarjajo, da moramo enakosti spolov razumeti kot sprejemanje razlik oziroma drugačnosti med ženskami in moškimi ter enako vrednotenje teh razlik in različnih družbenih vlog. Politika enakosti spolov se tako zavzema za odgovornosti pri odpravljanju neravnovesij v javnem in zasebnem življenju in za resnično partnerstvo med ženskami in moškimi.

Slovenija je kot podpisnica Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979) in Opcijskega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (Urad Vlade RS za enake možnosti 2009c) na tem področju aktivna. Prav gotovo pa smo v okviru pristopanja k Evropski uniji morali sprejeti tudi mnoge dokumente Evropske unije in kot enakopravna članica te skupnosti še vedno spreminjamo, sprejemamo oziroma prilagajamo svojo zakonodajo evropski zakonodaji.

Kuhelj (v Antić Gaber in Jeram 1999, 66–67) pravi, da je za položaj žensk v Sloveniji najpomembnejša Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1950), na podlagi katere je zagotovljeno pravno varstvo osnovnih

človekovih pravic ne glede na spol. Slovenija se je tako s podpisom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin vključila v krog držav, ki priznavajo enakopravno obravnavanje in seveda priznavanje moškega in ženske.

Z Načrtom za enakost med ženskami in moškimi 2006–2010 Evropska unija uvaja nekaj novih ukrepov in okrepitev uspešnih obstoječih dejavnosti s področja strategije za enakost med moškimi in ženskami. Evropska unija vzpodbuja aktivno državljansko vlogo žensk ter njihovo sodelovanje v politiki in na višjih vodstvenih položajih na vseh ravneh (lokalni, regionalni, nacionalni in evropski) javne uprave. Na podlagi tega je leta 2007 ustanovila posebno mrežo žensk na položajih za odločanje v politiki in gospodarstvu (Uradni list Evropske unije 2011 3, 7).

Tako je Slovenija v času pristopnih pogajanj k Evropski uniji uskladila tudi nacionalno zakonodajo z zakonodajo Evropske unije in bila ena prvih tranzicijskih držav, ki je posebno pozornost posvečala politiki enakosti spolov in tudi ženski politiki. Z ustanovitvijo Urada za žensko politiko (danes Urada za enake možnosti) je postavila temelje za institucionalizacijo politike enakosti spolov in enakih možnosti ne glede na spol. Sama uskladitev zakonodaje pa je prinesla tudi spremembe nekaterih zakonov, pomembnih za uresničevanje enakega obravnavanja moških in žensk (Jeram 2003, 5).

»Prepoved diskriminacije glede spola in načelo enakega obravnavanja moških in žensk je opredeljeno v dveh zakonih, ki se nanašata na delovna, socialna in družinska razmerja (Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih) ter v posebnem zakonu, ki obravnava enakost spolov na vseh področjih družbenega življenja žensk in moških« (Zakon o enakih možnostih žensk in moških 2002). S slednjim je Republika Slovenija uvedla poseben institut zagovornice oziroma zagovornika enakih možnosti moških in žensk, prav tako pa je zakon podlaga za uvedbo integracije načela enakosti spolov v vse politike (Jeram 2003, 12).

Na področju volitev v Državni zbor Republike Slovenije imamo v Sloveniji urejeno področje s t.i. kvotami. Na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v državni zbor (ZVDZ-B), ki v 33. členu določa, da »noben spol na kandidatni listi ne sme biti zastopan z manj kakor 25 odstotkov od dejanskega skupnega števila kandidatk in kandidatov na kandidatni listi«, se je v Sloveniji normativno uredil status

leta 2008. O samem normativnem urejanju enake zastopanosti žensk lahko govorimo že prej, ko se je na podlagi Zakona o volitvah v državni zbor (ZVDZ- UPB1) izglasovalo, da so v Republiki Sloveniji zakonsko določene spolne kvote za kandidacijske liste na parlamentarnih volitvah, ki so znašale 30 odstotkov, a o premikih na tem področju se govori šele v letu 2008. Omenjeno področje bom podrobneje razdelala v poglavju politike kvot, zato na tem mestu samo predstavljam osnovo, v nadaljevanju pa na tej osnovi gradim.

7.1.2 Volilni sistem

V Republiki Sloveniji volimo po proporcionalnem volilnem sistemu. Ustava Republike Slovenije (80. čl.) določa, da se poslanci v državni zbor volijo po proporcionalnem sistemu. Zakon o volitvah v državni zbor določa načelo sorazmerne zastopanosti političnih interesov. Velja omeniti izjemo, da imata italijanska in madžarska narodna skupnost vsaka po enega poslanca (Brezovšek 2008, 1515). Volivcem mora biti torej zagotovljen določen vpliv na dodelitev mandatorov kandidatov na kandidatnih listah na ta način, da so z liste kandidatov izvoljeni tisti, ki so dobili največji delež glasov v skupnem številu glasov v volilnih okrajih.

Na drugi strani pa Zakon o volitvah v državni zbor (2. čl.) določa, da se en poslanec voli na približno enako število prebivalcev in po načelu, da so v državnem zboru politični interesi zastopani sorazmerno. Antić Gaber (1998, 174) predlaga, da bi se sistem sorazmernega predstavništva premaknil k logiki večinskega sistema. Večinski sistem namreč preferira velike stranke, ženske, ki uspejo kandidirati kot kandidatke teh strank, pa imajo prednost pred drugimi.

To dejstvo bi torej omogočilo predvsem pozitivno stran za kandidature in izvolitev žensk. Na podlagi navedenega pa bi bilo hipotetično vsaj enako, če že ne večje število žensk v državnem zboru, kot jih je v njem na osnovi sorazmernega predstavništva.

Pomemben vpliv na možnost izvolitve žensk v parlament pa je velikost volilne enote. V Republiki Sloveniji je 8 volilnih enot in v vsaki je mogoče izvoliti 11 poslank oziroma poslancev. Velikost volilnih enot v Sloveniji je velika, kar pomeni, da mora stranka teoretično doseči 9,09 odstotka, da ima njihov kandidat oziroma kandidatka možnost

izvolitve. Tako so si kandidati in kandidatke iste stranke konkurenti (Antić Gaber 1998, 174–175). Antić Gaber (1998, 176) pravi, da prav obstoj volilnih okrajev kaže na dejstvo, da kandidati oziroma kandidatke v volilnih krajih zgolj »zbirajo glasove« za svojo listo oziroma stranko, v resnici pa gredo glasovi volivcev stranki in samo navidezno glasujejo za osebe. V Sloveniji obstoj volilnih okrajev znotraj volilnih enot deformira učinke proporcionalnega sistema in neugodno deluje že na izhodiščne možnosti žensk za uvrstitev na kandidatno listo. Pri tem pa se stranke obnašajo kot v večinskem sistemu. Dobro namreč vedo, kam postaviti kandidata, ki bo izvoljen, ali pa kandidata, ki bo samo pobiral glasove drugim strankarskim kandidatom (Antić Gaber 2000, 131). Jalušič in Antić (2001, 37) ugotavljata, da ima prav Republika Slovenija oziroma njen volilni sistem najmanj ugoden vpliv na izvolitev žensk v politiki, kajti problem se pojavi že pri izhodiščni možnosti žensk za uvrstitev na kandidatno listo.

Tudi Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 2) ugotavlja, da je glede na volilni sistem Republike Slovenije političnim strankam omogočeno, da umestijo določene kandidatke in kandidate v izvoljive ali neizvoljive volilne okraje. Zaradi številnih internih dejavnikov pa je tako mogoče predvideti, da bodo nekatere politične stranke umeščale svoje kandidatke v dokaj neizvoljive volilne okraje. Na ta način sicer res upoštevajo zakonska določila Zakona o volitvah (ZVDZ- B), vendar pa ostaja znano dejstvo, da na ta način nikakor ne pripomorejo k izboljšanju položaja žensk pri političnem odločanju.

Antić Gaber (1998, 183) k dejavnikom vplivanja na prisotnost žensk v parlamentu prišteva tudi velikost samega parlamenta. V Republiki Sloveniji se je po letu 1992, ko se je število sedežev zmanjšalo z 240 na 90, delež žensk znatno znižal. Posledično se je povečala konkurenca pri določanju kandidatnih list strank in možnosti izvolitve. Raziskave namreč kažejo, da je bila možnost izvolitve kandidat (in kandidatov) na volitvah 1992 približno dvakrat manjša kot na volitvah 1990.

7.1.3 Politične stranke

Na parlamentarnih volitvah so politične stranke tisti akter, ki kot glavni pomaga svojim kandidatom, da nastopijo funkcijo v predstavniška telesa (Fink Hafner in Krašovec v

Haček 2004, 64). Na drugi strani pa stranke pričakujejo njihovo lojalnost in delovanje v skladu z njihovimi interesi (Brezovšek in ostali 2008, 154).

Analize vpliva strank na možnosti izvolitve žensk kažejo, da politična stranka velja pri uvrščanju in razporejanju žensk na kandidatne liste za precej pomembno oviro (Illonszki, Siemenska in Havelkova v Antić Gaber 2000, 133).

Leto 1990 je bilo v Republiki Sloveniji zaznamovano s prvimi večstrankarskimi volitvami, leta 1991 pa je bila razglašena samostojnost. Politični interesi žensk so bili v tem času sicer prepoznani kot legitimni interesi, a je bilo vprašanje suverene države slovenskega naroda postavljeno v ospredje, kateremu pa se je moralo podrediti tudi vprašanje položaja žensk v družbi (Antić Gaber 1998, 185). Pri tem Antić Gaber ugotavlja, da se je v novi demokraciji uveljavilo prepričanje, ki precenjuje pomembnost formalne enakosti žensk ter hkrati tudi pozablja, da družbene neenakosti vplivajo na politično neenak položaj.

Treba pa je poudariti tudi to, da v politiki slovenskih političnih strank prevladujejo »retorične strategije«, kot bi jih poimenovala P. Norris in J. Lovenduski, manj pogosto pa naletimo na strategije pozitivne akcije ali strategije pozitivne diskriminacije. Tipičen primer tega je namreč prav verbalna podpora, ki ji ni sledilo pripuščanje žensk v pomembne organe strank in na kandidatne liste za državnozborske volitve (Antić Gaber 1998, 194).

Vse politične razprave in dokumenti izhajajo iz spoznanja, da je zastopanost žensk v političnem življenju Republike Slovenije nizka. S tem pa se strinjajo tudi levo in desno usmerjene politične opcije, med katerimi je mogoče zaznati razlike med diskurzi. »Levo usmerjene stranke so ugotovitve o tem podajale bolj pogosto. Akterji desne usmeritve so svoja (redka) mnenja utemeljevali na splošnih prepoznavanjih družbenega in političnega položaja v Sloveniji« (Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije 2005, 8–9). Najodločnejše ugotovitve pa podajajo ravno strokovnjaki in strokovnjakinje, ki nezadostno zastopanost postavljajo v širši družbeni kontekst, v katerem prevladujejo tradicionalne norme o spolu, ki v javni sferi umešča ženske na drugačen položaj kot moške (Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije 2005, 8–9).

Vsekakor torej ne smemo zanemariti dejstva, da so ravno politične stranke tiste, ki igrajo najpomembnejšo vlogo pri procesu selekcije kandidatov za volitve, na samih volitvah in ne nazadnje tudi v parlamentu. Ker imajo najpomembnejšo vlogo pri zgoraj omenjenih procesih, pomeni, da je za uspešen nastop kandidatov na volitvah in vstop v parlament nujno potrebna njihova podpora. Torej so stranke glavne selektorice, ki odločajo o možnostih posameznih kandidat (in kandidatov) na volitvah (Antić Gaber in Jeram 1999, 214–215). Proces izbiranja oziroma selekcije kandidatov je lahko strogo formaliziran ali pa poteka po neformalnih kanalih. Stranka ima tako izdelan načrt oziroma pravila, po katerih izbira in pripravlja kandidatke (in kandidate) za volilni boj, ali pa ta izbira poteka priložnostno in nenačrtovano. Pri slovenskih političnih strankah se kaže trend, da v vseh strankah kandidatne liste sprejemajo oziroma potrjujejo najvišji organi stranke (Antić Gaber 1998, 201).

Poseben pomen vključevanja žensk v politiko ima torej strankarsko oblikovanje kandidatnih list, na katerega se omejim v analizi diplomskega dela. Antić Gaber (1998, 123) pravi, da je zanimivo dejstvo, da se kljub naraščanju števila žensk v članstvu strank njihova moč ni okrepila. Raziskave namreč kažejo piramidalno strukturo položaja žensk znotraj strank, med katerimi je veliko članic, med njimi pa jih je prisotnih tudi nekaj na vodstvenih položajih stranke, še manjše število na strankarskih kandidatnih listah za parlamentarne volitve, najmanj pa jih je prisotnih v poslanskih skupinah parlamentarnih strank. Antić Gaber (1998, 199–200) pravi, da stranke v letu pred volitvami naročajo različne javnomnenjske raziskave in meritve o možnostih morebitnih kandidatov in kandidat (in kandidat) ter spremljajo meritve politične naklonjenosti strankam. Prvi krog običajno predstavljajo tisti, za katerih kandidate poskrbi stranka, običajno so to izpostavljeni strankini posamezniki. Drugi krog so tisti, ki prihajajo iz regijskih oziroma lokalnih središč. Tretji krog kandidat (in kandidat) oziroma kandidatov so tisti, ki jih stranke iščejo; tu gre običajno za znane, izpostavljene ljudi, ki bi jim prinesli glasove. Četrty krog pa so člani in članice strank iz lokalnih odborov z dolgoletnimi izkušnjami in stažem v stranki. Ta proces je torej strogo formaliziran ali pa poteka po neformalnih tokovih. Fink Hafner in Krašovec (2000, 134) trdita, da so stranke nase prevzele finančno in logistično breme izpeljave nujno potrebnih kampanj, kar pomeni, da pomagajo kandidatom in kandidatkam posameznih strank vstopiti v parlament. Na ta način pa igrajo najpomembnejšo vlogo v procesih izbire kandidatov in kandidat (in kandidat) na volitvah in v parlamentu.

Treba pa je poudariti, da stranke v omenjenih procesih sledijo predvsem lastnim interesom ter si postavljajo svoja merila, ki jih upoštevajo pri izbiri kandidatov za volitve (Fink Hafner in Krašovec 2000, 145).

Zaradi vsega zgoraj navedenega pa je pričakovano trditi, da igrajo najpomembnejšo vlogo pri procesu izbiranja kandidat in kandidatov za kandidatne liste (Fink Hafner in Krašovec 2000, 144). Ne nazadnje sta nepojavljane žensk na kandidatnih listah, s tem pa posledično tudi neudejstvovanje v zakonodajni veji oblasti v demokratičnih državah začela sčasoma veljati za indikatorja nedemokratičnosti sistemov oziroma t. i. moške demokracije (Antić Gaber 1998, 127–128).

7.1.4 Politika kvot

Kvote lahko opredelimo kot minimalni delež zastopanosti vsakega od spolov ali pa samo enega od spolov, ki je običajno podprezentiran. Namen t. i. kvot je omogočiti obema spoloma enake možnosti kandidiranja za politične položaje, določeno pa je številčno razmerje med spoloma na kandidatnih listah bodisi na strankarski ali pa nacionalni ravni. Kvote so uvedene le začasno oziroma veljajo kot začasen ukrep⁵ ali pa za nedoločen čas. Redkeje jih predpisujejo nacionalne zakonodaje, običajno pa so zapisane v strankarskih statutih, v katerih predstavljajo izraz politike stranke in njeno pripravljenost za spreminjanje obstoječega stanja podprezentiranosti žensk v politiki. V primeru, da so kvote zapisane v nacionalni zakonodaji, so obvezujoče za vse stranke, a so ti procesi v nacionalni zakonodaji urejeni v manjši meri (Fink Hafner in Krašovec 2004, 79).

Antić Gaber (1998, 140) govori o pravno zavezujočih in o orientacijskih kvotah. Orientacijske kvote so prostovoljne. Gre predvsem za programe in načrte podpore zvišanja deleža žensk v pomembnih političnih organih. Glede na pravno moč pa so kvote naslednje:

⁵ Lahko se uporabljajo na naslednjih volitvah ali pa le dokler ovire vstopa žensk v politiko ne odstranijo, pa tudi dokler ni dosežena uravnotežena prisotnost obeh spolov v politiki (Fink Hafner in Krašovec 2004, 79).

- **imperativne** (njihovo uveljavljanje ureja zakon, ki predpisuje tudi sankcije v primeru neupoštevanja);
- **indirektne** (dajejo tistim, ki jih spoštujejo, določene ugodnosti);
- **priporočljive** (določene so samo s smernicami, pri katerih pa ni sankcij, imajo majhno pravno moč).

Antić Gaber (1998, 137) prihaja do ugotovitve, da so ženske kljub enakemu položaju na formalnopravni ravni še vedno v bistveno slabšem položaju kot moški. Delež žensk na kandidatnih listah, kakor tudi na izvoljenih položajih političnega odločanja pa je bil tako nizek, da je bil potreben premik na tem področju.

Razprave o zakonsko določenih kvotah v slovenski politiki so potekale, a dolgo časa tovrstni zakon ni dobil zadostne podpore. Analiza razprav o kvotah kaže na dejstvo, da je imel termin kvota med slovenskimi politiki izjemno negativne konotacije. Kadar se je o predlogu uvedbe tega mehanizma razpravljalo, so bili politiki in političarke izjemno previdni. Eden od razlogov bi bil lahko, da parlamentarne razprave na to temo niso temeljile na strokovnih argumentih, ampak na vsakdanjih predpostavkah. »A so se razmere spremenile, ko so razprave o ustavnih spremembah vključile javnost in nekatere strokovnjake. Drugi razlog pa bi bil lahko ta, da so politiki temu vprašanju posvetili več pozornosti takrat, ko so bile prve evropske volitve in pritisk Evropske unije. Preobrat pa se je v Republiki Sloveniji zgodil tik pred volitvami v Evropski parlament, ko se je sprejela prva zakonodaja uveljavitve kvot v letu 2004 (Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije 2005, 10). Nato pa je bilo leta 2006 na podlagi novele Zakona o volitvah v državni zbor (ZVDZ- UPB1) izglasovano, da so v Republiki Sloveniji zakonsko določene spolne kvote za kandidacijske liste na parlamentarnih volitvah⁶. Zakon je leta 2006 določal 30-odstotne kvote, v letu 2008 pa so bile uvedene spremembe, kjer je veljalo, da morajo biti ženske zastopane na kandidatnih listah v 25 odstotkih.

Glavna argumentacija proti uvajanju posebnih ukrepov je prihajala predvsem od desno usmerjenih političnih strank, ki so poudarjale dejstvo, da bi bilo uvajanje posebnih

⁶ Na parlamentarnih volitvah 2008 je v veljavi Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v državni zbor (ZVDZ-B).

ukrepov protiustavno, saj bi pomenili kršitve principa enake obravnave moških in žensk, zagotovljene z ustavo. Trdili so tudi, da so ti ukrepi zunaj zakonodajnega okvirja problematični, ker so za ženske ponižujoči. Taki ukrepi bi stranke prisilili, da bi na volilne liste vpisali ženske, »kljub temu, da so njihove politične možnosti za izvolitev nižje od strankarskih kolegov« (Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije 2005, 10).

Slovenija je vzpostavila pozitiven vpliv zakonskega urejanja zastopanosti spolov v organih predstavniške oblasti, a je treba poudariti, da so ženske dosegle izjemno slabe rezultate na volitvah v slovenski parlament v letu 2008, in opozoriti na dejstvo, da politične stranke v Sloveniji upoštevajo zakonsko določeno 25-odstotno kvoto o zastopanosti žensk na svojih kandidatnih listah, vendar pa ženske skoraj po pravilu nominirajo v tiste volilne enote, kjer imajo majhne ali pa sploh nobenih možnosti za izvolitev v državni zbor (Slovenska tiskovna agencija 2009). Četrto periodično poročilo Republike Slovenije o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk namreč pravi, da je kljub temu da se delež žensk na kandidatnih listah političnih strank za volitve v državni zbor počasi dviguje (leta 1992 14,8 odstotka žensk, leta 1996 18,6 odstotka, leta 2000 23,4 odstotka, leta 2004 pa 24,9 odstotka), izvoljivost žensk v Republiki Sloveniji še vedno nizka (Urad Vlade RS za enake možnosti 2009a, 28). Poročilo o obravnavi Četrtega periodičnega poročila Republike Slovenije o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk na 42. zasedanju Odbora za odpravo diskriminacije žensk trdi, da je vzrok za to treba iskati v voljenih organih predstavniške oblasti, skromnih dosežkih po uveljavitvi t. i. kvotnega sistema v volilni zakonodaji, predvsem pa v Zakonu o volitvah v državni zbor, neutemeljenosti postopnega zviševanja najnižjega predpisanega deleža žensk in moških na kandidatnih listah ter nižjega ciljnega deleža žensk in moških na kandidatnih listah za volitve v državni zbor v primerjavi z lokalnimi volitvami in volitvami v Evropski parlament (Urad Vlade RS za enake možnosti 2009b, 4).

7.2 Možne spremembe, ki bi zagotovile večjo prisotnost žensk v parlamentu

Stanje v Sloveniji je daleč od tega, da bi lahko govorili o enakosti moških in žensk. Pri tem je poudarjeno predvsem to, da enakosti ne smemo enačiti z enakopravnostjo ali istostjo. Gre za tako stanje v družbi, kjer sta oba spola v politiki prisotna približno v

enakem številu. Pomembno je namreč, kdo odloča, odločitve se sprejemajo v imenu vseh državljanov, zato je enako število obeh spolov s tega vidika precej pomembno dejstvo. Glede na ostale evropske države s podobno polpreteklo zgodovino smo na repu lestvice; leta 1996 smo v primerjavi z zahodnimi in severnimi državami Evropske unije zaostajali kar za dvajset odstotnih točk, ob tem pa se zastavlja predvsem vprašanje, kako povečati možnost izvolitve žensk v državni zbor (Antič Gaber 1998, 218–219).

Najprej je pomembno povedati to, da zgolj sistemske in zakonske spremembe ne bodo dovolj trdno zagotovilo za spremembe, poleg spodaj naštetih argumentov pa je treba poudariti tudi elemente izobrazbe, starosti, zakonskega stana, zaposlenosti, vključenosti v socialne mreže, število šoloobveznih otrok, okolje, množične medije in podobno (Antič Gaber 1998, 221–222).

A najprej začnimo z volilnim sistemom. Antič Gaber (1998, 219) pravi, da je veljavni volilni sistem sorazmernega predstavništva bolj naklonjen kandidaturam žensk kot večinski sistem, a obstoj volilnih okrajev predstavlja odmik od sorazmernosti in z logiko ene same osebe v volilnem okraju bistveno zmanjšuje možnosti izvolitve ženske predstavnice. Politične stranke bi z odpravo volilnih okrajev na volitvah nastopale s kandidatnimi listami v volilnih enotah, kjer bi šlo predvsem za skupinski nastop, možnosti izvolitve žensk bi se na ta način povečale, saj bi se na kandidatnih listah pojavile v dovolj velikem deležu.

Zahtevani deleži dobljenih glasov volilnega telesa za vstop v parlament zmanjšujejo možnosti izvolitve manjših strank. Te so namreč bolj naklonjene sorazmerno enaki prisotnosti žensk in moških kot velike politične stranke. Znižanje deleža potrebnih glasov za vstop v parlament bi na ta način povečalo možnosti vstopa manjših strank, posledično pa tudi večje možnosti žensk za izvolitev (Antič Gaber 1998, 220).

Premike v slovenskem prostoru je treba opraviti tudi na področju delovanja političnih strank. V kandidacijskem postopku so politične stranke pomemben dejavnik glede na to, da so tisti akter, ki izbira kandidate in kandidatke. Antič Gaber (1998, 220) pravi, da bi bile kvote pomemben dejavnik, ki bi vplival na večje možnosti za izvolitev žensk v predstavniška telesa. Treba bi bilo sprejeti kvote za volitve organov strank kot tudi za lokalne in parlamentarne volitve. Kot še pove (v Gaber 1996, 188), so te kvote lahko

začasne in veljajo za eno ali več volilnih obdobj ali pa so premakljive, kjer velja od 30 do 40-odstotna udeležba vsakega od spolov. V nadaljevanju diplomske naloge to dejstvo preverjam na podlagi Zakona o volitvah v državni zbor, ko so bile leta 2008 uvedene t. i. kvote, zato bom v nadaljevanju ta predlog tudi preverila in potrdila oziroma ovrgla zgoraj navedeno trditev Antić Gabrove.

Glede na izkušnje držav, ki so presegle minimalni prag zastopanosti žensk v parlamentih, bi bilo pozitivno ohraniti proporcionalni volilni sistem. Tak sistem namreč na podlagi teorije in tudi izkušenj daje ženskam večje možnosti za izvolitev, pa tudi večje možnosti za uvrstitev na kandidatno listo (Antić Gaber 1996, 188).

Nikakor pa se ne sme zanemariti ukrepov pozitivne diskriminacije, ki ponujajo finančno stimulacijo strankam, ki na svoje kandidatne liste postavljajo ženske predstavnice. Ravno ta stimulacija bi lahko pripomogla k rešitvi vprašanja podprezentiranosti, saj bi stranke v tem videle dodatno spodbudo, prav tako pa bi se reševanje problema prisotnosti žensk v predstavniških institucijah lotile resneje (Antić Gaber v Gaber 1996, 188).

Treba je poiskati pravičen sistem predstavništva. Pojavile so se namreč zahteve po enaki zastopanosti žensk in moških, pravičen sistem predstavništva pa je, da se mora vključevati vsaj določeno mero predstavnikov različnih družbenih skupin, ki odražajo strukturo volilnega telesa (Phillips v Antić Gaber 1998, 52–53).

Ne nazadnje pa Antić Gaber (v Gaber 1998, 189) poudarja, da je bil proces doseganja relativno zadovoljivega deleža zastopanosti v parlamentih dolgotrajen, države, ki so to dosegle, so za to potrebovale več kot dvajset let. V državah, kjer se je zgodil omenjeni proces, je ženska politika postala del politike strank. Ženske so v teh državah organizirane tako v civilno-družbenih organizacijah kot tudi v nestrankarskih organizacijah, kjer s svojo aktivnostjo od zunaj lobirajo za njihovo večjo prisotnost v državni politiki. Ženske pa delujejo po poteh posebnega ženskega združevanja in pod notranjim vplivom na politiko strank. Antić Gaber še dodaja, da so zgoraj navedene ugotovitve lahko pomembne tudi za Slovenijo.

8 ANALIZA VKLJUČENOSTI ŽENSK V SLOVENSKI PARLAMENT

Sledeče poglavje je namenjeno predvsem analizi pridobljenih podatkov Urada Vlade Republike Slovenije za enake možnosti. Entelehia – agencija za strokovno podporo javnim politikam je oktobra leta 2008 za Urad za Vlade Republike Slovenije za enake možnosti opravila Raziskavo Volitve v državni zbor z namenom pridobivanja podatkov o izvoljivosti kandidatov in kandidatke obravnavanih političnih strank v posameznem volilnem okraju. Njihov cilj je bil ugotoviti pripravljenost političnih strank slediti načelom uravnotežene zastopanosti moških in žensk na ravneh odločanja oziroma predvsem na ravni državnega zbora. Temelj raziskave pa so predstavljale tri analize, ki so se ukvarjale z uravnoteženo zastopanstvo spolov. Prvi del predstavlja analizo izvoljivosti volilnih okrajev glede na izide volitev v DZ RS v obdobju od 1992 do 2004, drugi sklop je osredotočen na kandidatne liste glede na zastopanost spolov in izvoljivost kandidatke za volitve v državni zbor leta 2008 in tretji del na analizo rezultatov volitev glede na zastopanost spolov in izvoljivost kandidatke na volitvah v državni zbor leta 2008 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 2). Seveda pa ne smemo pozabiti na sledeče dejstvo, ki ga o izvedeni raziskavi navaja Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 3):

Primarno je potrebno opozoriti in poudariti, da raziskava temelji na statističnih podatkih, pridobljenih na podlagi analize izidov volitev v DZ RS. V skladu s tem so vsi rezultati, zajeti in predstavljeni v raziskavi, statistične narave, tj. pridobljeni podatki predstavljajo statistične verjetnosti in statistične deleže. Na ta način so podatki o izvoljivosti posameznih volilnih okrajev in posameznih volilnih enot zgolj rezultat statistične obdelave izidov volitev in ne upoštevajo trenutnih okoliščin v slovenskem političnem prostoru. Podatki o izvoljivosti posameznih volilnih okrajev so rezultat statistične verjetnosti in ne zajemajo moči in podpore, ki jo uživajo posamezne politične stranke v tem trenutku. Podatki kažejo sliko političnega dogajanja in prostora za obdobje od leta 1992 do leta 2004 in jih ni mogoče uporabljati za namen napovedovanja ali preračunavanja volilnih izidov v prihodnje.

8.1 Vključenost žensk na parlamentarnih volitvah od leta 1992 do 2004

Odločilnega pomena za analizo vseh dosedanjih volitev je bilo pridobiti podatke o izvoljivosti volilnih okrajev za posamezno politično stranko, ki je kandidirala na volitvah od leta 1992 do leta 2004. Na podlagi tega dejstva raziskava potem nadalje po pridobitvi ustreznih podatkov o kandidatnih listah ugotavlja pripravljenost političnih strank, da umestijo svoje kandidatke v izvoljiva volilna okolja, torej volilne enote in volilne okraje. S tem dejanjem prispevajo k večji zastopanosti žensk v slovenskem političnem prostoru. Na podlagi pridobljenih podatkov pa bo mogoče predstaviti volilna okolja, kjer je bilo največje število izvoljenih žensk. Oblikovali se bodo zaključki in ugotovitve o senzibilnosti volilnega telesa do vprašanja enakomerne zastopanosti spolov, pomembno pa je tudi dejstvo, da bodo politične stranke dobile povratno informacijo o tem, v katerih volilnih okoljih prihaja do kritične podreprezentiranosti žensk (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 2–3).

V raziskavo izvoljivosti volilnih okrajev so vključene politične stranke, izbrane na podlagi metodološkega ključa dveh zaporednih mandatov v državni zbir, navedene pa so v zaporedju glede na uspeh na volitvah v državni zbor leta 2004 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 3–4):

- Slovenska demokratska stranka (v nadaljevanju SDS);
- Liberalna demokracija Slovenije (v nadaljevanju LDS);
- Socialni demokrati (v nadaljevanju SD);
- Nova Slovenija – Krščanska ljudska stranka (v nadaljevanju NSi);
- Slovenska ljudska stranka (v nadaljevanju SLS);
- Slovenska nacionalna stranka (v nadaljevanju SNS);
- Demokratična stranka upokoјencev Slovenije (v nadaljevanju DeSUS).

V primerih, ko so v državni zbor s svojimi predstavniki vstopale tudi politične stranke, ki niso vključene v analizo (Stranka mladih Slovenije – SMS, Demokratska stranka Slovenije – DS ter Zeleni Slovenije – Zeleni), je bilo to upoštevano pri skupnem izračunu števila poslank in poslancev. V primerih, ko so politične stranke na volitvah v državni zbor nastopale pod drugačnimi imeni, se podatki za posamezno politično stranko beležijo v polje politične stranke, ki glede na strukturo članstva v državni zbor

velja za naslednico politične stranke, ki danes pod tem imenom ne obstaja. Na ta način se podatki za politično stranko Slovenski krščanski demokrati – SKD (volitve v DZ RS leta 1992 in leta 1996) vpisujejo v polje stranke NSi, podatki politične stranke SLS + SKD Slovenska ljudska stranka (volitve v DZ RS leta 2000) se vpisujejo v polje stranke SLS, podatki za politično stranko Združena lista socialnih demokratov – ZLSD (vse dosedanje volitve v DZ RS) pa se zapisuje pod polje SD, saj se je politična stranka v tem mandatu preimenovala; podobno velja za politično stranko SDS, ki se je pred volitvami 2004 imenovala Socialdemokratska stranka Slovenije – SDSS. Na tem mestu je treba opozoriti, da od obravnavanih političnih strank in ob upoštevanju navedene metodologije zgolj DeSUS ni imel poslank in poslancev v vseh analiziranih mandatih DZ RS⁷, kar je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 4).

Podatki o izvoljivosti posameznega volilnega okraja glede na specifično politično stranko so bili pridobljeni s pomočjo analize, v kateri so križali podatke uradnih izidov volitev v državni zbor, objavljenih na spletnih straneh Uradnega lista Republike Slovenije, ter podatke iz kandidatnih list, pridobljenih od Državne volilne komisije. Na ta način je bilo mogoče na podroben način ugotoviti, katere politične stranke so v posameznih volilnih okrajih dobile poslanski mandat na volitvah od leta 1992 do leta 2004 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 4).

Ustvarjena je bila baza, kjer so bili podatki urejeni glede na politično stranko, volilno enoto, volilni okraj. Oblikovanje tabel, ki so jih naredili na podlagi zbranih podatkov, pa je omogočilo, da so dobili množico podatkov, ki jih je bilo mogoče interpretirati z različnih vidikov. Podatkovna baza je omogočila (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 4–5):

- da se za posamezne volitve ugotavlja, v katerih volilnih okrajih je posamezna politična stranka dobila mandat;
- ugotoviti število poslancev, ki so bili izvoljeni v celotni volilni enoti;
- mogoče je bilo razvrščati podatke glede na uspeh politične stranke v volilni enoti in volilnem okraju;
- mogoče je interpretirati rezultate z nestranskarskega vidika;

⁷ Na volitvah v DZ RS leta 1992 politična stranka DeSUS ni nastopala kot samostojna politična stranka (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 4).

- ugotoviti, v katerih volilnih okrajih in enotah so bile izvoljene poslanke;
- ugotoviti njihovo strankarsko pripadnost;
- ugotoviti število poslank za posamezno politično stranko.

Na ta način so ugotavljali, kolikšen delež žensk je bil izvoljen na posameznih volitvah v državni zbor in v posamezni volilni enoti ter volilne enote razvrstili glede na delež izvoljenih poslank, ne glede na njihovo strankarsko pripadnost. Z združevanjem podatkov o rezultatih posameznih volitev od leta 1992 do leta 2004 pa so oblikovali skupno zbirko podatkov, na podlagi katere so potem oblikovali zaključke o izvoljivosti volilnih okrajev glede na posamezno politično stranko (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 5).

Tabela 8.1: Umeščenost posamezne kandidatke na volitvah od leta 1992 do leta 2004

Volilni okraj	Št. kandidat v volilne okraje
popolnoma neizvoljiv (cifra 0)	noben izvoljen poslanec ali poslanka
slabo izvoljiv (cifra 1)	en izvoljen poslanec ali poslanka
delno izvoljiv in/ali delno neizvoljiv (cifra 2)	dva izvoljena poslanca ali poslanki
dobro izvoljiv (cifra 3)	tri izvoljeni poslanci ali poslanke
popolnoma izvoljiv (cifra 4)	štirje izvoljeni poslanci ali poslanke

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 5–6).

Na ta način lahko glede na izvoljivost političnih strank v določeni volilni enoti le-te razvrščamo od najbolj do najmanj izvoljivih glede na posamezno stranko, nadalje pa nam je omogočeno, da ugotovimo in razvrščamo najbolj izvoljive volilne okraje znotraj posameznih volilnih enot in na ravni celotne države tudi z nestrankarskega vidika ter za vsako volilno enoto ugotovimo število poslank in poslancev, ki so bili v njej izvoljeni. S tem pridobimo primerljive podatke o izvoljivosti posameznih volilnih enot, ki so prikazani v tabeli 8.1 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 6).

Največje število statistično popolnoma izvoljivih volilnih okrajev pripada stranki LDS, ki ima šest popolnoma izvoljivih okrajev. Pri tem je izpostavljena volilna enota Novo mesto, kjer ima obravnavana politična stranka kar tri popolnoma izvoljive okraje.

»Pri navedenem je potrebno upoštevati dejstvo, na katerega želimo ponovno opozoriti, da podatki prikazujejo zgolj statistično verjetnost izvoljivosti in ne upoštevajo trenutnih razmerij med političnimi strankami« (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 7).

Razvidno je, da so na vseh dosedanjih volitvah v Državni zbor skupaj zgolj 4 obravnavne politične stranke imele volilne okraje, v katerih so bili vedno izvoljeni njihovi predstavniki. Stranka DeSUS ni imela kandidat in kandidatov na vseh dosedanjih volitvah v državni zbor, zato bi lahko pri navedeni politični stranki kot popolnoma izvoljive volilne okraje šteli tiste volilne okraje, ki so označeni s cifro 3. V tem primeru, bi za popolnoma izvoljiv volilni okraj veljal VO4 v volilni enoti Celje (5), kar je razvidno iz tabele 8.2 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 7).

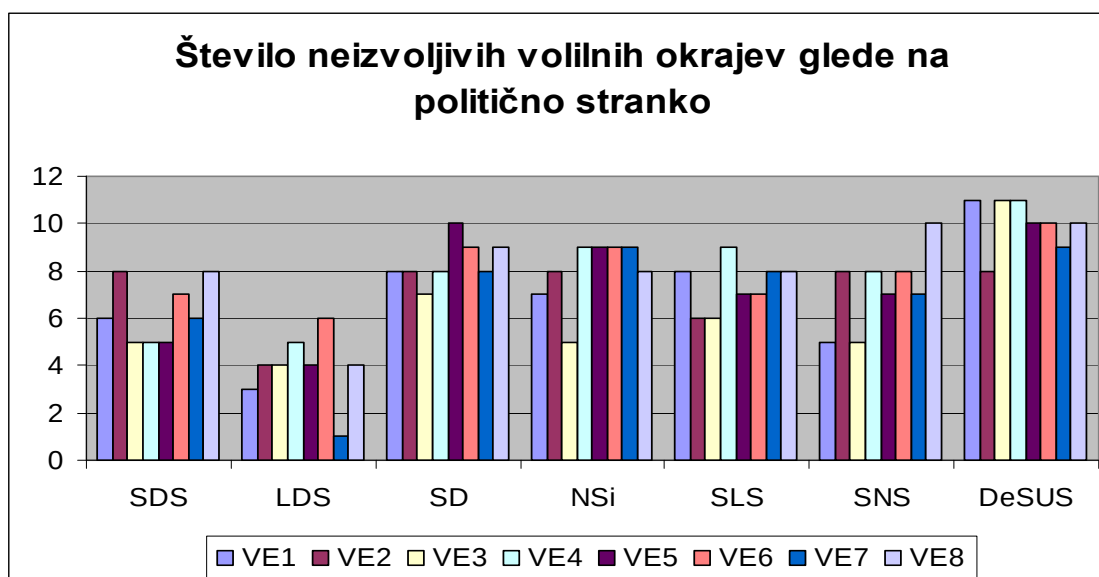
Tabela 8.2: Število popolnoma izvoljivih volilnih okrajev

Politična stranka	Število popolnoma izvoljivih VO	Volilna enota in volilni okraj
LDS	6	VO9 v Ljubljana-Center (3); VO7 v Ljubljana – Bežigrad (4); VO9, VO10, VO11 v Novo mesto (6); VO4 v Ptuj (8)
NSi	2	VO2 v Ljubljana - Bežigrad (4); VO4 v Novo mesto (6)
SD	1	VO7 v Celje (5)
SDS	1	VO3 v Ljubljana - Bežigrad (4)

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 7).

Po drugi strani pa je potrebno opozoriti na volilne okraje, ki so označeni s cifro nič (0), saj so ti interpretirani kot popolnoma neizvoljivi volilni okraji za posamezno politično stranko. Ti volilni okraji so najbolj zanimivi z vidika zagotavljanja uravnotežene zastopanosti spolov na položajih političnega odločanja. Prav tako pa zanimivi tudi za volitve v državni zbor leta 2008. Volilni okraji, označeni s cifro nič (0), bi lahko za kandidatko ali kandidata posamezne politične stranke, ki bo kandidiral v takem volilnem okraju, pomenili, da je verjetnost izvolitve manjša. Absolutnih zaključkov glede neizvoljivosti določenih volilnih okrajev ni mogoče predstaviti zaradi spreminjajoče se narave priljubljenosti političnih strank (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 8).

Slika 8.1: Število neizvoljivih volilnih okrajev

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 8).

Podatkovna baza pa je omogočila dobiti tudi informacijo o tem, kakšne rezultate v smislu izvoljivosti svojih kandidat in kandidatov so obravnavane politične stranke dosegle v posamezni volilni enoti. Za vsako politično stranko se lahko določi najbolj in najmanj izvoljivo volilno enoto. Za najbolj izvoljivo enoto velja tista volilna enota, v kateri je politična stranka na vseh dosedanjih volitvah v državni zbor imela največje število izvoljenih poslank in poslancev. Za najmanj izvoljivo volilno enoto pa velja tista volilna enota, v kateri je imela politična stranka na vseh dosedanjih volitvah v državni zbor izvoljenih najmanj poslank in poslancev. Podatke o izvoljivosti volilnih enot prikazuje tabela 8.3, iz katere je razvidno, da uspeh političnih strank v različnih volilnih enotah ni v neposredni odvisnosti od volilnega telesa določene politične stranke. Kot enega izmed dejavnikov lahko navedemo teritorialni vidik. Več kot polovica strank, ki so sodelovale na dosedanjih volitvah v državni zbor, je beležila najboljše rezultate, tj. je imela izvoljenih največ poslank in poslancev v volilni enoti Ljubljana - Center (3). Druga najbolj izvoljiva volilna enota je Maribor (7). Vse politične stranke pa beležijo najboljše rezultate v volilnih enotah in volilnih okrajih velikih urbanih središč (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 8–9).

Tabela 8.3: Izvoljivost volilnih enot

Politična stranka⁸	Najbolj izvoljiva VE (število izvoljenih poslank in poslancev)	Najmanj izvoljiva VE (število izvoljenih poslank in poslancev)
SDS	Ljubljana - Bežigrad-4 (12)	Postojna-2 (6)
LDS	Maribor-7 (20)	Postojna-2 (12)
SD	Postojna-2, Ljubljana- Center-3 (8)	Kranj-1, Celje-5, Ptuj-8 (4)
NSi	Ljubljana - Center-3 (8)	Celje-5, Maribor-7 (3)
SLS	Ljubljana - Center-3 (9)	Ljubljana - Bežigrad-4 (3)
SNS	Ljubljana - Center-3 (8)	Ptuj-8 (1)
DeSUS	Maribor-7, Celje-5 (3)	Kranj-1, Ljubljana - Center-3, Ljubljana - Bežigrad-4 (0)

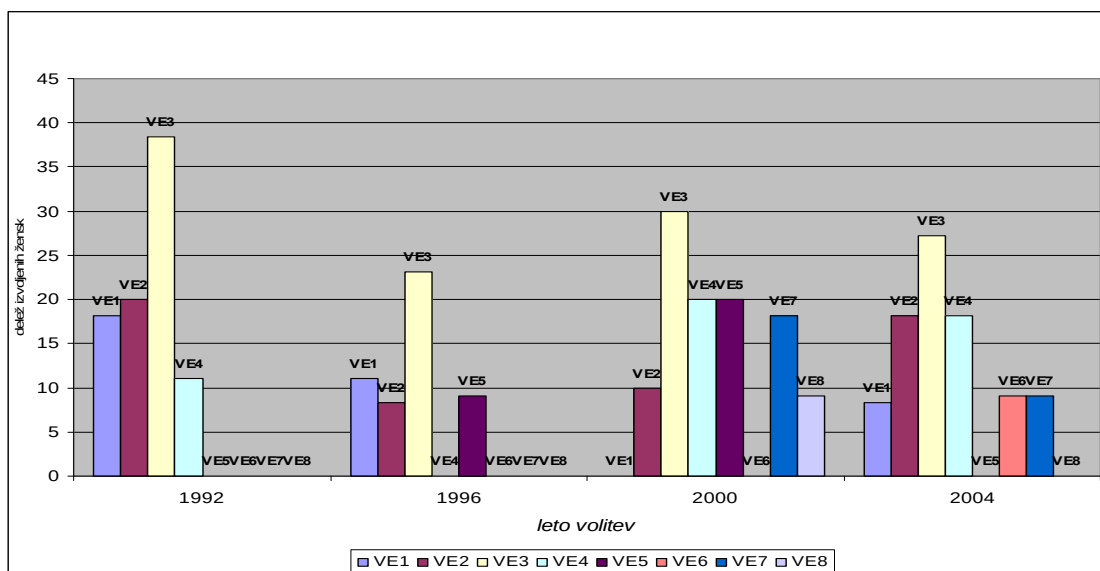
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 8–9).

Ta ugotovitve so pomembne tudi z vidika uravnotežene zastopanosti spolov, saj bodo morale politične stranke na volitvah v državni zbor leta 2008 tudi v tovrstnih volilnih enotah in okrajih na kandidatne liste uvrstiti predpisano kvoto žensk. Pri umeščanju žensk na kandidatne liste v volilnih enotah velikih urbanih središč bo ključnega pomena za izvoljivost žensk njihova umestitev v izvoljive volilne okraje znotraj teh volilnih enot, zato je potrebno pri pregledovanju podatkovne baze posebno pozornost posvetiti volilnim okrajem, ki so za posamezno politično stranko neizvoljivi. V primeru, da pozornost posvetimo številu neizvoljivih volilnih okrajev v določeni volilni enoti za posamezno politično stranko in se osredotočimo na volilne enote in volilne okraje velikih urbanih središč, kot sta Ljubljana in Maribor, lahko ugotovimo, da je število izvoljivih okrajev za posamezno politično stranko zelo majhno. V primeru, da upoštevamo tudi navado političnih strank, da najbolj prepoznavne kandidate predlagajo v več kot zgolj enem volilnem okraju, lahko predvidevamo, da bo »konkurenca« za izvoljive volilne okraje znotraj političnih strank zelo velika. V tem pogledu bodo morale politične stranke izkazati veliko mero posluha za standarde sodobnih demokratičnih držav in načel uravnotežene zastopanosti žensk in moških, ki jih je sprejela Republika Slovenija. Pri vsem tem pa je treba upoštevati, da so nekatera volilna okolja kljub slabim splošnim indikatorjem zastopanosti žensk v državnem zboru že tradicionalno bolj naklonjena izvolitvi poslank. Hkrati pa je na tem mestu pomembno opozoriti tudi

⁸ Vrstni red političnih strank ustreza rezultatom, ki so jih politične stranke dosegle na volitvah v DZ RS leta 2004.

na dejstvo, da imamo v Sloveniji glede na podatke pričujoče raziskave tudi volilna okolja, kjer je bilo na dosedanjih volitvah izvoljeno izredno majhno število žensk. Izvoljivost žensk (izražena kot delež žensk, izvoljenih v določeni volilni enoti med vsemi izvoljenimi poslanci) glede na volilno enoto predstavlja naslednji slika 8.2, kjer pri izvoljivosti žensk opazimo trend večje izvoljivosti v volilnih okoljih večjih urbanih središč. Izvoljivost žensk v nekaterih okoljih pa je izredno slaba. Politične stranke bi lahko prevzele odgovornost za nastalo situacijo in na volitvah v državni zbor realizirale priložnost, ki jim jo daje zakonodaja, da uravnotežijo zastopanost žensk tudi med posameznimi volilnimi enotami (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 9–10).

Slika 8.2: Izvoljivost žensk glede na volilno enoto in leto volitev v državni zbor

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 10).

Iz podatkov o izvoljivosti volilnih okrajev za posamezno politično stranko je razvidno, da ima vsaka obravnavana politična stranka relativno veliko število delno, dobro ali popolnoma izvoljivih volilnih okrajev. Celo po številu glasov, prejetih na volitvah v državnem zboru leta 2004, ima najmanjša politična stranka DeSUS volilni okraj, ki bi ga lahko označili za popolnoma izvoljivega. Vse politične stranke imajo relativno, glede na njihovo velikost, tudi visoko število dobro izvoljivih volilnih okrajev v vsaki posamezni volilni enoti, zato nimajo razloga, da bi tisti delež žensk, ki je obvezen na kandidatnih listah za volitve v državni zbor, umeščali zgolj v neizvoljive volilne okraje (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 12).

8.2 Vključenost žensk na parlamentarnih volitvah 2008

Najprej je treba poudariti, da predstavljajo volitve v državni zbor leta 2008 mejnik na področju uravnotežene zastopanosti spolov, saj Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ-UPB1) v 43. členu določa oziroma predpisuje 35-odstotno kvoto zastopanosti spolov. Za volitve v državni zbor leta 2008 pa Zakon o dopolnitvah Zakona o volitvah v državni zbor (ZVDZ-B) v 33. členu kvoto zastopanosti spolov znižuje na 25 odstotkov. Vsaka politična stranka mora torej na podlagi zgoraj navedenega dejstva upoštevati minimalno kvoto zastopanosti spolov v vsaki volilni enoti, kjer predloži svojo kandidatno listo, kar pomeni, da morajo biti v vsaki volilni enoti uvrščene najmanj tri kandidatke (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 2).

Odločilni in primarni pomen same raziskave je bilo najprej pridobiti podatke vseh prejšnjih volitev v državni zbor in pridobiti podatke o izvoljivosti volilnih okrajev za posamezno politično stranko (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 2). To sem raziskovala v poglavju Vključenosti žensk na parlamentarnih volitvah od leta 1992 do leta 2004. Nadalje pa je raziskava težila k pridobitvi podatkov o kandidatnih listah, ki jih oblikujejo stranke same. Na podlagi tega pa je bil cilj ugotoviti, kakšna je dejanska pripravljenost političnih strank, da umestijo kandidatke v tiste volilne enote in okraje, ki so izvoljivi. Prav to, da se postavijo kandidatke v izvoljive okraje, prispeva k večji prisotnosti žensk v slovenski politični areni (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 3).

V nadaljevanju diplomskega dela bom opredelila analizo kandidatnih list glede na zastopnost spolov in izvoljivosti kandidatk. Gre torej za analizo zastopanosti enega od spolov.

8.2.1 Analiza kandidatnih list

Z omenjeno analizo so se ugotavljali deleži zastopanosti žensk na kandidatnih listah posameznih političnih strank in listah volivcev. S podatki bo mogoče določiti, kakšni so kratkoročni učinki in spremembe kvot na slovensko politično areno, s pomočjo rezultatov pa bo mogoče ugotavljati tudi dolgoročne učinke kvot. Glede na to, da so slovenske politične stranke popolnoma svobodne pri oblikovanju svojih kandidatnih

list, lahko že predhodno trdijo, da posredno vplivajo na izvoljivost žensk. To pomeni, da postavijo ženske v bolj ali pa v manj izvoljive okraje (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 22).

Raziskava politične stranke in liste skupin volivcev razdeli v več skupin:

1. **primarna delitev** temelji na delitvi na parlamentarne in neparlamentarne politične stranke, postavljene po zaporedju glede na uspeh na volitvah v državni zbor leta 2004);
2. **sekundarna delitev** temelji na metodologiji predhodne analize izvoljivosti volilnih okrajev v obdobju od 1992 do 2004 in jih razvršča po zaporedju glede na uspeh na volitvah v državni zbor leta 2004.

Tabela 8.4: Politične stranke in primarna delitev

Parlamentarne stranke	Neparlamentarne stranke
Slovenska demokratska stranka (v nadaljevanju SDS)	Akacije
Liberalna demokracije Slovenije (v nadaljevanju LDS)	Krščansko demokratska stranka (v nadaljevanju KDS)
Socialni demokrati (v nadaljevanju SD)	Lista za čisto pitno vodo
Nova Slovenija (v nadaljevanju NSi)	Lista za pravičnost in razvoj (v nadaljevanju LPR)
Slovenska ljudska stranka (v nadaljevanju SLS)	Naprej Slovenija (v nadaljevanju NPS)
Slovenska nacionalna stranka (v nadaljevanju SNS)	Stranka slovenskega naroda (v nadaljevanju SSN)
Demokratska stranka upokojencev Slovenije (v nadaljevanju DeSUS)	Zelena stranka in Zeleni progres (v nadaljevanju Zelena koalicija)
Lipa in Zares - Nova politika (v nadaljevanju Zares)	Zeleni Slovenije

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 22).

Tabela 8.5: Politične stranke in sekundarna delitev

Sekundarna delitev
SDS
LDS
SD
NSi
SLS
SNS
DeSUS

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 23).

Raziskava je bila razdeljena na dva sklopa. Prvi sklop je predstavljal analizo in sprva pridobitev podatkov o kandidatnih listah. Podatki o tem pa so bili pridobljeni od Državne volilne komisije in analizirani glede na zastopanost spolov na kandidatnih listah posamezne politične stranke ali/in skupine volivcev. Drugi del pa je zajemal združevanje predhodno pridobljenih podatkov o izvoljivosti volilnih okrajev v obdobju med letoma 1992 in 2004 ter podatkov o zastopanosti žensk na listah političnih strank za volitve 2008 in njihovo umeščenost v posamezne volilne okraje. Predhodna analiza je dala končni produkt baze podatkov, v kateri so bili vsi volilni okraji razvrščeni s števili od 0 do 4 in predstavljajo v tabeli 8.6 navedene kategorije. Na podlagi tega se je pridobilo podatke o izvoljivosti posameznih kandidatke na volitvah v državni zbor 2008 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 27). Glede na volilni okraj je torej na podlagi te lestvice mogoče ugotoviti, kakšne so statistične možnosti izvolitve kandidatke določene politične stranke. Podatkovna baza pa za vsako politično stranko pokaže, kako je posamezna kandidatka umeščena v določen volilni okraj znotraj posamezne volilne enote (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 23–24).

Tabela 8.6: Umeščenost posamezne kandidatke od leta 1992 do 2004

Volilni okraj	Št. kandidatk v volilne okraje
popolnoma neizvoljiv (cifra 0)	noben izvoljen poslanec ali poslanka
slabo izvoljiv (cifra 1)	en izvoljen poslanec ali poslanka
delno izvoljiv in/ali delno neizvoljiv (cifra 2)	dva izvoljena poslanca ali poslanki
dobro izvoljiv (cifra 3)	trije izvoljeni poslanci ali poslanke
popolnoma izvoljiv (cifra 4)	štirje izvoljeni poslanci ali poslanke

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 23–24).

V nadaljevanju analiziram število in delež žensk na kandidatnih listah parlamentarnih političnih strank.

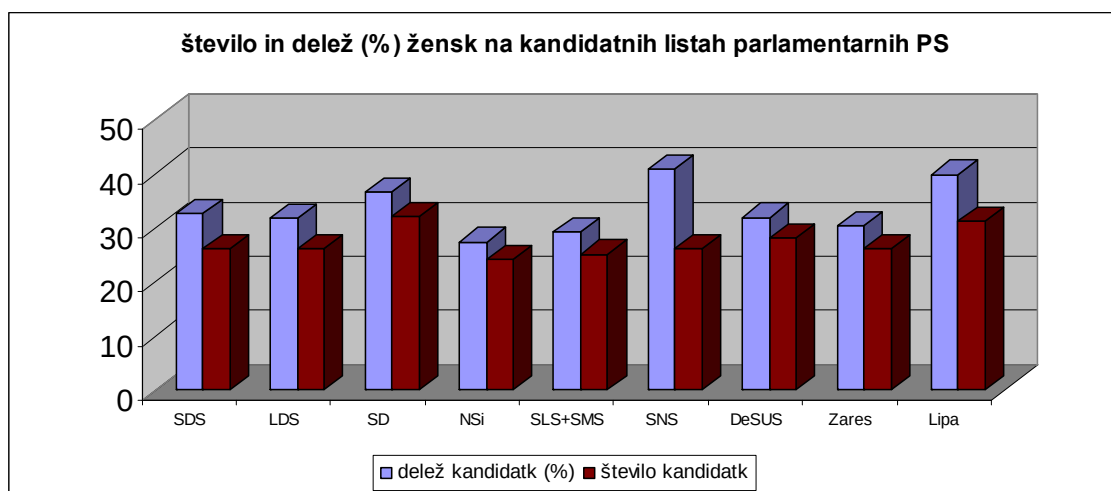
Analiza kandidatnih list političnih strank je pokazala, da je večina presegla 25-odstotno kvoto zastopanosti spolov na kandidatnih listah. Treba je poudariti, da so nekatere politične stranke t. i. kvoto oziroma delež kandidatk na kandidatnih listah celo presegle, med njimi izstopata SNS (40,63 odstotka) in Lipa (39,74 odstotka). Vzrok tega deleža naj bi bilo ravno nižje število vseh kandidatov. Stranka SD je na kandidatno listo postavila kar 32 žensk. Nekatere politične stranke pa so zgolj upoštevale minimalno zakonsko določeno število zastopanosti spolov. Na ta način je ravnala NSi (27,27 odstotka) in SLS (29,07 odstotka). Na splošno pa lahko trdimo, da je velika večina parlamentarnih strank umestila okoli 30 odstotkov žensk, kar pa skupaj prinaša povprečen delež žensk na kandidatnih listah, ki znaša 32,97 odstotka. Podatki so razvidni iz tabele 8.7, grafični prikazi pa na sliki pod zaporedno številko 8.3 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 25).

Tabela 8.7: Število in delež žensk na kandidatnih listah parlamentarnih političnih strank

Politična stranka	Št. kandidatov skupaj	Št. kandidatk	Delež kandidatk (%)
SDS	80	26	32,5
LDS	82	26	31,71
SD	88	32	36,36
NSi	88	24	27,27
SLS + SMS	86	25	29,07
SNS	64	26	40,63
Desus	88	28	31,82
Zares	86	26	30,23
Lipa	78	31	39,74
SKUPAJ PARL. PS	740	244	32,97

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 25).

Slika 8.3: Število in delež žensk na kandidatnih listah parlamentarnih političnih strank

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 25).

Na drugi strani pa so neparlamentarne politične stranke in liste volivcev v primerjavi s parlamentarnimi na svoje liste kandidatov umestile večje število žensk. Največje absolutno število žensk na kandidatno listo je bilo podano s strani LPR, uvrstili so 32 žensk. Tabela 8.8 kaže, da je največji delež, kot je razvidno iz slike 8.4, dosegla neparlamentarna politična stranka Akacije (50 odstotkov). SSN pa je dosegla najnižji

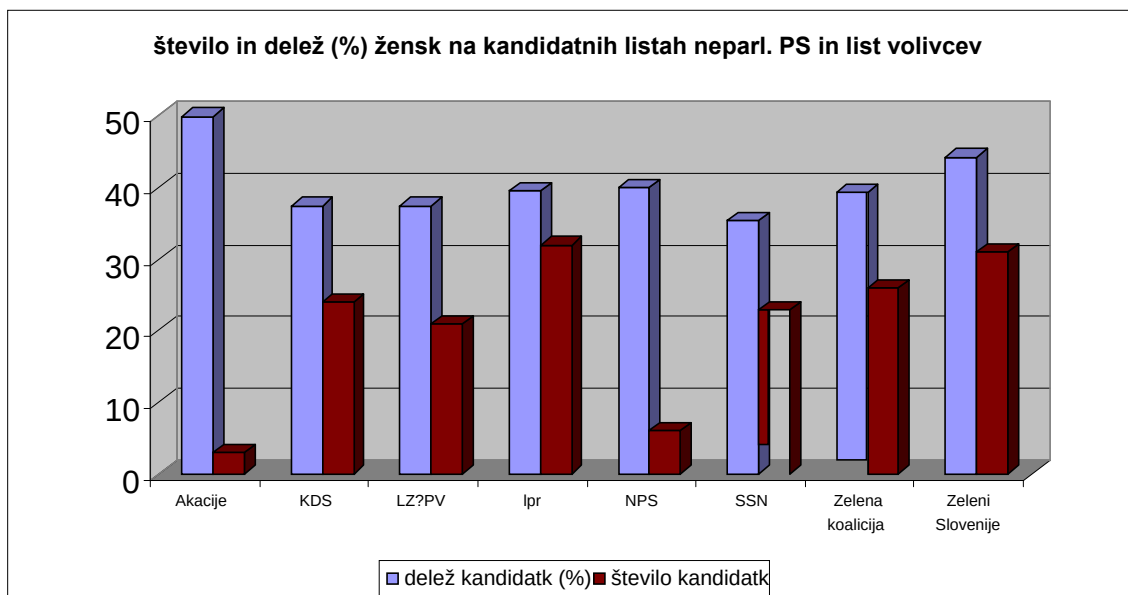
delež zastopanosti žensk na kandidatnih listah (35, 38 odstotka). V primerjavi s parlamentarnimi političnimi strankami pa je zanimivo še dejstvo, da nobena neparlamentarna politična stranka oziroma lista volivcev ni oblikovala svoje kandidatne liste tako, da bi upoštevala zgolj minimalno kvoto. Nadalje lahko zaključimo, da je delež zastopanosti žensk pri neparlamentarnih političnih strankah in listah volivcev večji kot pri parlamentarnih strankah (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 26–27).

Tabela 8.8: Število in delež žensk na kandidatnih listah neparlamentarnih političnih strank in list volivcev

Politična stranka	Št. kandidatov skupaj	Št. kandidatk	Delež kandidatk (%)
Akacije	6	3	50
KDS	64	24	37,5
Lista za čisto pitno vodo	56	21	37,5
LPR	81	32	39,51
NPS	15	6	40
SSN	65	23	35,38
Zelena koalicija	66	26	39,39
Zeleni Slovenije	70	31	44,29
SKUPAJ NEPARL. PS	423	166	39,24

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 27).

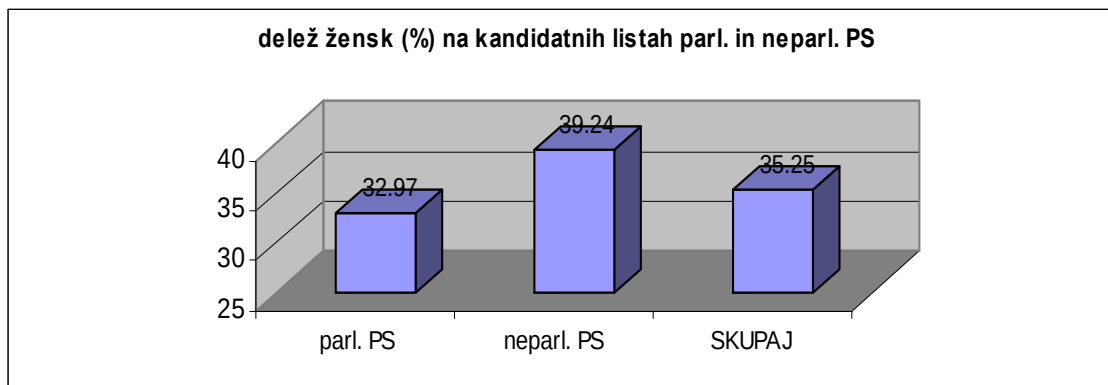
Slika 8.4: Število in delež žensk na kandidatnih listah neparlamentarnih političnih strank in list volivcev

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 27).

Slovenske neparlamentarne politične stranke in liste volivcev z manj odpora sprejemajo spremembe volilne zakonodaje, njihov večji delež na kandidatnih listah pa je deloma tudi posledica tega, da so predlagali več kandidatke kot parlamentarne politične stranke. Skupni delež žensk na kandidatnih listah ter razmerje med parlamentarnimi političnimi strankami in neparlamentarnimi političnimi strankami in listami volivcev prikazuje slika 8.5, ta delež je bil 35,25-odstoten. Parlamentarne politične stranke so imele 32,97-odstotni delež žensk na kandidatnih listah, neparlamentarne stranke in liste volivcev pa 39,24-odstotni delež. Slovenske politične stranke so pri določanju volilnih okrajev svojih kandidatke povsem samostojne, na podlagi tega dejstva pa je torej potrebno razjasniti še podatke o izvoljivosti kandidatke glede na izvoljivost volilnih okrajev, v katerih nastopajo (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 26–28).

Slika 8.5: Skupni delež žensk na kandidatnih listah ter razmerje med parlamentarnimi političnimi strankami in neparlamentarnimi političnimi strankami in listami volivcev

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 28).

V nadaljevanju diplomskega dela se bom omejila še na to podatke o izvoljivosti kandidatke za volitve glede na izvoljivost volilnih okrajev.

Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 29–30) sprva poudari, da predstavljeni podatki veljajo zgolj za sedem parlamentarnih strank, saj temeljijo na podatkih dosedanjih volitev od leta 1992 do 2004. Ugotovili so, da je delež žensk, ki so umeščene na kandidatne liste političnih strank v izvoljive volilne okraje, večinoma okoli 30-odstoten. Opazna po so precejšnja odstopanja med političnimi strankami, saj je delež med najvišjim in najnižjim deležem izvoljivosti različen tudi do 60 odstotkov.

Pomembno je omeniti tudi to, da je bila med vsemi obravnavanimi kandidatkami zgolj ena tretjina od skupnega absolutnega števila vseh kandidatke (410 žensk), ki se jih poteguje za poslanske sedeže, postavljena v izvoljive volilne okraje. Že v osnovi je torej veliko število kandidatke postavljenih v neizvoljive volilne okraje, zgolj dve kandidatki pa sta bili postavljeni v popolnoma izvoljive volilne okraje. Kot primer je navedeno, da sta najbolj izstopali politični stranki SD in DeSUS, ki sta v neizvoljive volilne okraje postavili kar 27 kandidatke (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 29).

Glede na zgoraj navedene podatke pa je nadalje v raziskavi poudarjeno še to, da je bila za izvoljive okraje vzeta najširša možna lestvica in tako na podlagi tega podana tudi najbolj optimistična ocena, da je zgolj 10 odstotkov kandidatke postavljenih v izvoljive

okraje, kar pomeni zgolj 41 kandidatk za volitve v državni zbor 2008 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 30).

Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 31) je s predhodno analizo ugotovil, da je bila izvoljivost žensk oziroma kandidatk v nekaterih okoljih politične arene Republike Slovenije izredno nizka. Rezultati dosedanjih volitev pa kažejo na to, da so politične stranke v nekaterih volilnih okrajih močnejše, ponekod pa šibke. In ravno tukaj pride do izraza tudi sama umeščenost kandidatk na kandidatne liste posamezne volilne enote. Kot je razvidno iz izsledkov raziskave, je prisoten pozitiven kratkoročni učinek kvot, kar je potrjeno z dejstvom, da je delež zastopanosti žensk v vseh volilnih enotah okoli 30-odstoten. Višji pa je pri neparlamentarnih političnih strankah in kandidatnih listah volivcev. O kratkoročnem učinku govorimo predvsem z vidika dejstva, da so bile kvote uvedene prvič na volitvah v državni zbor leta 2008. Nadalje pa, ko govorimo o 30-odstotni zastopanosti ženska, podatki kažejo, da so vse politične stranke upoštevale minimalno predpisano zastopanost žensk oziroma spolov in jo v nekaterih primerih celo presegle.

Skupen delež kandidatk na volitvah 2008 je 35,25-odstoten, med političnimi strankami pa obstajajo tako pozitivne kot negativne izjeme. Najvišji delež kandidatk na listi ima neparlamentarna stranka Zeleni Slovenije, med parlamentarnimi pa SNS. Po drugi strani pa ima najnižji delež žensk na kandidatni listi parlamentarna NSi, neparlamentarna stranka z najnižjim deležem pa je bila SSN. Primerjava je doprinesla ugotovitev, da je delež žensk na listah neparlamentarnih strank in list volivcev večji kot pri parlamentarnih, a vzrok temu dejstvu je lahko tudi to, da imajo neparlamentarne stranke in liste volivcev manjše število vseh kandidatov kot parlamentarne stranke (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 31).

Vse politične stranke in liste kandidatov so upoštevale minimalni zakonski delež oziroma t. i. kvote, v veliki večini so ga tudi presegle, a je ne glede na to jasno, da z vidika uravnotežene zastopanosti spolov politične stranke in liste volivcev igrajo ključno vlogo, saj kandidatom določajo volilne okraje. Na podlagi dejstev in zbranih podatkov je znano, da je bilo zgolj 30 odstotkov kandidatk postavljenih v izvoljive volilne okraje, zgolj 41 kandidatk pa ima kakršne koli minimalne možnosti za vstop v

državni zbor. Potrebno pa je še poudariti, da je bila upoštevana najširša možna lestvica izvoljivosti volilnih okrajev (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 31).

Zaslediti je mogoče pozitivne učinke na regionalno uravnoteženost deleža kandidat, k čemur je pripomogla uvedba minimalne zastopanosti spolov na kandidatnih listah. Analiza volilnih enot pa je pokazala tudi to, da glede deleža žensk na kandidatnih listah ni veliko odstopanj med posameznimi volilnimi enotami (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 32).

Raziskava (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 32) je na tej točki domnevala, da bi ob upoštevanju uravnotežene razporeditve kandidat in kandidatov v izvoljive in neizvoljive okraje po volitvah v državni zbor 2008 mesto poslank zasedla vsaj tretjina žensk. V nadaljevanju diplomskega dela predstavim rezultate volitev in to dejstvo tudi preverim.

8.2.2 Analiza rezultatov volitev

Namen sledeče analize je bil ugotoviti vpliv normativnih ukrepov za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti spolov v slovenski politični areni, prav tako pa tudi raziskati posledice določitve volilnega okraja na izvolitev kandidat (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 37).

Analiza je potekala na dveh ravneh, kjer se je na prvi ravni ugotavljalo učinek normativnih ukrepov na število izvoljenih poslank. Obravnavane so bile le tiste politične stranke, ki so bile na podlagi uradnih rezultatov volitev v Državni zbor Republike Slovenije 2008 objavljene na straneh Državne volilne komisije. Na drugi ravni analize pa se je na podlagi predhodnih delov raziskave ugotavljala stopnja izvoljivosti tistih volilnih okrajev, v katerih so bile izvoljene poslanke na volitvah v državni zbor leta 2008 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 37, 39). V nadaljevanju diplomskega dela sledi predstavitev obeh ravni.

Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 38) navaja, da so bile na prvi ravni analize obravnavane naslednje politične stranke (navedene so v zaporedju glede na to, kakšen uspeh so imele na volitvah v državni zbor leta 2008):

- SD

- SDS
- Zares
- DeSUS
- LDS
- SLS in SMS
- SNS

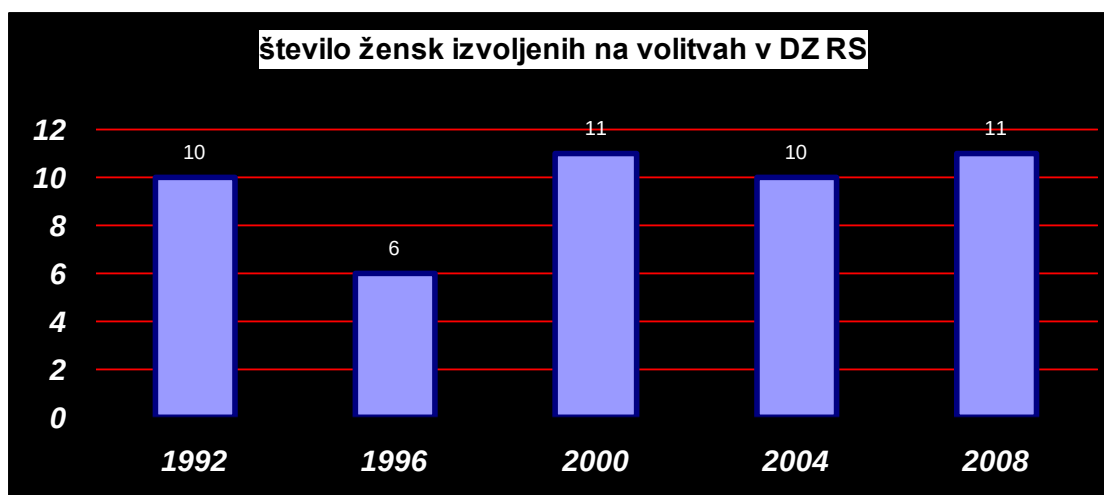
Politične stranke so v tem sklopu obravnavane kot celota, glede na to, da ima ta raven namen predstaviti vpliv normativnih ukrepov na izvolitev poslank. Normativni ukrepi pa so znani kot t. i. kvote oziroma minimalna zastopanost spolov, ki znaša 25 odstotkov. Ravno zaradi tega so oblikovane tri vsebinske kategorije. Služile bodo kot orodje za kvalitativne interpretacije kvantitativnih podatkov. Določen je bil tudi trend politične participacije žensk v državnem zboru Republike Slovenije, ki je izražen kot negativna ali pozitivna sprememba števila poslank v časovnem razmiku volitev v Državnem zboru Republike Slovenije, tj. štiriletnem mandatu. Vzrok uvedbe trenda je bil predvsem ta, da bi se natančno in neodvisno od ostalih dejavnikov izmeril vpliv normativnih ukrepov na število poslank, s pomočjo pridobljenega trenda pa bi jasno določili vpliv kvot na število poslank v državnem zboru po volitvah 2008.

Vpliv kvot je bilo razdeljen v tri kategorije (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 38):

- **pozitiven vpliv** normativnih ukrepov (gre za pozitivno spremembo števila poslank glede na predhodne volitve in tudi bistveno odstopa od trenda politične participacije žensk v državni zbor na volitvah od leta 1992);
- **negativen vpliv** normativnih ukrepov (gre za negativno spremembo števila poslank glede na predhodne volitve in tudi bistveno odstopa od trenda politične participacije žensk v državni zbor na volitvah od leta 1992);
- **brez vpliva** normativnih ukrepov (tukaj gre za pozitivno ali negativno spremembo števila poslank glede na predhodne volitve in bistveno ne odstopa od trenda politične participacije žensk v državnem zboru na volitvah od leta 1992). Določena je bila torej tista meja, ki bo predstavljala bistveno odstopanje od trenda participacije žensk v državnem zboru na volitvah od leta 1992.

Leta 2008 je bilo na volitvah v slovenski parlament izvoljenih 12 žensk, a če jih primerjamo s predhodnimi volitvami, kjer so sodelovale politične stranke, ki so bile predhodno obravnavane, je bilo izvoljenih 11 žensk⁹. Slika 8.6 kaže, da se vse od leta 1992 število poslank ni občutneje spreminjalo (leta 1992 izvoljenih 10 poslank, leta 1996 izvoljenih 6 poslank, leta 2000 izvoljenih 11 poslank, leta 2004 izvoljenih 10 poslank, leta 2008 izvoljenih 11 poslank). Izjema so bile torej volitve v letu 1996, ko lahko opazimo, da je bilo le 6 poslank izvoljenih neposredno. Kljub temu da v skupni izračun vključimo poslanko stranke Zares, se skupno število bistveno ne poveča. Vsekakor pa lahko trdimo, da so volitve v državni zbor leta 2008 prinesle v poslanske sedeže največje število predstavnic ženskega spola (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 39–40).

Slika 8.6: Število neposredno izvoljenih poslank¹⁰ iz političnih strank, ki so kandidirale na volitvah v DZ RS od leta 1992

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 40).

Treba je bilo ugotoviti trend politične participacije žensk v državnem zboru, na podlagi tega trenda pa ugotoviti uspešnost in učinkovitost normativnih ukrepov oziroma kvot (25-odstotna minimalna zastopanost obeh spolov). Glede na podatke slike 8.6 lahko ugotovimo, da je prišlo do nekaterih nihanj, kjer je moč v letu 1996 zaslediti največjo negativno spremembo (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 40).

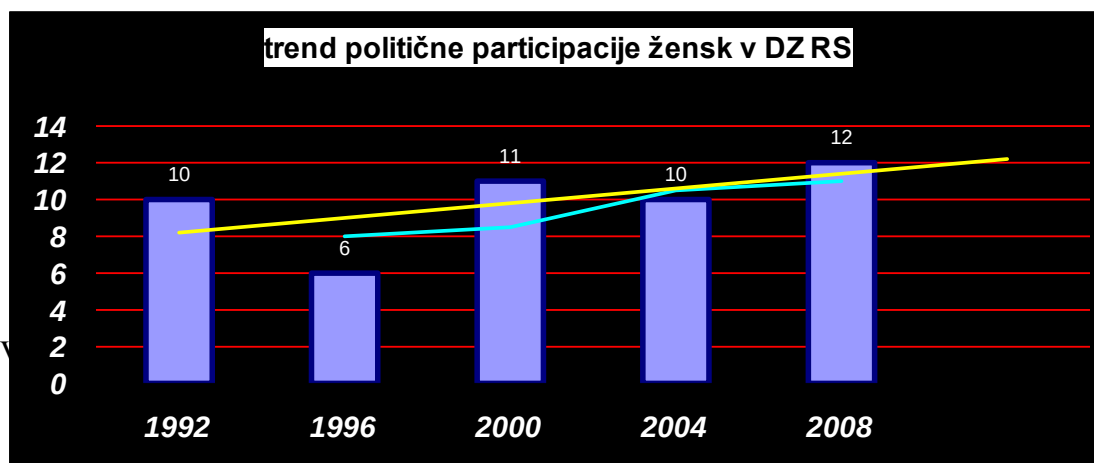
⁹ Izključena je poslanka stranke Zares, ki na vseh prejšnjih volitvah od leta 1992 do leta 2004 ni sodelovala.

¹⁰ Obravnavano je zgolj število poslank, izvoljenih na kandidatnih listah političnih strank. Poslanke in poslanci narodnostnih manjšin niso vključeni v analizo.

Slika 8.7 prikazuje dva različna trenda, pri čemer pa je treba opozoriti, da modra barva označuje trend, ki prikazuje povprečno spremembo števila poslank, rumena pa je namenjena ponazoritvi linearne spremembe. Pretekle volitve oziroma volitve 2008 v primerjavi s preteklimi niso prinesle nekih bistvenih sprememb, postopna višja politična participacija žensk je vidna na podlagi linearnega trenda, vendar bi število tretjinske zastopanosti žensk v državnem zboru dosegli šele leta 1992. Pri tem pa predpostavljamo, da ne sprejemamo nikakršnih ukrepov za uravnoteženo zastopanost spolov (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 41).

Na drugi strani pa je vidno, da povprečna sprememba v obdobju od leta 2000 do 2008 kaže na to, da se je povprečna pozitivna sprememba števila izvoljenih žensk v državnem zboru znižala. Slika 8.7 prikazuje sicer pozitivni trend politične participacije žensk na volitvah v državni zbor leta 2008, mogoče je trditi, da je v povprečju na vsakih volitvah izvoljena zgolj ena poslanka več kot na predhodnih, a ko bi število ena naraslo na število dve poslanki več, pa bi šele lahko govorili o bistvenih odstopanjih (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 41). Tovrsten primer so volitve 1996, ko se je število poslank iz 10 zmanjšalo na 6 poslank in, ko se je število poslank iz 6 povečalo na 11 poslank.

Slika 8.7: Trend politične participacije žensk v DZ RS od leta 1992

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 41).

Na podlagi metodološkega okvira normativni ukrepi o minimalni zastopanosti spolov (25-odstotna zastopanost) na kandidatnih listah za volitve v državni zbor leta 2008 niso imeli ekstremnega vpliva na delež in število izvoljenih kandidatke oziroma poslank. Prav

tako ni vidna pozitivna sprememba števila poslank glede na predhodne parlamentarne volitve in tudi bistveno ne odstopa od trenda politične participacije žensk v državnem zboru od leta 1992 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 41).

V kontekst pa je treba vzeti tudi število in delež izvoljenih poslank glede političnih strank in stopnje izvoljivosti volilnih okrajev, v katerih so poslanke kandidirale (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 41), kar pa sledi v nadaljevanju diplomske naloge.

Podobno kot na preteklih volitvah so bile v državni zbor leta 2008 izvoljene zgolj politične stranke, ki so že v prejšnjih mandatih veljale za parlamentarne stranke¹¹. Politični strani Lipa in NSi sta v mandatu 2004–2008 veljali za parlamentarni stranki, a nista bili izvoljeni. Tabela 8.9 nudi podatke za določene zaključke. Prvič, NSi je imela leta 2004 dve poslanki, 2008 ni bila izvoljena, Lipa pa je imela eno poslanki in prav tako ni dobila mandata v letu 2008. Obe skupaj pa sta imeli tri poslanke, kar predstavlja tretjino vseh poslank državnega zbora. Drugič, ker stranki NSi in Lipa nista dobili mandata in svojih poslank, se je vidno zmanjšala razporeditev poslank po posameznih političnih strankah. Kar tri politične stranke (SLS, SNS + SMS, DeSUS) od sedmih parlamentarnih strank nimajo poslanke v svojih vrstah. Posledica tega dejstva pa je, da kar 43 odstotkov političnih strank v državnem zboru 2008 ne zastopa nobena ženska. In tretjič, zgolj pri eni politični stranki (SD) je viden primerljiv delež kandidat (36,36 odstotka) in izvoljenih (27,59 odstotka) poslank, a je pomembno poudariti, da je omenjena stranka svoje število poslancev v državnem zboru povečala kar za 200 odstotkov. Pri tem pa še velja opomniti, da je na podlagi pridobljenih podatkov možno ugotoviti pozitivne spremembe uvedbe kvot zgolj v primeru stranke SD (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 42–43).

¹¹ Novonastali politični stranki Zares in Lipa sta bili obravnavani kot parlamentarni stranki že na podlagi predhodnega mandata (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 42).

Tabela 8.9: Število poslank po političnih strankah na volitvah v DZ RS 2004 in 2008

	Število poslank, izvoljenih na volitvah leta 2004	Delež (%) kandidatk na volitvah leta 2004	Število poslank, izvoljenih na volitvah leta 2008	Delež (%) poslank na volitvah leta 2008
SDS	2	32,5	2	7,14
LDS	3	31,71	1	20
SD	2	36,36	8	27,59
Nsi	2	27,27	/	/
SLS (+SMS)*	0	29,07	0	0
SNS	1	40,63	0	0
DeSUS	0	31,82	0	0
Zares	/	30,23	1	11,11
Lipa	/	39,74	/	/
SKUPAJ	10	32,97	12	13,64**

* SLS (+ SMS) skupna kandidatna lista velja zgolj za podatke volitev leta 2008

** delež na temelji na skupnem številu poslancev brez predstavnikov narodnostnih manjšin (88), skupni delež žensk v DZ RS je 13,33 %

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 42).

Raziskava je nadalje svoje ugotovitve oziroma razloge za relativno učinkovitost/neučinkovitost normativnih ukrepov nadaljevala z raziskovanjem področja analize značilnosti volitev oziroma s postavitvijo poslank v izvoljive volilne okraje.

Stopnjo izvoljivosti so na podlagi podatkov predhodnih delov raziskave pokazali kot statistično verjetnost, da bo kandidatka ali posamezni kandidat v določenem volilnem okolju ponovno izvoljen. Posebej je poudarjeno tudi dejstvo, da v raziskavo ni bilo mogoče vključiti takratne politične podpore, ki jo je v momentu volitev politična stranka uživala. Na podlagi rezultatov volitev v državni zbor vse od leta 1992 je bila določena stopnja izvoljivosti volilnih okrajev (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 44).

Rezultati raziskave so pokazali presenetljivo izvoljivost poslank glede na vse prejšnje parlamentarne volitve od leta 1992. Na podlagi tabele 8.10 je mogoče komentirati, da je bilo v volilnih okrajih, ki so veljali za popolnoma neizvoljive, izvoljenih kar pet poslank, bile pa so izvoljene v takih volilnih okrajih, v katerih politična stranka glede na prejšnje volitve ni imela nobenega svojega predstavnika oziroma poslanca/poslanke. Vse poslanke, ki so kandidirale v omenjenih volilnih okrajih, so prihajale iz stranke SD, pri kateri je bilo že predhodno ugotovljeno 200-odstotno povečanje izvoljenih poslank in poslancev. Ugotovljen je bil tudi obraten trend, ki pravi, da so bile vse ostale poslanke oziroma kandidatke izvoljene v dobro izvoljivih volilnih okrajih. Za stranko Zares pa zato, ker je prvič kandidirala na volitvah v državni zbor leta 2008, ni bilo mogoče določiti izvoljivosti volilnega okraja. Skupek vsega povedanega je torej ugotovitev, da imajo možnosti za izvolitev v neizvoljivih volilnih okrajih zgolj tiste poslanke oziroma kandidatke, ki so na listah političnih strank, ki so izboljšale svoj volilni rezultat. To pa velja tudi obratnosorazmerno, torej, če je stranka poslabšala oziroma ohranila svoj volilni rezultat, bodo izvoljene zgolj poslanke oziroma kandidatke v volilnih okrajih, ki veljajo za dobro izvoljive (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 44–45).

Tabela 8.10: Izvoljene poslanke in izvoljivost volilnih okrajev

Ime in priimek	Politična stranka	Volilna enota izvolitve (št. volilne enote)	Volilni okraj izvolitve (št. volilnega okraja)	Izvoljivost politične stranke v volilnem okraju
Darja Lavtižar Bebler	SD	Kranj (1)	Kranj I (4)	popolnoma neizvoljiv volilni okraj (0)
Breda Pečan	SD	Postojna (2)	Izola (3)	delno izvoljiv/delno neizvoljiv volilni okraj (2)
Andreja Črnak Meglič	SD	Ljubljana - Center (3)	Lj – Vič - Rudnik III (5)	popolnoma neizvoljiv volilni okraj (0)
Janja	SD	Ljubljana -	Lj –	delno izvoljiv/delno

Klasinc		Bežigrad (4)	Moste - Polje II (6)	neizvoljiv volilni okraj (2)
Andreja Rihter	SD	Celje (5)	Celje II (3)	popolnoma neizvoljiv volilni okraj (0)
Melita Župevc	SD	Novo mesto (6)	Trbovlje (10)	popolnoma neizvoljiv volilni okraj (0)
Renata Brunskole	SD	Novo mesto (6)	Črnomelj - Metlika (1)	popolnoma neizvoljiv volilni okraj (0)
Majda Potrata	SD	Maribor (7)	Maribor IV (8)	dobro izvoljiv volilni okraj (3)
Eva Irgl	SDS	Postojna (2)	Ajdovščina (11)	dobro izvoljiv volilni okraj (3)
Alenka Jeraj	SDS	Ljubljana - Center (3)	Lj – Vič - Rudnik I (3)	delno izvoljiv/delno neizvoljiv volilni okraj (2)
Katarina Kresal	LDS	Ljubljana - Center (3)	Lj - Šiška I (8)	dobro izvoljiv volilni okraj (3)
Majda Širca Ravnikar	Zares	Ljubljana - Center (3)	Lj - Šiška II (9)	ni podatka*

*za politično stranko LDS, katere bivša članica je izvoljena poslanka, je VO popolnoma izvoljiv (4)

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 44).

Če pa analiziramo podatke vseh izvoljenih poslank in izhajamo iz predpostavke, da nismo upoštevali poslanke stranke Zares¹², pa dobimo rezultate, ki kažejo na to, da so bile poslanke na volitvah v državni zbor 2008 izvoljene v delno izvoljivih in delno neizvoljivih volilnih okrajih oziroma so bile poslanke izvoljene povprečno v volilnih okrajih, kjer so njihove politične stranke vsaj dvakrat uspešno kandidirale poslanko ali poslanca¹³ (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 45). Na podlagi izsledkov analize pa so prišli do zaključka, da imajo kandidatke, katerih politične stranke na volitvah v

¹² Skupno število upoštevanih poslank je 11 (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 45).

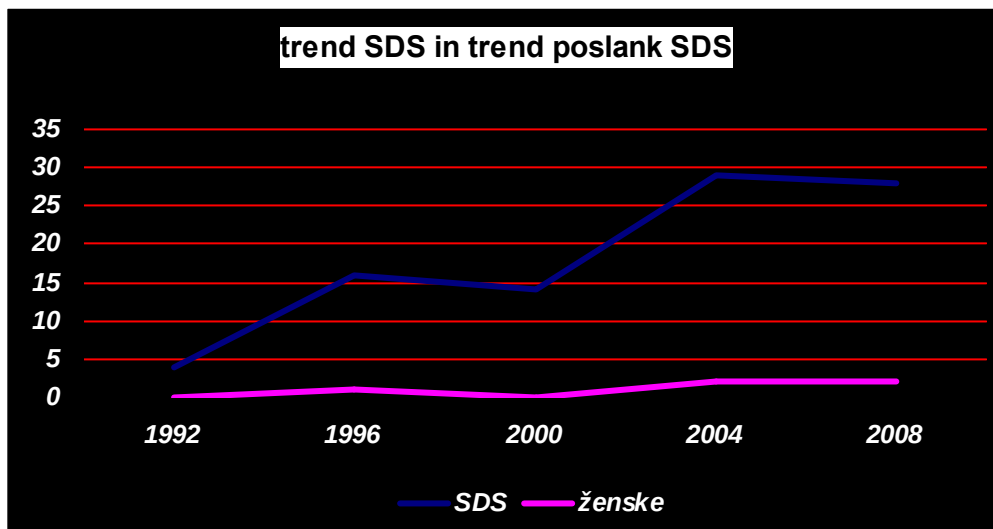
¹³ Potrebno je poudariti, da je zopet obravnavano obdobje od leta 1992.

državni zbor poslabšajo svoj rezultat, možnost izvolitve samo, če so postavljene v izvoljive volilne okraje (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 47).

Izsledki analize glede enakopravne zastopanosti so zanimivi in hkrati tudi presenetljivi, zato so v nadaljevanju raziskave analizirali to, na kakšen način sama sprememba deleža in števila vseh poslancev posamezne politične stranke vpliva na spremembo deleža in števila poslank posamezne politične stranke. Prišli so do ugotovitve, ki je pokazala delež bremena in delež uspeha poslanke ob izboljšanju ali pa poslabšanju volilnega rezultata stranke. Pri tem pa so upoštevali razmerje poslanke do celotnega števila poslancev posamezne politične stranke. Prihajalo je tako do pozitivnih kot tudi do negativnih odstopanj med spremembo celotnega števila poslancev in spremembo števila poslank pri obravnavanih političnih strankah. Pričakovali bi lahko, da se bo poslabšanje in izboljšanje volilnega rezultata in posledično temu števila vseh poslancev kazalo tudi v dejstvu, da bo to v enaki meri vplivalo na poslanke in poslance v posamezni politični stranki. A je sledilo spoznanje, da se zaradi majhnega deleža poslank v političnih strankah ob vsakokratnem zmanjšanju celotnega števila poslancev zmanjšanje v nepravilnem razmerju občuti predvsem na številu in deležu poslank (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 49).

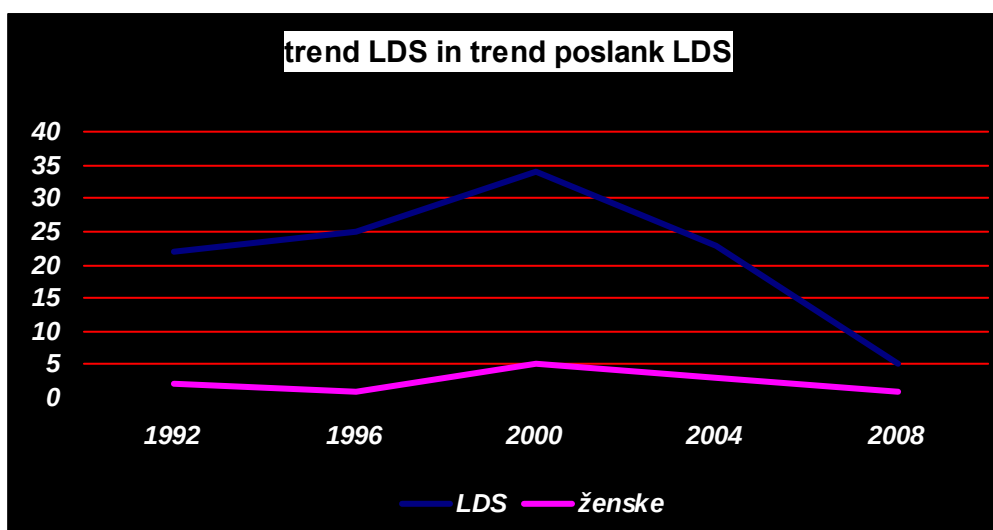
Podobne ugotovitve prikazujejo tudi grafi v nadaljevanju, ki kažejo na to, da se celotno skupno število poslancev spreminja v nesorazmerju do števila poslank. Grafični prikazi od 8.8 do 8.14 se nanašajo na parlamentarne volitve od leta 1992 do 2008, izvzeta pa je stranka Zares, ki se je prvič pojavila na parlamentarnih volitvah leta 2008 in zanjo še ni mogoče izračunati trenda (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 49).

Slika 8.8: Trend izvoljivosti SDS in poslank SDS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

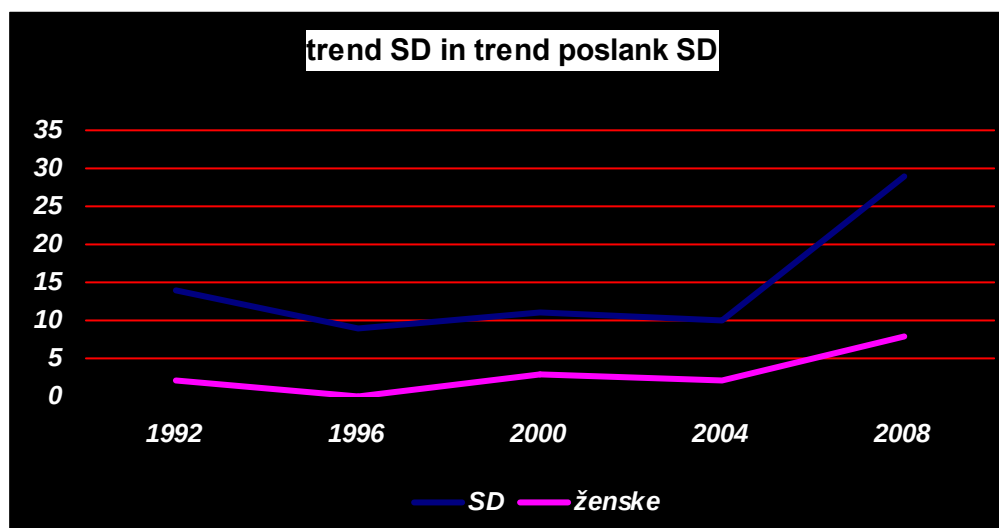
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 52).

Slika 8.9: Trend izvoljivosti LDS in poslank LDS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

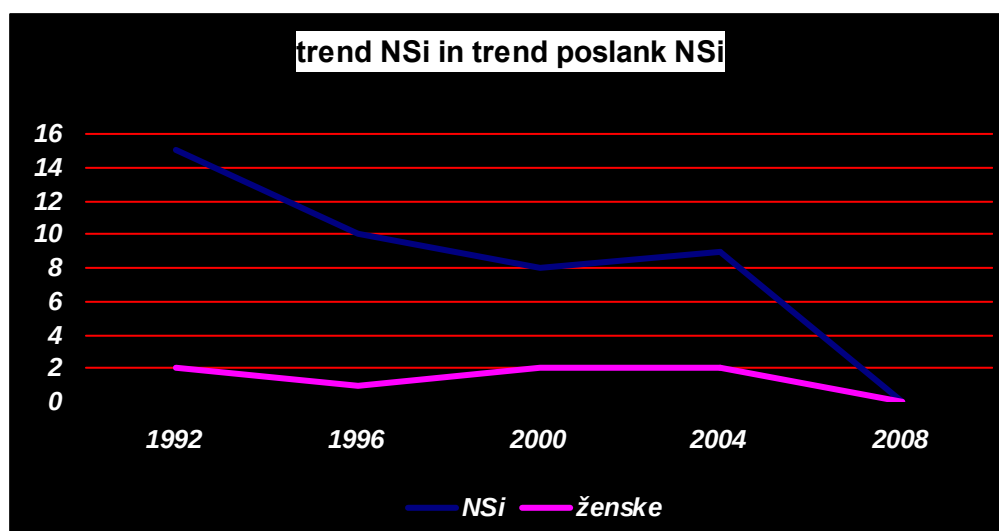
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 52).

Slika 8.10: Trend izvoljivosti SD in poslank SD na volitvah v DZ RS od leta 1992 do leta 2008

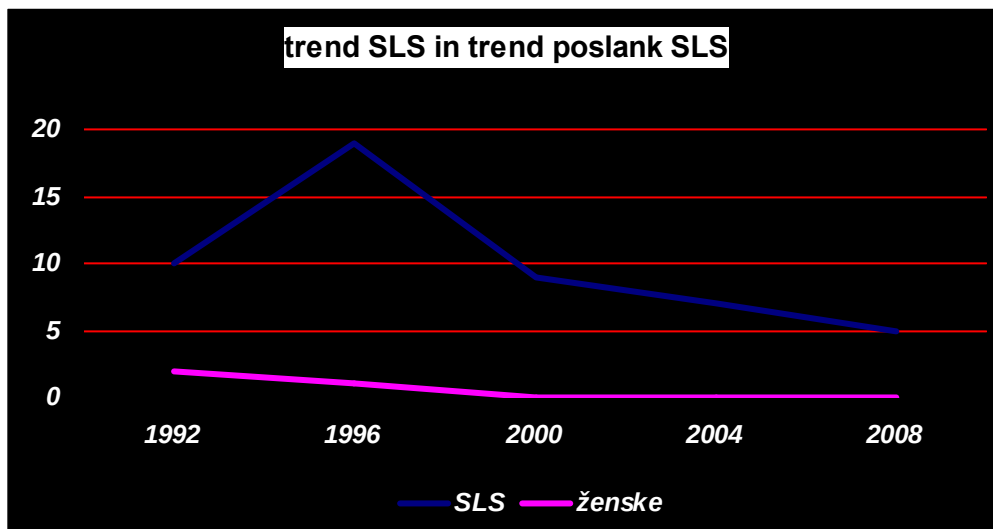
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 53).

Slika 8.11: Trend izvoljivosti NSi in poslank NSi na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

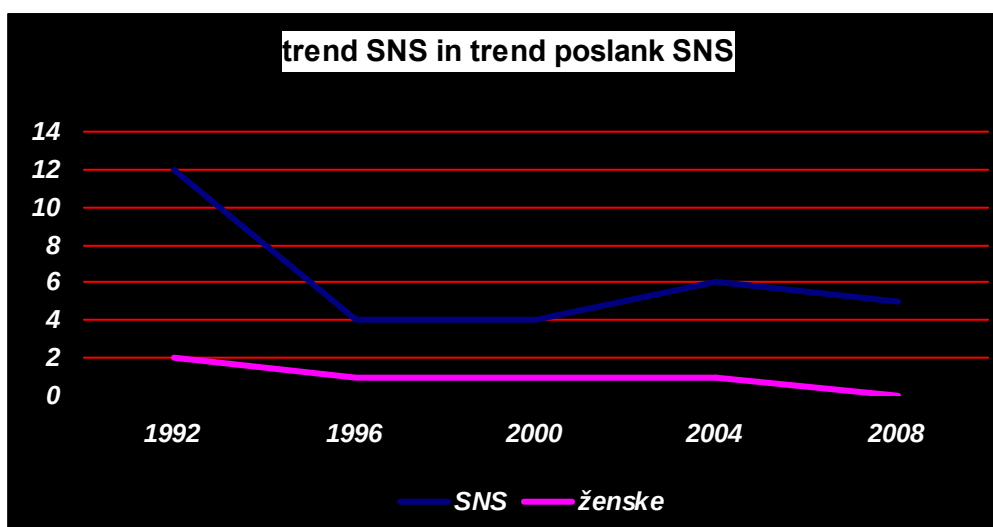
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 53).

Slika 8.12: Trend izvoljivosti SLS in poslank SLS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

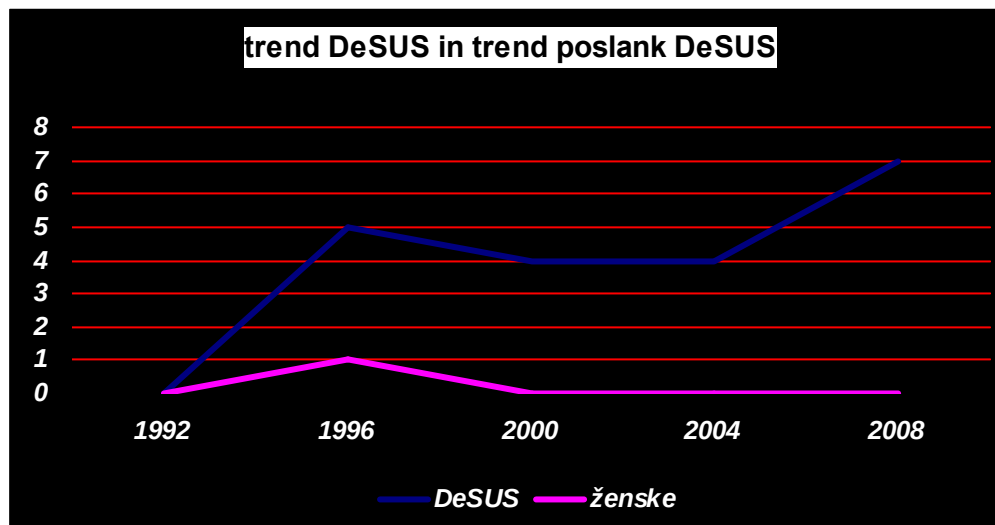
Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 53).

Slika 8.13: Trend izvoljivosti SNS in poslank SNS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 54).

Slika 8.14: Trend izvoljivosti DeSUS in poslank DeSUS na volitvah v DZ RS od leta 1992 do 2008

Vir: Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 54).

Zadnji del raziskave je bil primarno namenjen analizi vpliva normativnih ukrepov za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti spolov na izvolitev poslank na volitvah v državni zbor leta 2008. Gre za analizo kvot, preko analize kandidatnih list in rezultatov volitev pa smo poizkušali ugotoviti, če so normativne spremembe občutneje vplivale na število in delež žensk v državnem zboru. Analiza je pokazala, da se je v primerjavi z volitvami v državni zbor leta 2004 število izvoljenih poslank zvišalo, a normativni ukrepi za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti žensk niso imeli nekega merljivega vpliva na pozitivno spremembo števila in deleža poslank v državnem zboru. Poudariti je treba, da večina političnih strank ni povečala števila in deleža izvoljenih poslank. Izjema je zmagovita politična stranka, Socialni demokrati, kateri je uspelo v državni zbor pripeljati 66,67 odstotka oziroma dve tretjini vseh izvoljenih poslank, pri tem pa seveda ne smemo pozabiti dejstva, da je omenjena stranka povečala svoje poslanke sedeže za 200 odstotkov. Zaskrbljujoče pa je, da po drugi strani kar tri politične stranke v novem mandatu državnega zbora nimajo poslank. V skladu s tem pridemo do zaključka, da rezultati volitev v državni zbor leta 2008 kažejo na koncentracijo poslank pri majhnem številu političnih strank. Za učinkovito uveljavljanje načela uravnotežene zastopanosti spolov pa bo potrebno, da vse politične stranke prevzamejo del odgovornosti za zagotavljanje višjega deleža politične participacije žensk v državnem zboru, kajti načelo uravnoteženosti spolov mora biti osnovno načelo vseh političnih akterjev v demokratičnem političnem prostoru (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 50).

Izsledki raziskave so pokazali, da normativni ukrepi za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti spolov na volitvah za DZ RS ne morejo pozitivno vplivati na število in delež poslank državnega zbora, če se nanje v zadostni meri ne odzove tudi politično okolje, npr. politične stranke (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 50–51).

Podatki, izsledki ter zaključki raziskave lahko predstavljajo temelj za nadaljnje politične ukrepe in odločitve, ki bi senzibilizirale politično okolje do te mere, da bi na prihodnjih volitvah v Državni zbor Republike Slovenije leta 2012 t. i. ženske kvote imele tudi pozitiven učinek na število in delež žensk v državnem zboru (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 51).

9 UGOTOVITVE IN SKLEP

Volitve v državni zbor leta 2008 z vidika zagotavljanja uravnotežene zastopanosti obeh spolov na položajih političnega odločanja predstavljajo poseben mejnik. Kljub uvedeni 25- odstotni zastopanosti spolov na kandidatnih listah navedeni normativni ukrepi na volitvah v državni zbor leta 2008 niso imeli ekstremnega vpliva na delež in število izvoljenih kandidatk oziroma poslank. Vidna ni niti pozitivna sprememba števila poslank glede na predhodne parlamentarne volitve in tudi bistveno ne odstopa od samega trenda politične participacije žensk v državnem zboru od leta 1992.

Hipotezo, da imajo politične stranke ključno vlogo pri uveljavljanju načela enake zastopanosti obeh spolov v slovenskem političnem prostoru, lahko na podlagi dejstev, povzetih v nadaljevanju, potrdim. Predvsem pa se bo to kazalo pri moji drugi hipotezi.

Kot pravi Krašovec (v Antič in Jeram 199, 215), »preko nadzora selekcije kandidatov za volitve in odločanja o številu kandidatk centralni deli strank le delno vplivajo na število poslank, saj ni nujna vzorčno-posledična zveza med večjim številom kandidat na volitvah in večjim številom izvoljenih poslank«. Fink Hafner in Krašovec (v Haček 2004, 64) sicer res trdita, da so na parlamentarnih volitvah politične stranke tisti akter, ki najbolj pomaga svojim kandidatom, da nastopijo funkcijo v predstavniških telesih. Na drugi strani pa stranke pričakujejo njihovo lojalnost in delovanje v skladu z njihovimi interesi (Brezovšek in ostali 2008, 154).

Na podlagi analize raziskave, ki sem jo opravila in predstavila v svojem diplomskem delu, sem prišla do naslednjih spoznanj. Analiza kandidatnih list političnih strank, ki jo je opravil Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 25), je sicer res pokazala, da je večina strank presegla 25-odstotno kvoto zastopanosti obeh spolov na kandidatnih listah. Nekatere politične stranke so delež kandidat na kandidatnih listah celo presegle, nekatere pa so zgolj upoštevale minimalno zakonsko določeno število zastopanosti spolov. Na splošno lahko trdimo, da je velika večina parlamentarnih strank umestila okoli 30 odstotkov žensk, kar pa skupaj prinaša povprečen delež žensk na kandidatnih listah, ki znaša 32,97 odstotka. A ko govorimo o vplivu strank na zastopanost žensk v slovenski politični areni, je treba poudariti pomembno razliko med parlamentarnimi in neparlamentarnimi političnimi strankami in listami volivcev.

Neparlamentarne politične stranke in liste volivcev so v primerjavi s parlamentarnimi na svoje liste kandidatov umestile večje število žensk. Največje absolutno število žensk na kandidatno listo je podala Lista za pravičnost in razvoj (LPR), uvrstili so 32 žensk. Največji delež pa je dosegla neparlamentarna politična stranka Zeleni Slovenije (44,29 odstotka). V primerjavi s parlamentarnimi političnimi strankami je zanimivo dejstvo, da nobena neparlamentarna politična stranka oziroma lista volivcev ni oblikovala svoje kandidatne liste tako, da bi upoštevala zgolj minimalno kvoto. Nadalje tako lahko zaključimo, da je delež zastopanosti žensk pri neparlamentarnih političnih strankah in listah volivcev večji kot pri parlamentarnih strankah (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 26–27).

Hipotezo, da politične stranke pri sestavi kandidatnih list postavljajo ženske v manj izvoljive volilne okraje kot moške, pa lahko potrdim na podlagi spodaj navedenih dejstev.

Analize vpliva strank na možnosti izvolitve žensk kažejo, da politična stranka velja pri uvrščanju in razporejanju žensk na kandidatne liste tudi za precej pomembno oviro (Illonszki, Siemienska in Havelkova v Antić Gaber 2000, 133).

Urad Vlade RS za enake možnosti (2008, 31) je s predhodno analizo ugotovil, da je bila izvoljivost žensk oziroma kandidatk v nekaterih okoljih politične arene Republike Slovenije izredno nizka. Rezultati dosedanjih volitev pa kažejo na to, da so politične stranke v nekaterih volilnih okrajih močnejše, drugod pa šibke. In ravno tukaj pride do izraza umeščenost kandidatk na kandidatne liste posamezne volilne enote. Na podlagi dejstev in zbranih podatkov je znano, da je bilo zgolj 30 odstotkov kandidatk postavljenih v izvoljive volilne okraje, zgolj 41 kandidatk pa ima kakršne koli minimalne možnosti za vstop v državni zbor (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 31). Med vsemi obravnavanimi kandidatkami je bila zgolj ena tretjina od skupnega absolutnega števila vseh kandidatk (410 žensk), ki se jih poteguje za poslanske sedeže, postavljena v izvoljive volilne okraje. Že v osnovi je torej veliko število kandidatk postavljenih v neizvoljive volilne okraje, zgolj dve kandidatki pa sta bili postavljeni v popolnoma izvoljive volilne okraje. Kot primer je navedeno, da sta najbolj izstopali politični stranki Socialni demokrati (SD) in DeSUS, ki sta v neizvoljive volilne okraje postavili kar 27 kandidatk (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 29).

Rezultati raziskave pa so pokazali tudi presenetljivo izvoljivost poslank glede na vse prejšnje parlamentarne volitve od leta 1992. V volilnih okrajih, ki so veljali za popolnoma neizvoljive, je bilo izvoljenih kar pet poslank, bile pa so izvoljene, torej v takih volilnih okrajih, v katerih politična stranka, glede na prejšnje volitve, ni imela nobenega svojega predstavnika oziroma poslanca/poslanke. Vse poslanke, ki so kandidirale v omenjenih volilnih okrajih, so prihajale iz stranke Socialni demokrati, pri kateri je bilo že predhodno ugotovljeno 200-odstotno povečanje izvoljenih poslank in poslancev. Ugotovljen je bil tudi obraten trend, ki pravi, da so bile vse ostale poslanke oziroma kandidatke izvoljene v dobro izvoljivih volilnih okrajih. Za stranko Zares, ki je prvič kandidirala na volitvah v državni zbor leta 2008, ni bilo mogoče določiti izvoljivosti volilnega okraja. Skupek vsega povedanega je torej ugotovitev, da imajo možnosti za izvolitev v neizvoljivih volilnih okrajih zgolj tiste poslanke oziroma kandidatke, ki so na listah političnih strank, ki so izboljšale svoj volilni rezultat. To pa velja tudi obratnosorazmerno, torej če je stranka poslabšala oziroma ohranila svoj volilni rezultat, bodo izvoljene zgolj poslanke oziroma kandidatke v dobro izvoljivih volilnih okrajih (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 44–45).

Sklep vsega povedanega je, da so politične stranke eden najpomembnejši dejavnikov prisotnosti žensk v slovenskem političnem prostoru. Vplivati začnejo že s samimi kandidaturami, ko odločajo, kolikšno število žensk bo prisotnih na kandidatni listi. Na tej točki je treba opozoriti, da so bile neparlamentarne politične stranke in liste volivcev na volitvah v državni zbor leta 2008 tiste, ki so umestile večje število žensk na kandidatne liste in se tako v primerjavi s parlamentarnimi političnimi strankami bolj zavzemajo za enakovredno prisotnost žensk in moških v politiki. Najpomembnejša pa je umeščenost kandidatke na kandidatne liste posamezne volilne enote. Politične stranke so tiste, ki odločajo, v katero volilno enoto bo posamezna kandidatka postavljena. Glede na vse prejšnje volitve predvidevajo, kakšni so volilni okraji, in se na podlagi teh dejstev odločajo in razvrščajo ženske po volilnih enotah. Možnosti za izvolitev v neizvoljivih volilnih okrajih imajo zgolj tiste poslanke oziroma kandidatke, ki so na listah političnih strank, ki so izboljšale svoj volilni rezultat. Delež poslank se spreminja v nesorazmerju do celotnega števila in deleža poslancev. Tovrstna nesorazmerja pa negativno vplivajo na uveljavljanje uravnotežene zastopanosti spolov. Uravnotežena delitev »bremena« in »uspeha« ob pozitivnih in negativnih spremembah celotnega števila poslancev v političnih strankah je predpogoj za uspešno in učinkovito implementacijo načela

uravnotežene zastopanosti spolov v slovenskem političnem prostoru (Urad Vlade RS za enake možnosti 2008, 50).

Na ta način se vpliva na prisotnost žensk v slovenskem političnem prostoru in zgolj peščica žensk ima možnost, da postanejo poslanke. Politične stranke bodo tako morale nase prevzeti večji del odgovornosti, in to ne samo na deklarativni ravni, in bolj iskreno uresničevati načelo enake zastopanosti obeh spolov tudi na način, da bosta politična participacija in delež žensk v slovenskem državnem zboru večja. Stranke bodo morale kandidatne liste sestavljati na način, da bodo imele ženske res tudi realne možnosti za izvolitev. Vidik enakopravnosti spolov morajo dosledno uveljavljati tudi pri implementiranju v svoje programe, vizijo, strategijo političnega delovanja in v ključne cilje, ki jim politične stranke sledijo.

10 LITERATURA

Antić Gaber, Milica. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 1999. *Naše žene volijo*. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

--- 2000. Ne-srečno razmerje: strankarska politika in ženske v državah Srednje Vzhodne Evrope. *Družboslovne razprave* 16 (34/35): 127–139.

--- 2006. *Slovensko videnje enakosti spolov v politiki*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/MilicaGAntic.pdf> (16. maj 2009).

Antić Gaber, Milica in Jasna Jeram, ur. 1999. *Ženske, politika in demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

Ballington, Jullie in Azza Karam. 2005. *Women in Pariliament: Beyond Numbers*. Sweden: International IDEA.

Brezovšek, Marjan, Miro Haček in Milan Zver. 2008. *Organizacija oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Cerar, Zdenka. 2008. *Položaj žensk v politiki v Slovenije*. Dostopno prek: http://www.lids.si/file/6170/zenske_slo.doc?download (16. maj 2009).

Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.

Evropska komisija. 2010. *Strategija 2010– 2015*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=422&langId=sl> (20. december 2010).

Fink Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink Hafner, Danica in Miro Haček. 2000. *Demokratski prehodi I: Slovenija v primerjavi s srednjeevropskimi post-socialističnimi državami*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink Hafner, Danica in Alenka Krašovec. 2000. Dejavniki strankarske podpore kandidatkam na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema. *Družboslovne razprave* 16 (34/35): 141-165.

--- 2004. *Vpliv volilnega sistema na delež žensk v nacionalnem in lokalnih predstavniških telesih v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Gaber, Slavko, ur. 1996. Volilni sistemi. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

--- 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Jalušič, Vlasta in Milica Antić Gaber. 2001. *Ženske, politika, možnosti: perspektive enakih možnosti v srednji in vzhodni Evropi*. Ljubljana: Mirovni inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Jeram, Jasna. 2003. *Zagovornišvo enakih možnosti žensk in moških v EU in Sloveniji: novi pristopi k uresničevanju enakosti žensk in moških*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/f_ileadmin/uem.gov.si/pageuploads/zagovornistvo_EU_Slo.pdf (3. julij 2009).

Jeretič, Sebastjan. 2000. Feminizem in politika emancipacije. *Teorija in praksa* 37 (3): 475–493.

Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing politics*. Axford: Malden.

Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura: političnost morale*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Matland, E. Richard. 1998. Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Azza Karam, 65–88. Stockholm: International IDEA.

Ministrstvo za notranje zadeve. 2011. *Teme in programi*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/si/teme_in_programi/enakost_spolov (11. januar 2011).

Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije. 2005. *Politika integracije spolov: Okvir javnih politik in problemi implementacije. Kaj je zares problem in kako se ga lotevamo*. Dostopno prek: [http://www.mirovni-institut.si/Projekt i/Projekt/Detail/si/projekt/Politike-integracije-enakosti-spolov-Okviri-javnih-politik-in-problemi-implementacije-Kaj-je-zares-problem-in-kako-se-ga-lotevamo/](http://www.mirovni-institut.si/Projekt_i/Projekt/Detail/si/projekt/Politike-integracije-enakosti-spolov-Okviri-javnih-politik-in-problemi-implementacije-Kaj-je-zares-problem-in-kako-se-ga-lotevamo/) (3. julij 2009)

Rus, Veljko in Niko Toš. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev: Analiza vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sartori, Giovanni. 1987. *The Theory of democracy Revisited. Part one: The Contemporary Debate*. Chatham: Chatham House Publishers, Inc.

Slovenska tiskovna agencija. 2009. *V Sloveniji ženske enake z moškimi v politiki, diskriminirane v ekonomskem odločanju*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1354264&pr=3> (24. avgust 2009).

Uradni list Evropske unije. 2011. *Sporočilo Komisije svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij. Načrt za enakost med ženskami in moškimi 2006–2010* (SEC(2006) 275). Ur. l. 7034/06. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:SL:PDF> (25. januar 2011).

Statistični urad Republike Slovenije. 2007. *Dejstva o ženskah in moških v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1223 (24. avgust 2009).

Urad Vlade RS za enake možnosti. 2003. *Zagovornišтво enakih možnosti ženski in moških v EU in v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/fieldadmin/uem.gov.si/pageuploads/zagovornistvo_EU_Slo.pdf (21. januar 2011).

--- 2008. *Volitve v državni zbor Republike Slovenije 2008 – Učinkovitost in uspešnost normativnih ukrepov za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti spolov*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/politico_odlocanje/akcije_uem/volitve_v_drzavni_zbor_2008 (24. avgust 2009).

--- 2009a. *Četrto periodično poročilo Republike Slovenije o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/CEDAW4-SLO.pdf> (24. avgust 2009).

--- 2009b. *Poročilo o obravnavi Četrtega periodičnega poročila Republike Slovenije o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk na 42. zasedanju Odbora za odpravo diskriminacije žensk 24. oktobra 2008 v Ženevi*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/index.php?id=971> (24. avgust 2009).

--- 2009c. *Enake možnosti žensk in moških*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/zakonodaja_in_dokumenti/enake_moznosti_zensk_in_moskih/ (24. avgust 2009).

--- 2011. *Zagovornik*. Dostopno prek: <http://uem.gov.si/fieldadmin/uem.gov.si/zagovornicaSLO.doc> (11. januar 2011).

Ustava Republike Slovenije. 1991. Ljubljana: DZS.

--- (URS). Ur. l. RS 68/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html (11. januar 2011).

Vertot, Petronela. 2007. *Dejstva o ženskah in moških v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/doc/pub/dejstva_zenske_moski.pdf (3. julij 2009).

Zakon o volitvah v Državni zbor (ZVDZ-UPB1). Ur. l. RS 109/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO4952.html (24. januar 2011).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor (ZVDZ-B). Ur. l. RS 78/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO4330.html (7. januar 2011).

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM). Ur. l. RS 61/2007. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO3418.html (11. januar 2011).

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO-UPB1). Ur. l. RS 93/2007. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO5236.html (24. januar 2011).